

Gospodarske stvari.

N a v o d

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Vvod.

Marsikaj se je že pisalo o povzdigi našega predivja, o pripravljanji in izdelovanji prediva, o predivski obrtniji in drugih rečéh, ki spadajo v predivstvo. Vendar nam še manjka celega in pripravnega poduka za obdelovanje in pridelovanje te koristne rastline.

Naši kmetovalci še nimajo popolnega podučjenja, kako naj bi lan sejali in obdelovali, da bi jim prinašal največ dobička in da bi pridelali tako predivo, kakor ga pridelajo drugod in kakor ga zahtevajo dandanes fabrike za lično in izvrstno blago.

Po severnih deželah je predivstvo jako razširjeno in v mnogih krajih eden glavnih pridelkov kmetijstva in obrtnije. Veliko lanú in prediva se prideluje na Ruskem, Nemškem, Francoskem, Angleškem, v Holandiji in Belgiji. Na najvišjo stopnjo napredka v predivstvu so dospeli Belgijanci, Angleži in Holandčani. Med vsemi so Belgijanci prvi; od njih se učé vsi drugi. Tudi pri nas smo poskušali njihov način, in smo se prepričali, da se za naše razmere najbolj prileže.

Zato bomo tukaj poskušali ob kratkem načrtati in razložiti način Belgijskega pridelovanja, na kolikor se prilega ta način za naše razmere. Zraven tega se bomo ozirali na naše domače razmere.

Naše podnebje je večidel ugodno za lan; posebno so pa za-nj pripravi nekateri kraji naše dežele. Že naše dosedanje skušnje kažejo, da pridelovanje prediva vrže pri nas večí dobiček, kot vsak drug kmetijski pridelek. Koliko dobička bi imele naše dežele, ako bi se pridelovanje prediva pri nas še zboljšalo in razširilo; ako bi pridelovali veliko izvrstnega blaga, kakor ga pridelujejo po drugih deželah, kjer predivstvo cvete.

Tudi naše predivstvo je bilo nekđaj precej razširjeno in naše platno se je izvažalo v vnanje dežele. Toda pozneje, ko so začeli drugi narode izdelovati na strojih (mašinah) mnogo lepše in cenejše blago, mi pa nismo z njimi vred napredovali in smo pri starem ostali, so nas oni spodrinili s svojim blagom, in naše predivstvo je prišlo na nič.

Naša sl. kmetijska družba si je zraven drugih zaslug za kmetijstvo začela tudi za povzdigo predivstva prizadevati, posebno s tem, da gospodarjem po nižani ceni oskrbuje seme najbolj číslanega lanú, to je tistega, ki ga pridelujejo v okraji Rigajskem na Ruskem, kjer imajo sicer ostro zimo, pa poletje toplo.

Začeli smo posnemati druge narode in poskušati njihove načine. Naše dosedanje poskušnje nam kažejo, da zamoremo tudi mi s pridnostjo in umom to doseči, kar so dosegli oni.

Naši novi časi zahtevajo tudi nove potrebe. Poprijeti se moramo vsake prilike in vsakega pridelka, kjer zamoremo kaj več pridobiti in si pomoči do blagostanja.

Prvi del.

Pridelovanje lanú.

Podnebje, zemlja za lan, njena lega, lanene sorte.

Lan ne stori na vsakem kraji, pa tudi vsaka zemlja mu ne dopada. Najbolj so mu všeč kraji blizo gozdov, kjer sta gozd in obdelana zemlja v pravi pri-

meri razdeljena, kajti gozd dela podnebje vlažno in varuje kraj pred ostrimi in mrzlimi vetrovi. Ravno tako mu ugaja podnebje blizo velikih voda, morja in rek, kjer povsod je zrak bolj vlažen. Lan sploh zahteva vlažen in gorak kraj. Zato stori lan dobro tam, kjer spomladi in poleti pogosto dežuje in kjer huda suša ne trpi predolgo. Dolga suša mu posebno škoduje v prvi rašči, sosebno ako je lan pozno sejan.

Zemljo ima najrajše močno, rahlo in globoko obdelano. Težka mrzla ilovica, suh pesek in prod, pusta apnena in pa kislá šotnata ali pa železnata zemlja ni za lan. Ker gredó lanene korenine globoko v zemljo, si živeža iskaje, mora tudi zemlja taka biti, da se dá globoko obdelovati. Vendar se mora zemlja tudi rada osušiti. Posebno spodnja zemlja mora sicer mokroto držati, toda močvirna ne sme biti, da bi voda na njej zastajala. Njiva, na katero se lan seje, ni dobro, da bi bila v prevelikem bregu, ker na taki se vlaga in mokrota prehitro odteka in je rada suha. Še manj pa sme biti njiva v takih dolinah in ravninah, kjer voda zastaja, in se ne more odtekati, kajti stoječa mokrota in močir sta za lan čisto neugodna. Tudi ni dobro, da bi bila njiva proti mrzlim vetrovom obrnjena, ampak naj bo v zatišji, kjer bi lan posebno zgodnji lahko pozebel in sploh mu mrzli vetrovi ne ugajajo.

(Dalje prihodnjič.)

Našim gospodinjam nekaj za novo leto.

Namesti jajic pšeno (gres).

Jajca so včasih zeló draga in sicer tako draga, da se gospodinje, kolikor morejo, ogibajo kuhati močnate jedi za juho. V časniku „Oest. Landw. Ztg.“ pa neki gospodar v imenu svoje gospodinje po 30letnih skušnjah kaže, da se dadó rezanci (nudeljni), blekci (Fleckerln), krompirjevi rezanci (Erdäpfelnudeln) in druge močnate jedi brez jajic dobro narediti. Pa kaj kuharica namesto jajic more vzeti? — bodo vprašale radovedne naše gospodinje — pšeno ali gres (Gries) namreč tako, da se pšena desetí del moke vzame in testo močnejše zgnjete. (Če bi na pr. kuharica vzela moke 9 lotov, mora vzeti 1 lot pšena.) In nobeden ne bo mogel spoznati, da tako napravljene močnate jedi niso z jajci narejene. Pisatelj tega misli, da s tem kuharskim nasvetom, ki nič novega ni, mnogim gospodinjam v taci časih vstreže, ko so jajca silno draga. Morebiti bo za to marsikatera slovenska gospodinja „Novicam“ hvaležna, da izve to vsaj pri nas dozđaj še neznano novico. Poskušnja je lahka in — če tudi bi spodletela — ne draga.

Nove postave.

Postava o stavbah na Kranjskem.

II. razdelek.

Predpisi za stavbe.

(Nadaljevanje. *)

§. 34. Dimniki.

Za vse dimnike brez razločka veljá ta določba, da morajo njih zidane stene najmanj skoz in skoz debele biti 16 cm. in da mora zidovje notri v podstrešji ometano biti tudi na zunanji strani.

Pri večih ognjiščih (v pekarijah, pri pivarskih in barvarskih kotlih, kovaških ognjiščih itd.) mora biti stena

*) Začetek te postave v „Novicah“ 1875. leta.

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 12. januarija 1876.

Obseg: Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. — Navod za pridelovanje lanù in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Gospodarske novice. — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Slovensko slovo. — Pregled dosedanjih diplomatskih obravnav o ustaji kristijanskih Slovanov na Turškem. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta
vredjeni po mesecih

Po „Oesterr. Landw. Wochenblattu.“

Meseca januarija.

Dné	Leta	
1.	777.	Prvi in najstarejši sled vinoreje na Nemškem; pismo cesarja Karola Vélikega, v katerem vinograd mesta Hammelberg na Frankovskem daruje škofijstvu Fuldskemu.
1.	1762.	se je prva živinozdravniška šola v Lyonu na Francoskem odprla po Bourgelatu, stvarniku živinozdravniškega znanstva. Do onega časa je živinozdravništvo bilo v rokah kovačev.
1.	1770.	se je v Pragi na Českem ustanovila družba za kmetijstvo in svobodne umetnosti.
1.	1824.	se je odprla prva gozdarska šola v Nancy-u na Francoskem.
2.	1565.	Je cesar Maksimilijan II. prepovedal napravljati nove vinograde, zato, ker se preveč vina prideluje na škodo poljedelstvu.
2.	1628.	Prvi patent za drenažo in vsušenje močvirjev na Angleškem se je podelil Burrelu.
2.	1868.	se je ustanovilo svilorejsko poskuševališče v Gorici pod vodstvom prof. F. Haberlandta.
3.	1759.	Ustanovitev kmetijske družbe v kantonu Bernu v Švajci, ki je ena najstarejših Evropejskih kmetijskih družeb. *)
3.	1857.	se je slovesno odprla deželna kmetijska šola v Grossau-u v doljni Avstriji.
4.	1736.	je prišel na svetlo kmetijski časnik v Dublinu na Irskem. To je prvi in najstarejši kmetijski časnik na svetu.
4.	1807.	je umrl J. H. Finke, zakupnik v Kösicu, imeniten ovčjerejec, ki je leta 1758 prvi Španske merino-ovce na Nemškem vpeljal.
5.	1852.	se je ustanovila družba na delnice (akcije) na Dunaji za predivstvo v Avstriji.

*) Kranjska kmetijska družba, ustanovljena leta 1767 se je tedaj začela kmalu za gori imenovano.

Dné Leta

6.	1576.	je umrl Konrad pl. Heresbach (rojen l. 1508), najstarejši nemški pisatelj na polji kmetijskem.
7.	1766.	Poziv c. kr. Dunajske vlade kmetovalcem posebno v hribovskih krajih v dolnji Avstriji, naj se poprimejo lanoreje in predivstva.
7.	1831.	Punt mlatičev na kmetih pod vodstvom Ludda (odtod njih ime „Luddivci“) na Angleškem zoper mlatilnice.
7.	1854.	Organizacija razstav goveje živine v posamesnih okrajih na Francoskem.
7.	1850.	se je odprla šola za podkovstvo in živinozdravništvo v Ljubljani, ki je po Dunajski in Graški tretja v Avstriji.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanù in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Globoka ilovnata zemlja z drobnim peskom ali glino mešana, da je dovolj rahla, je za lan najboljša. Ako pregledujemo in primerjamo razne zemlje tistih dežel, kjer največ lanu pridelujejo, zameremo zemljo, kakoršna je za lan ugodna, v tri vrste razdeliti.

Prva je močna ilovnata zemlja z malo peskom in glino mešana; pravimo jej sploh težka zemlja. Druga je tudi ilovnata zemlja, toda toliko s peskom in glino mešana, da je jako rahla in dobra za obdelovati; tej pravimo sploh puhlica. Tretja je pa bolj peščena zemlja, prav malo z ilovico mešana, tako da se o mokroti prav malo ali celó nič ne sprijemlje in se naglo osuši; tej pravimo sploh peščena ali lahka zemlja. Najlepši in najličnejši lan zraste na močni, z dosti peskom in glino mešani ilovnati zemlji. Kolikor rahleja je zemlja, toliko lepše in ličnejše lan zraste na nji; kolikor je pa zemlja bolj držeča in ilovnata, toliko hodnejši je lan. Tudi nanesnina ob vodah in rekah, ako je dovolj drobna in držeča in ni preveč prodnata, ne presuha, je dobra za lan. Ako je

v zemlji preveč sprstenine, je lan ne obraja, zato ne stori dobro na šotnatem in mahovitem svetu. Če je podnebje in vreme lanu ugodno, toplo in vlažno, stori lan dobro, če mu tudi zemlja ni tako po godu. Kedar mu pa vreme ne ugaja, je pa treba za-nj bolj ugodne zemlje.

Belgijanci, kateri pridelujejo največ in najlepšega lanú, imajo tudi različno zemljo. Večidel Holandije in Belgije je naplavna zemlja, katero so v teku časa nanosile velike reke, ki se tam v morje izlivajo. Ker zemlja skoro tako nizko leži, kot morje, zato so po več krajih napravljene jezovi in nasipi, ki branijo, da valovi ne pluskajo na suho zemljo. Zemlja je navadna naplavina (Alluvium). Po nekaterih krajih premaguje močna ilovica, po drugih je ilovica zeló s peskom mešana, in zopet se nahaja po nekaterih krajih tudi prod pa glina. Čeravno je zemlja precej različna, vendar pridelujejo povsod lep lan in izvrstno predivo. Samo čisto suh in pust pesek, pa mrzla, težka ilovica nista za lan.

Zeló enaka zemlja je tudi na Irskem, tam, kjer lan raste, samo da je sploh nekaj bolj mastna in ima več sprstenine, kot v Belgiji. Tema dvema podobna je tudi Ruska zemlja po Baltiškem primorju, kodar največ lanú in lanenega semena pridelujejo.

Lanú je več sort. Oziroma na čas setve imamo zimski in letni lan.

Zimskega sejemo jeseni, konec velikega srpana, ostane čez zimo in dozori okoli kresa. Po nekaterih krajih mu pravijo „turšek“ (turk). Prediva dá veliko in močnega, samo da je nekoliko trdo in ostro. Semena ima veliko in izvrstnega, najboljša za olje. Predivo zimskega lanú je bolj za hodna in močna dela. Morebiti bo sčasoma mogoče tudi iz te vrste lanú napravljati lično blago.

Letni lan je tudi spet dvojni: eden je zgodnji jarec, ki ga sejemo spomladi, kakor vreme in zima pripusti; on dozori konec malega srpana ob ajdovi setvi ali malo pozneje. Drugi je pa pozni, ki se zove podlan, ki ga sejemo tisti čas, kot ajdo, in dozori pozno jeseni. Prav za prav dozori seme malokdaj in še to komaj za olje. Ta lan ima sicer precej lično, toda slabo predivo.

Pa tudi jarec je več sort in sicer pri nas „lenovec“, ki ima zaprte glavice, in pa prezlej, ki mu glavice same razpokajo, kedar je seme zrelo. Prezlej ima sicer več semena, toda predivo je bolj kratko in tudi ni tako močno, kot pri lenovcu. Zraven tega je treba paziti, da seme ne prezori in ne uide. Mi se bomo držali le lenovca, kajti ta — rekli mu bomo sploh lan — ima najboljša predivo, in je podlaga predivske obrtnije vseh predivskih dežel.

Kakor pri vseh kmetijskih semenih, je tudi pri lanu treba seme menjati. To ni samo pri nas, marveč tudi drugje, in to ni vselej dosti samo v domačem kraju, ampak je včasih treba seme dobiti iz daljnih krajev. Tudi Belgijanci in Angleži dobivajo seme iz drugih dežel, vendar so začeli že tudi doma si iz njegova semena pridelovati mnogo domačega požlahnenega semena.

Najboljša laneno seme se dobi iz Ruskega in iz Holandije. Če prav si v mnogih krajih pridelujejo domače seme in ga pri setvi z domačim menjajo, vendar od časa do časa sejejo Rusko ali Holandsko izvirno seme. Prvo seme, ki priraste iz izvirnega, je skor ravno tako izvrstno, kot izvirno seme, včasih še celo boljše, pravijo mu „rožno seme“ ali „rožni lan“. Iz tega semena izrastlo seme je še tudi precej dobro, vendar je pa še boljše, če eno leto počiva, predno se seje; temu pravijo semenski lan. Dalnje seme je pa še

slabeje in je za seme samo takrat, če eno ali dve leti počiva, in že se premenja iz enega kraja v drugega.

Seme menjati je že sploh potreba pri vseh kmetijskih rastlinah, a še posebno pri lanu.

Nobeno seme ni tako izbirčno kakor laneno, in nobeno nima tolikega vspeha na dober pridelek, ko ravno laneno seme. Če je seme dobro, se sme pričakovati lep pridelek.

Rusko seme pride iz Ruskih in Pruskih primorskih mest: Rige, Pernava, Memelna, Kraljevca itd. Seme od tam pride v sodcih ali lajtah. Holandsko seme pride najlepše iz okolice Seeland o Renovih izlivih, zato se tudi kliče „See-landsko“ seme. Razpošiljajo ga v žakljih.

Gnojenje, obdelovanje in priprava zemlje za lan; setev in vrstenje.

Lan potrebuje globoko obdelane, rahle in gnojne zemlje. Lanene korenine se razprostirajo skor tako globoko v zemljo, kolikor gre steblo nad zemljo. Če zemlja ni globoko obdelana in zrahljana, ne morejo korenine daleč v tla, se ne morejo razprostirati v zemlji, in ker jim manjka živeža, tudi steblo ne more rasti in ostane kratko.

Zemlja za lan mora biti gnojna, toda ne s surovim gnojem; lanu se ravno pred setvijo ne sme gnojiti z živinskim gnojem, ampak treba ga je sejati na tako zemljo, ki ima staro gnjilno moč in je bila poprejšnjemu sadežu pognojena. Če je zemlja, za lan namenjena, premalo gnojna, in je na vsak način treba gnojiti, se gnoji s prav podelanim živinskim gnojem, ali pa z gnojnico. Če se gnoji z gnojem, se mora gnoj že prejšnjo jesen podorati, da pozimi razpade in se poprej dobro z zemljo pomeša, predno se lan seje. Če se pa z gnojnico gnoji po Belgijski navadi, se pa gnojnica na njivo vozi in poliva proti koncu zime ali pa zgodaj spomladi pred setvijo.

Za lan je gnojnica mnogo boljše kot pa trd živinski gnoj. Surov gnoj lanú še škoduje, ako bi se mu pognojilo pri setvi. Surov gnoj, ko začne v zemlji razpadati in se krojiti, rastline jako močno žene, da bohotno rastejo, pri tem pa nimajo časa, si pravega živeža poiskati in se vtrditi, zato ostanejo hodne in vodene, namesti čvrste in močne. Tak lan rad poleže, ker nima prave moči; predivo je hodno in ga veliko odpade pri izdelovanju. Na oči se vidi veliko blaga, toda slabo je. Temu nasproti pa z gnojnico gnojeni lan jako lepo raste, stebila so drobna in dolga, predivo pa močno in lično. Gnojnica razvija namreč svojo gnjilno moč v zemlji bolj rahlo in ne tako močno, kot trd gnoj, kar je za lan veliko koristneje. (Dal. prih.)

Gospodarske novice.

Trtna uš drugačna, kakor se je dozdej mislilo.

Dozdej se je mislilo, da trtna uš (phylloxera vastatrix) trsje pri koreninah poškoduje, al zdaj so gospodje Balbiani in Cornu, uda znanstvene akademije v Parizu, in pa Boiteau, tajnik vinorejske družbe v Libournu, najdli, da ta uš svojih jajčic ne poklada na korenine trt, ampak v ljubje debla, in celo na perje samo, kjer uš potem solnčna toplota iz jajčic izvali. To važno iznajdbo razpravljajo zdaj vinorejci Francoski, kajti če phylloxera še le s perja in debla do korenin pride, se bo ta mrčes vse drugače zatreti mogel, kakor se je zatiral dozdej, ko se je njegovo gnjezdo le pod zemljo iskalo.

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljanje po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 19. januarija 1876.

Obseg: Ponavljan poziv gospodarjem, ki želijo semena Ruskega lanú. — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Občni zbor Matice slovenske 12. dne t. m. — Nekaj za poduk in kratek čas o pustu. — Odkritosrčnost Dunajskih ministrov. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Ponavljan poziv gospodarjem, ki želijo semena Ruskega lanú.

V 51. listu lanskih „Novic“ smo vabili gospodarje na Kranjskem, ki želijo semena pravega Ruskega lanú po najnižji ceni dobiti, naj se zadnji čas do sveĉnice za-nj oglasijo v pisarnici druŹbe kmetijske in povedó, koliko ga hoĉejo.

Podpisani odbor Źe enkrat ponavlja ta poziv, in pri tej priliki pozornost lanorejcev obraĉa na sostavek, ki ga ravno zdaj „Novice“ prinašajo.

Glavni odbor druŹbe kmetijske Kranjske v Ljubljani 15. januarija 1876.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem naĉinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Zemlja, na katero mislimo lan sejati, se razliĉno obdeluje, kakor je namreĉ trda ali mehka, ilovnata ali pešĉena. Ako hoĉemo od lanú dobiĉek imeti in lep pridelek pridelati, moramo pri obdelovanji sploh tako-le ravnati:

Njivo, na katero se lan seje, je treba Źe poprejšnje leto prec po Źetvi preorati, posebno ĉe je strniŹe, da se preobrne. Sedaj ni treba globoko orati, 4 ali 5 palcev je zadosti. Ĉe je zemlja premalo gnojna in se misli z Źivinskim gnojem gnojiti, se takrat pognoji in gnoj podorje. Tako leŹi v brazdah do jeseni. Jeseni malo pred zimo se brazde prevleĉejo in njiva se Źe enkrat, pa globoko preorje, da se gnoj preobrne in z zemljo zmeša. Pri tem oranji se mora njiva v ozkih krajih pustiti po tri ali Źtiri brazde skupaj z globokimi nazori, da se spomladi prej ko prej osuŹi. Tako ostane zemlja v brazdah ĉez zimo, da razmrzne in se gnoj razkroji in s prstjo dobro zmeša. Konec zime ali pa zgodaj spomladi, kakor hitro se dá, se njiva z brano dobro povleĉe, da se prst zdrobi in poravná, in ĉe se hoĉe njiva z gnojnico gnojiti, se zdaj gnoji. To delo in gnojenje se mora, kar se dá, zgodaj opraviti; ĉe je moĉe, je to Źe pozimi dobro. Pozneje, ravno pred set-

vijo ni tako dobro z gnojnico polivati, ker bi tak lan potem bolj hoden zrastel.

Ko se njiva po gnojenji osuŹi, jo je treba zopet povleĉi z brano; to se mora delati toliko ĉasa, dokler ni njiva popolnoma glaĉka, prst popolnoma drobna, da ni veĉ kep ponjivi. Ĉe zemlja ni premokra, se po vsaki vláki z valjem povalja, da se prst bolj zdrobi in njiva lepše pogladi.

Prav pred setvijo se njiva Źe enkrat, pa plitvo preorje, toliko, da se zemlja obrne in da pride seme v vlaŹno prst; potem se sopen z brano ĉedno povleĉe in to tako dolgo, da je prst popolnoma drobna in rahla, brez vsake kepe, tako kakor da bi bila skoz reŹeto presejana. Zdaj, ko je njiva tako pripravljena, kot greda v vrtu, se seme vseje in sicer kar se dá enakomerno. Nekateri sejejo laneno seme prviĉ po dolgem, potem pa Źe poĉez, da se bolj enako naseje.

Po nekaterih krajih sejejo lan tudi z maŹino kakor druga Źita.

Ko je lan vsejan, se z rahlo brano ĉedno zavleĉe, da se seme zakrije. Dobro je, ĉe se z brano enkrat po dolgem, enkrat pa poĉez povleĉe, ker se seme lepše in boljŹe zagrne. Pregloboko seme ne sme priti; en palec globoko je ravno prav. Ko je to storjeno, se njiva Źe z rahlim valjem povalja, da se lepo pogladi kot po mizi in pa, da se prst okoli semena pritisne. Ĉe je zemlja mokra, da se sprijemlje, se ne sme valjati, pa tudi takrat ne, ĉe bi se bilo kmalu deŹja nadjati.

Posebno se mora pri laneni setvi gledati na to, da je zemlja globoko obdelana in rahla, — da ima dosti stare gnojne moĉi v sebi, — da je popolnoma plevela oĉiŹena, — da je tako skrbno obdelana, kakor greda v vrtu. Na taki zemlji smemo priĉakovati lepega pridelka.

To doseĉi pa ni niĉ posebnega, niĉ umetnega. Glavna stvar je brana pri obdelovanji; za lan ni zemlja nikoli preveĉ zdrobljena in zrahljana. Zato pravijo Belgiĉanci: „kdor hoĉe lanú pridelovati, ta mora znati brano vtruditi.“

Setev je najboljŹe opraviti zjutraj ali pa zveĉer, ko je zemlja bolj vlaŹna. Sploh se mora paziti, da pride seme v vlaŹno prst. Posebno dobro je, ĉe pride seme Źe v zimsko vlago in Belgiĉanci sami prav dosti drŹe na to. Ĉe te ni, je pa treba ĉakati ugodnega ĉasa po deŹji, ko je zemlja vlaŹna. Pri setvi je dobro, da je tiho vreme brez vetra, da se prst preveĉ ne osuŹi. Ĉe se zveĉer seje, je dobro, da se seme Źe le zjutraj zagrne, da se ponoĉi rose napije.

Posebno je pa treba skrbeti tudi za to, da je njiva povsod enakomerno gnojna, kajti če to ni, je tudi lan zeló različen na eni in isti njivi. Če se z gnojnico gnoji, mora se paziti, da se gnojnica povsod enako polije in razdeli. Zato se mora tudi gnoj, če se ž njim gnoji, že prejšnje leto podorati in potem njiva zopet jeseni še enkrat preorati, da se zemlja bolj z gnojem zmeša in bolj enakomerno gnojne moči navzame. — Treba je tudi paziti na to, da je seme povsod enako nasejano. Če ni enako, tudi lan enako ne raste, redka stebila so dolga in močna, vejnata in hodna, lakno je močno in hodno; gosta stebila so pa bolj drobna, lakno je ličneje, toda slabeje, pri spravljanji se mora vse zbirati; to veliko dela dá, pridelek pa vendar ni lep.

Posebno je treba prevdariti, kako gosto se lan seje. Pri tem je treba na mnogo reči gledati; ali sejemo lan za seme, ali ga sejemo za predivo, ali pa za vse skup; gledati moramo tudi, kaka je zemlja, ali je gnojna ali pusta in na še marsikaj družega.

Sploh sejejo lan za predivo gostejše, za seme pa redkejše. Kolikor gostejše se seje, toliko manj je steblo vejnato, toliko lepše je lakno in toliko več je prediva. Če se redkejše seje, je pa steblo bolj vejnato, lakno bolj hodno, toda seme je lepše in več ga je.

Za predivo se mora seme sploh gosto sejati, na oral zemlje $3\frac{1}{2}$ do 4 vagane. Če je zemlja bolj peščena, ali sploh bolj pusta, se seje nekoliko redkejše, če je močna in gnojna zemlja, pa gostejše.

Po mnogih krajih, posebno na Angleškem, si pridelujejo seme še tudi doma, da jim ni treba toliko tujega semena. Za seme se mora pa lan redkejše sejati, če se prav za to seje, da se dobro seme pridela; najbolje je $2\frac{1}{2}$ do 3 vagane na oral. Če redkejše, lepše je seme, toda lakno je hodno, posebno zato, ker se mora lan, ki je za seme namenjen, pustiti, da popolnoma dozori.

Sploh se lan za seme prav tako obdeluje in zemlja tako pripravlja, kakor za predivo, samo da se bolj redko seje in pa da se pusti popolnoma dozoreti.

Treba je tudi prevdariti čas setve, kdaj je boljše sejati, zgodaj ali pozno. V Belgiji hvalijo zgodnjo setev, po nekaterih nemških okrajih pa pozno. Obojni imajo svoje posebne nagibe; obojnih nazori gredo na to, da lan potrebuje v svoji prvi rasti vlage. Vlaga je prva zimska, ki jo navadno podpira dež meseca malega travna. Velikega travna se zemlja osuši in proti koncu rožnika je navadno spet deževno vreme s plohami. Ta dva časa sta za setev ugodna. Poglejmo zdaj, kateri je boljši.

Zgodnja setev pride v zimsko vlago, podpira in moči jo navadno pohleven dež malega travna; ako nastopi mrzlo vreme, včasih zastane in raste bolj počasi, posebno s prvega, toda med tem časom se toliko bolj ukorenini, in ko je enkrat vreme ugodno, začne prav dobro rasti. Posebno dobro je to, da zgodnje setve nikoli bolhe ne nadlegujejo, ker lan že odraste, ko se ta mrčes izleže.

Pozna setev ne pride v zimsko vlago, ampak jej primaka deževje konec rožnika in začetek malega srpana; zeleni bolj naglo in se naglo razvija, toda, če nastopi suša, zastane in mnogokrat se čisto posuši. Pozna setev tudi bolhe jako rade pokončajo, posebno če je ta čas suho vreme. Samo v tem ima pozni lan prednost pred zgodnjim, da nikoli ne pozebe. Vendar se tudi zgodnemu to redkokrat primeri, kajti če prav spomladi včasih zmrzne, vendar prenese 2 do 3° R. pod ničlo brez škode.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

Meseca januarija.

Dné	Leta	
8.	1559.	je prišel tobak v Evropo. Prvo tobakovo seme je iz Brazilije v južni Ameriki prišlo na Portugaljsko.
8.	1808.	Nadvojvoda Janez je prevzel protektorat družbe kmetijske Dunajske.
8.	1709.	je bil najhujši mraz na Pruskem (okoli Berolina), kar ljudje pomnijo. Vsa ozimina je pozebla. Tako huda lakota je nastala, da je vsak, ki je imel kaj žitne zaloge, moral to pod smrtno kaznijo vladi naznaniti.
9.	1873.	se je začel drugi zbor kmetovalcev na Dunaji.
10.	1740.	Najhuja zima, ki jo svet pomni. Na Češkem je po njej poginilo (9—12. januarija) 1 milijon 165.000 ovác, 46.178 goved, 5175 kónj in 11.124 prešičev. Tudi je zmrznilo sila veliko ljudi.
11.	1849.	ustanovila se je sloveča kmetijska družba v Tharandu na Saksonskem.
11.	1868.	se je določilo področje ministerstva za kmetijstvo v Avstriji.
12.	1422.	bila je tako strašna zima na Francoskem (v Parizu), da je voda v vodnjakih, jesih in vino v kletih zmrznilo, kuretnini pa so pozebli grebeni.
12.	1741.	grozovit vihar na Moravskem in Češkem je podrl mnogo gozdov.
12.	1746.	se je rodil Henrik Pestalozzi, začetnik kmetijskih šol v Zürichu (umrl 17. svečana 1827).
14.	1783.	se je rodil Ivan Karol Nestler v Würbenthalu v Šleziji, slavni pospešitelj Avstrijskega kmetijstva (umrl 9. julija 1841).
14.	1808.	Cesarski ukaz na Dunaji zapoveduje pokončevanje krtov in pa vpeljanje nauka o tej živali. (Kolika nevednost še o koristi krta!)

(Dalje prihodnjič.)

Nove postave.

Postava o stavbah na Kranjskem.

II. razdelek.

Predpisi za stavbe.

(Dalje.)

§. 51. Fasada (čelo ali lice poslopja).

Na ulice obrnjena stran poslopij (fasada) ne sme biti dobremu okusu zoperna, zato je prepovedano, hiše pobarvati preživo, da barva v oči bode in je očem škodljiva.

§. 52. Zakotniki (sekreti), kanali, gnojne jame.

Z ozirom na število in kakost stanišč, kakor sploh za namembo poslopija mora se napraviti primerno število sekretov po zaukazu gosposkinem. (§. 72.)

Ti morajo najmanj 9 dm. znotranje svetlobe imeti, morajo biti svetli in zračni in kar je mogoče brez smradu.

Žlebi morajo imeti primeren padež, ki ni čez 30 stopinj proti navpičnici (vertikali) na pošev.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. januarija 1876.

Obseg: O zadevah ribštva. — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Kdaj so začeli ljudje z vilicami jesti. — Federalizem in Slovenci. — Spomini na dr. E. H. Costo. — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O zadevah ribštva.

Od župana iz D—je je „Novicam“ došlo vprašanje: „Ali more občina ribštvo tako kakor lov v njem dati? ali smejo ribiči mrvo po travnikih družih gospodarjev pohoditi ali jim sicer škodo delati?“

Nanašaje se na to, kar smo v 39. listu lanskim „Novic“ rekli, dostavljamo na pričujoče vprašanje in zeló enako vprašanje od druge strani danes to le:

Če je grajščina, kakor smo v gori navedenem 39. listu lanskim „Novic“ rekli, upravičena posestnica ribštva, jej od njega ni nikakoršne najemščine plačevati občini, kajti sicer bi ne bila posestnica, ampak le najemnica ribštva.

Sicer pa gledé ribštva nimamo dosedaj še nobene posebne postave. Pač je že cesarica Marija Terezija, s patentom 21. sušca leta 1771 razglasila nekatera do ločila, toda le v tem oziru, kdo sploh sme loviti ribe, kakošne ribe in na kak način se loviti smejo.

Z odlokom od 4. sušca leta 1852 št. 3839 (razglas c. kr. deželne vlade od 12. sušca leta 1852 v dež. zakoniku, na strani 198) naznanilo je c. kr. ministerstvo, „da s postavami zastran odveze zemljišč niso ribške pravice odpravljene in da torajpri tem ostati imajo, kakor so bile leta 1847.“ („Die Fischereirechte haben in statu quo des Jahres 1847 zu verbleiben.“)

Iz tega sledí, da se razmere gledé lastninskih pravic ribštva dosedaj niso premenile in da občine nimajo pravice, ribštva v najem dajati tako, kakor se lov v najem daje.

Kar se tiče pa družega vprašanja, kako v okom priti poškodovanju zemljišč tik bregov po ribčih, dostavi se to, da je ministerstvo v nekem primerljeji z odlokom od 7. malega travna leta 1852 št. 7997 opomnilo, da je — ker so ribške pravice ostale v veljavi — neogibljev pogoj teh pravic ta, da opravičeni ribči smejo stopati po bregovih zemljišč in sicer v istem obsegu in na isti način, kakor je to navada bila pred letom 1848 in da jim te pravice nikakor kratiti ne smejo posestniki bregov.

S tem, da je rečeno, da ribči stopati smejo po bregovih ribiških vodá, pa ni rečeno, da smejo poškodovati dotična zemljišča. Če škodo delajo, se zakrivijo prestopka postave o obrambi poljščine (Feldschutzgesetz), ki je za Kranjsko razglašena bila 17. pro-

senca l. 1875 (deželni zakonik, str. 15) ali pa še celó splošne kazenske postave.

Kaj je toraj storiti posestniku, če mu ribič zemljišča njegova kakor koli poškoduje, če, na pr., kamenje luča po njih, to in uno odklada na zemljišče itd.? Poškodovani posestnik naj takega ribča zatoži pri županstvu, ki je po §§. 30 in 36 postave o obrambi poljščine pooblaščen, preiskovati škodo, jo ceniti in povračilo odločiti. Zato županstvom polagamo na srca, naj pazljivo preberó poljsko postavo ter po njej natanko postopajo zoper prestopnike. Če županstva po naukazih postave strogo ravnajo in ribiči vidijo, da se jim ostro stopa na noge, gotovo se bodo varovali vsacega poškodovanja zemljišč in nehale bodo pritožbe, ki se zdaj še pogostoma čujejo.

Lansko leto je vlada predložila načrt posebne postave za ribštvo državnemu zboru, ki pa še ni potrjena, kajti državni zbor je v seji 26. oktobra 1875 ta načrt nazaj dal dotičnemu odseku z ukazom, naj ga prenaredí in se pri tem ozira posebno na koristi kmetijstva in obrtnijstva. Žalibog! da državni zbor si je dal z verskimi, klosterskimi in enacimi postavami toliko dela, da ni še imel časa, se poprijeti silno potrebnih družih postav ali jih — kakor je, na priliko, ribška postava — prepustiti deželnim zborom, katerim prav za prav pripadajo, kar je manj centralistično ministerstvo od leta 1867 samo pripoznalo — ko je deželnim zborom že predložilo načrt ribške postave.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Po tem takem je zgodnja setev sploh boljša kot pozna, in tudi Belgijanci trdé zgodnjo setev. Zgodaj sejani lan sploh veliko čvrsteje raste, ker ima več časa se razviti in vtrditi, manj poleže in je mnogo trdnejšega in ličnejšega lakna, kajti če nekoliko bolj počasi raste, se steblo in lakno veliko bolj razvije in vtrdi. Nasproti mora pa pozno sejani lan bolj hitro rasti in nima časa se vsestransko razviti in vtrditi; ima bolj rahlo lakno, rajše poleže in pri izdelovanji ga več od-

pade. Tudi že zgodnji lan odraste, ko navadno suša nastopi, da mu ne more toliko škodovati. Iz tega namena je tudi dobro zemljo globoko obdelovati, ker se vlaga manj osuši v globoki zemlji, korenine gredó globlje in manj trpé od suše.

Če je vreme ugodno, začnejo Belgijanci že sredi sušca meseca lan sejati. Zato se mora zemlja že jeseni pripraviti v ozke kraje z globokimi razori, da se spomladi prej osuši. Če je zemlja močvirna in zima neugodna, se vé, da se ne more vselej ta čas sejati, toda malega travna imajo pa že vselej lan v zemlji.

Tisti, kateri držé na pozno setev, sejejo lan še le meseca maja ali pa začetkom rožnika.

Gledé na lastnosti semena je treba paziti, da se seje popolnoma dobro seme, naj bo že domače ali tuje. Za setev je samo najboljšé, najlepše in popolnoma dozorelo seme rabiti. Kakor smo že enkrat rekli, ni nobeno seme tako izbirčno, kakor ravno lanéno. Že dobro seme včasih pri vsi pridnosti ne stori dobro, iz slabega semena pa ne moremo dobrega pridelka pričakovati. Lastnosti dobrega semena domačega ali tujega so: dobro seme ima zdrav duh, beži iz roke, je svetlo rujave barve, polno, malo pa napeto in čvrsto. Slabo seme pa nima zdravega duha, diši včasih po plesnobi in zaduhnelo, če se v roke prime, se sprime v kepe, ali vsaj nerado gre izmed prstov, je tamne, umazane in motne barve, plošnato pa lahko. Dobro seme, če se dene na vročo, železno ploščo, poka in odskakuje iz plošče, v vodi pade na dno; slabo pa na plošči ostane in izogljéní, v vodi pa po vrhu plava. Ako hočemo videti, če je kaljivo in koliko ima moči za samostojno razvitje, denimo nekako število zrn, kakih 50 ali 100 v posodo z vlažno žagovino napolnjeno, pokrijemo seme še z nekoliko žagovino in vse to na toplem kraju zmiraj vlažno držimo. Kmalu bomo videli, koliko zrn kali, in če je seme čvrsto, se male rastlinice hitro in lepo razvijajo, in kolikor čvrsteje je seme, toliko dalje se rastline držé v mrtvi žagovini. To je dobro vselej s semenom poskusiti, predno ga sejemo, da vidimo, kakošno seme imamo, če zelení vse ali ne, pa ga vemo gosteje ali redkeje sejati.

Kakor smo že rekli, je Rusko seme najboljšé za setev. Toda, kakor je ni dobre reči, da bi se ne dala slabo rabiti, je tudi s tem semenom mnogo prevare in Belgijanci sami ne zaupajo dosti, da bi bilo vsako seme res izvirno, ki pride iz Ruskega. To je lahko razumeti. Marsikateri kmetovalci gledajo preveč le na ceno in ne porajtajo, ali je blago dobro ali slabo. Tako je tudi tukaj. Dobro blago ne more biti po ceni, da se pa tudi mali ceni vstreže, prodajajo prekupci mnogo pomešanega in slabega blaga za izvirno Rusko seme. Kdo se ne zmisli pri tej priliki, koliko prevare ravnajo nekateri naši brezvestni prekupci z deteljnim semenom, ki je namenjeno za kupčijo v druge dežele. Prav tako se godí z Ruskim lanenim semenom. Že se dobi dobro seme pri poštenih trgovcih, toda mnogo je slabega. Najboljšé je, če kupimo seme na mestu, kjer je rastlo, da smo prepričani, da je dobro in izvirno. Nespametno je, pri kupovanju semena, naj bo že domače ali tuje, na par krajcarjev gledati, pri tem pa ves dobiček in ves pridelek v nevarnost postaviti.

Predno se seme seje, naj bo domače ali tuje, mora se skrbno očistiti in prevejati, da se ves plevel odpravi, ker se potem veliko nepotrebne pletve in veliko dela prihrani.

Poglejmo pri tej priliki nekoliko obdelovanje in gnojenje Belgijancev.

Glavni značaj Belgijskega kmetijstva je globoko obdelovanje zemlje. Oni svoje polje obdelujejo s plugi pa tudi z lopatami, — da, Belgijancu je lopata

glavno kmetijsko orodje. Počasi obdelajo zemljo na poldrugi čevelj globoko. Večidel ravnajo tako-le: Njive imajo razdeljene v kraje po sežnji široke, in če je zemlja močvirna, imajo drenažo ali pa globoke razore. Vsako leto vzamejo pri obdelovanju z lopatami en čevelj zemlje od vsakega kraja, in do poldrugi čevelj globoko, ter jo premečejo v razor k sosednemu kraju, tako, da nastanejo novi razori, toda za en čevelj premaknjeni. To se ponavlja zaporedoma vsako leto, in po takem imajo njivo v šestih letih čez in čez za poldrugi čevelj globoko predelano. Pri tem skrbé, da se sadeži vsako leto primerno vrsté in zemlja dobro gnojí. Ko je ta kolobar okoli, je tudi vsa zemlja rahlo in globoko obdelana. Ravnajo pa tudi tako-le: Pred zimo, kedar njivo prašé, katero še sploh jako globoko orjejo, gredó pri oranji delavci že za vsakim plugom z lopatami in vzamejo iz brazde še za eno brazdo prsti globlje in zmečejo na vrh brazde, in tako naprej, da pride vsa zemlja za dve brazdi globoko obrnjena.

Pri nas, se vé da, še ne bomo kmalu tako daleč, da bi zemljo sploh za poldrugi čevelj globoko obdelovali, ker prvič se to more sčasoma doseči, drugič pa tudi ni vsaka zemlja za tako globoko obdelovanje pripravna. Vendar prizadevajmo si, da bomo imeli zemljo vsaj kakih 9 do 12 palcev globoko. To ni tako težko in to moremo že z navadnim zboljšanim plugom doseči, če je za globoko oranje prav napravljen. Posebno je za to dober Hohenhajmski plug.

(Dalje prihodajič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

Meseca januarija.

Dné	Leta	
15.	1684.	je bil tako strašen mraz, da so tiči večidel zmrznili, in hrasti po gozdih se razpokali. Na glavnih ulicah v mestu Londonu so zažgali cele skladavnice drv, da bi ulice nekoliko ogreli.
15.	1824.	Finlayson v Škociji je dobil patent za prve po njem narejene popolnoma železne pluge, kakor tudi za železno kljukasto (cik-cak) brano.
15.	1849.	je bil prvi shod kmetovalcev na Dunaj sklican pod baronom Thinnfeldom, prvim ministrom kmetijstva.
15.	1858.	Ustanovitev kmetijske družbe v Varšavi na Rusko-poljskem.
16.	1860.	Ukaz za ubranitev goveje kuge iz Avstrije v Saksonsko, ki je svoje meje zaprla proti našemu cesarstvu.
17.	1850.	je oklicala vlada v Anhaltu na Nemškem postaviti, kako se sme gozdna stelja rabiti.
18.	1805.	se je na Bavarskem preklicala pravica do pašé na tujih zemljiščih.
20.	1632.	se je končala, ko je sneg padel in hud mraz nastopil, trgatév (bendima) okoli Würzburga na Bavarskem, kjer je veliko lepih vinogradov. To se je pa zgodilo tako le: Trgatév so po navadi vinorejci začeli v pravem času, al ustaviti so jo morali, ko je Švedska vojska pridrla v te kraje. Vino te najpoznejše trgatve, kar jih svet pomni, je bilo tako izvrstno, da je slovelo pod imenom „Švedsko vino“.

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 2. februarija 1876.

Obseg: Notranjcem na znanje in v premislek. — Navod za pridelovanje lanù in prediva po Belgiškem načinu. (Dal.) — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — V spomin Valentinu Vodniku. — Slovenska pesmarica. — Jugoslavensko slovstvo. — Mati ga izdá. (Dalje.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Notranjcem na znanje in v premislek.

Leta 1869 je podružnica kmetijska v Ložu obĉnemu zboru druŹbe kmetijske Kranjske potoŹila nadloge ondašnje doline, ki jih delajo mnogokrat ponavljane povodnji onega kraja. Obĉni zbor je pripoznal veliko škodo, ki jo kmetijstvo trpi po navedeni nesreĉi, in sklenil to v narodno-gospodarskem oziru jako vaŹno stvar izroĉiti deŹelnemu odboru in c. k. deŹelni vladi s toplim priporoĉilom, naj bi se naprosilo sl. ministerstvo kmetijstva drŹavne podpore v ta namen, da se pred vsem najde moŹ izveden, ki bi tehniĉno preiskoval vzroke, od kodi one povodnje izviraajo, pri teh preiskavah pa ne bi ostal samo v LoŹki dolini, temveĉ jih razširil tudi na Cerkniško jezero, na dolino Planinsko, na tek Unca in na moĉvirje okolice Ljubljanske, ker se misliti sme, da vse ondašnje povodnji so v nekaki podzemeljski zvezi med seboj.

Sl. ministerstvo kmetijstva je vsliŹalo to proŹnjo; dovolilo je subvencijo za obširne preiskave, in izvoljen je bil TrŹaški tehnik dr. Vicentini. On je z velikim trdom preiskaval Notranjski vnanji in podzemeljski svĉt, in kar je našel pri teh preiskavah, popisal je v laškem jeziku v posebni knjiŹici, ki se zove: „Relazione e voto dell' ingegnere civile dr. Raffaele Angelo Vicentini di Trieste sul Bonfico Della Valli di Laas, Zirkniz, Planina e Lubiana nella provincia della Carniola.“

Ta knjiŹica je preobširna, da bi jo celo priobĉili našim bralcem; posneli bomo tedaj le poglobitve reĉi na kratko, dostavlja je besede dr. Vicentini-a, ki v predgovoru pravi: „moje preiskave so le tehniĉne študije; treba je, te preiskave nadaljevati iz kmetijsko-gospodarskega ozira, da se izvé, ali bi se nasvetovana dela tudi izplaĉala in kmetijstvu zaŹelenih dohodkov prinesla.“

Ko je dr. Vicentini popisal podzemeljski tĉk vodá od LoŹke doline proti Cerkniški niŹi in še niŹji Planinski in z Uncem vred do Ljubljanske najniŹe doline, popisuje navedene doline tako-le:

1. Dolina LoŹka.

Da bi se temeljito odvrnile povodnje te doline, moral bi se predor narediti skoz tisti hrib, ki LoŹko dolino loĉi od Cerkniške, drug predor pa narediti od Dan do Golobine. Tudi bi treba bilo kanal na-

rediti in reko uravnati. StroŹki za vsa ta in še druga dela bi znaŹali okoli 212.500 gold. Ti stroŹki bi se utegnili zniŹati na le 122.500 gold., ako bi se vse to, kar je treba, naredilo površno. Vrednost zemljiŹĉ (senoŹet in njiv), ki so dandanes tukaj povodnjam podvrŹena in ki znaŹajo 394 oralov, se ceniti sme na 168.000 gold., ko bi se pa nadloga povodinj po imenovani poti odstranila, bi se vrednost njihova povzdignila na 420.000 gold.

2. Dolina Cerkniška.

Sedanja vrednost onih 4500 oralov, ĉez katere periodiĉno voda stopa, se ceni na 210.000 gold. Od teh bi se dalo vsaj 2800 oralov na suho djati, in po takem bi se vrednost zemljiŹĉ vse doline povzdignila na 840.000 gold.

3. Dolina Źkocijanska.

Vsa tukaj potrebna dela bi mogli posestniki zemljiŹĉ sami brez velicih stroŹkov izpeljati.

4. Dolina Planinska.

Sedanja vrednost 1525 oralov zemljiŹĉ se sme ceniti na 152.000 gold. Ko bi se pa povodnje odstranile, bila bi ta zemljiŹĉa vredna 343.125 gold.

5. Dolina Ljubljanska.

Tu dr. Vicentini opominja, da bi treba bilo mnogo del pri Źelezniškem mostu na Ljubljanskem moĉvirji, pa tudi pri Selu, FuŹinah in Vevĉah. Nekatera teh del bi se dala koj po naukazu politiĉne gosposke izpeljati, se vé da na stroŹke tistih, ki dandanes dobiĉek imajo od nepravilnega teka Ljubljanice. Kar pa se tiĉe druzih del, bi se na tanko doloĉiti mogla po posebni preiskavi te okrajine.

Skupne stroŹke za uravnavo vodá v dolini LoŹki, Cerkniški in Planinski ceni dr. Vicentini na veĉ kot 3 milijone goldinarjev.

Ni še znano, kako se bode ta vaŹnja a tudi draga stvar dalje motala.

Navod

za pridelovanje lanù in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Belgijanci sejejo mnogo kupĉijskih rastlin in zato ne pridelujejo toliko slame, da bi pri obilni Źivinoreji mogli Źivini vedno sĉ slamo nastiljati, druge stelje pa

tudi nimajo v obilji. Zato imajo navado, da hleve z vodo poplakovajo in snažijo. Samo ob sebi pa se razume, da je to le poleti mogoče, kajti pozimi mora živina imeti toplo ležišče. Ta poplaka — živalski izmečki z vodo zmešani — jim je izvrsten gnoj. Da se jim gnojica ne izgublja, imajo hleve tlakane in iz hlevov držé odtoki v prav za to napravljene, dobro obzidane jame. Gnojnici primešajo po potrebi še človeških izmečkov ali pa ogršičnih preš iz oljarnic. Toda nikoli ne mešajo tje v en dan vse skupaj, marveč napravljajo gnojnico več sort, za vsako zemljo in za vsak pridelek posebej. V tem so tako izurjeni, da v vseh okoliščinah vedó pravo zadeti. Pri gnojenju dobro pazijo, ali je njiva na solčni ali senčni strani; za vsakotero zemljo napravljajo drugačno gnojnico. Na suho in gorko zemljo ne vozijo gnojnice iz človeških izmečkov, tudi ne sme biti za tako zemljo preveč preš, ker bi v hudi suši lan zgorel, če bi bila pa mokra letina, pa poleže. Tudi pazijo na to, če je njiva že izmolzena ali pa še močna; na prvo spravljajo bolj mastno gnojnico, na drugo pa slabejo. Če je sama gnojica brez preš, mora biti ravno prav godna, predno se poliva. Godna je gnojica takrat, kedar začne stoječa se krojiti in duh razvijati. Če se v gnojnico devljejo ogršične preše, se stolčejo in potem z gnojnico zmešajo. Taka gnojica mora pa samo kake tri dni stati, predno se poliva, kajti, če bi predolgo stala, ni tako dobra.

Ker imajo Belgijanci sploh rahlo in globoko obdelano zemljo, katera mokroto rada pije, lahko z gnojnico vsak čas gnojé, veliko bolj kot s trdim gnojem. Gnojica ima že v tem prednost pred trdim gnojem, ker ima vse redilne snovi že v taki obliki, kakoršne ravno rastline potrebujejo, namreč v vodi raztopljene.

Poglejmo še kolobarenje ali vrstenje pridelkov, kar lan zadene.

V tem oziru sicer ne moremo podati gotovih in natančnih pravil, kajti v vsakem kraji kolobarijo nekoliko drugače, tudi zahteva vsaka zemlja in vsako podnebje drugačno vrstenje pridelkov. Gnojenje tudi mnogo določuje v tem oziru.

Vsak kmetovalec vé, da ne storí na eni in isti njivi vedno ena rastlina, kajti vsaka rastlina potrebuje nekoliko drugačnega živeža. Če sadimo na njivo letos krompir, ga drugo leto ne smemo zopet ondi saditi, če tudi bi zemljo pognojili. Vsejmo pa na krompirišče rž, bo tudi brez gnoja dobro storila. Vsaka rastlina povzije iz zemlje nekaj snovi za več časa, katerih posebno potrebuje, tako da se morejo še le čez več let z gnojenjem in obdelovanjem namestiti.

To se more samo po kemijskem potu razjasniti. Rastline sploh obstojé po večem delu iz enih in istih kemijskih prvin, toda njihova sestava je zeló različna. Nekatero potrebujejo za rejo svojo mnogo kalja, druge fosforokislina, zopet druge več apnine, kremenine itd. Vzemimo, da je zemlja previdena z vsemi potrebnimi tvarinami vrastlinsko rast. Rastlina, ki potrebuje mnogo kalija, bo v njej dobro storila, ker najde dovolj živeža. Vsejmo jo še enkrat, nam bo pa slabeje storila zato, ker poprejšnja je povzila veliko kalija, kateri se z drugimi tvarinami ne dá namestiti. Vsejmo pa tako rastlino, ki potrebuje manj kalija, pa več fosforokislina; ta nam bo pa dobro storila tudi brez gnoja, ker najde dovolj živeža, ki ga poprejšnja rastlina ni povzila. Tako se dá večkrat zaporedoma na eno in isto njivo sejati, treba pa ni vsakokrat gnojiti, ako se rastline umno menjajo in vrstijo.

To je le teoretično rečeno, da se more stvar razjasniti; sicer je pa pri tem gledati na veliko reči. Treba je poznati zemljo, kakošne vrste je, katere tvarine ima še sama v sebi in katerih jej manjka. Poznati moramo

tudi rastline, kakošnega živeža potrebujejo; gledati moramo na to, katere rastline in pridelki se tu ali tam bolj splačajo. Gledati moramo na klimatične razmere in še na mnoge druge reči. Vednost in skušnja nas uči potem pravo zadeti.

Glavna stvar, na katero mora kmetovalec gledati pri vrstenju, je pa ta, da ne seje in ne sadi takih rastlin druge za druge, katera imajo enake lastnosti, enake korenine ali enako zrnje, ampak za sadežem, ki ima zrnje glavni namen, naj seje takega, kateremu so glavni pridelek korenine, — za rastlinam, ki imajo široko perje, naj seje rastline z ozkim perjem, — za žitom, ki navadno dosti plevéla zapusti, naj seje rastline, ki se okopavajo, da se plevél zatare, — na tako zemljo, kjer je prst po vrhu zeló izmolzena, naj seje detelje, ki delajo globoke korenine in najdejo globočeje še dosti živeža, zraven se pa zemlja spočije in se plevel zaduši. (Dal. prih.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

Meseca januarija.

Dné	Leta	
22.	1803.	Slavni govor Roberta Peel-a v Angleškem državnem zboru zoper colnino na žito.
23.	1608.	je bil najhuji zimski mraz na Francoskem in sicer tak, da je kruh na mizi kralja Henrika zmrznil; skor vse trte in sadna drevesa so pozebla.
24.	1842.	je umrl na Dunaji dr. Janez Burger, c. k. profesor prirodopisja in kmetijstva; on je bil eden najslavnejših pisateljev kmetijskih v Avstriji, po pravici so ga tedaj imenovali „Schwurz-a“ Avstrijskega.
25.	1851.	se je ustanovila družba za rejo lanú in konopelj v Berolinu, katero je sprožil pl. Viebahn.
25.	1514.	so prvi karfi iz Donave prišli na Angleško.
26.	1793.	Cesar Kitajski Kien-Loong je razposlal okrožnico na kmetovalce svojega cesarstva, v kateri jih opominja, naj s kmetijstvom, kolikor mogoče združujejo obrtnijstvo.
28.	814.	je umrl cesar Karol Véliki, ki je na vso moč pospeševal kmetijstvo na Nemškem, in posebno vino-, sadje- in čebelorejo povzdignil.

(Dalje prihodnjič.)

Nove postave.

Postava o stavbah na Kranjskem.

II. razdelek.

Predpisi za stavbe.

(Dalje.)

§. 67. Pri cestah se je držati stavbene črte.

Pri novih stavbah na okrajnih ali občinskih cestah in potih se mora na obeh stranéh ceste prosto pustiti od zunanjega kraja cestne grape do stavbene črte najmanj 2 m. prostora.

Izjemki se smejo dovoliti v posebnega ozira vrednih slučajih po dobljeni privolitvi politične gosposke in tistih organov, katerim je izročena cestna uprava.

Kjer ni obrtnijskih družeb, ondi naj bi pomočna društva za obrtnike (Aushilfskassavereine) to stvar v roko vzela.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Nimamo prostora tukaj obširno razlagati vsega tega. Zato hočemo samo pogledati, kako kolobarijo Belgijanci, ki so mojstri v kmetijstvu.

Njihovo kolobarenje nima ravno strogo znanstvene podlage, marveč je izpeljano bolj po praktičnih skušnjah. Po njihovih izgledih poskušajmo, kateri bi bili za naše razmere najboljši.

Poskusimo tukaj nekoliko načrtati sestavo Belgijskega kolobarenja, kakor nam jo popisuje imenitni kmetovalec Aelbroeck.

Kolobar za močno težko ilovnato zemljo:

1. Oves; 2. pesa ali ječmen; 3. pšenica; 4. rž ali repa; 5. krompir; 6. rž; 7. lan.

1. Detelja; 2. ječmen; 3. raps; 4. pšenica; 5. rž; 6. krompir; 7. repa; 8. oves ali ječmen; 9. lan.

Kolobar za dobro peščeno zemljo:

1. Pšenica; 2. rž; 3. ječmen in repa; 4. krompir; 5. pšenica; 6. rž; 7. lan; 8. detelja.

1. Krompir; 2. pšenica; 3. rž ali ječmen; 4. oves; 5. lan; 6. rž; 7. detelja.

1. Ječmen; 2. rž; 3. krompir; 4. pšenica; 5. rž in repa; 6. lan; 7. oves; 8. detelja.

Tukaj moramo opomniti, da sledi na krompir povsod pšenica; pri nas pa pšenica na krompirjevišči večidel slabo stori.

Kolobar za revno peščeno zemljo:

1. Detelja; 2. oves; 3. rž in repa; 4. ajda; 5. ječmen; 6. oves; 7. rž; 8. lan.

1. Lan; 2. rž; 3. krompir; 4. oves; 5. detelja; 6. rž ali ječmen in repa.

Iz teh izgledov ne sledi, da bi morali mi prav tako ravnati, ampak to nam bodi le v izgled, da bomo poskušali, kako bi za naše razmere najboljše bilo. To kolobarenje ima na prvi pogled še to prednost, da sadeži še le k večjemu na 4. leto na tisto mesto pridejo, lan pa ne pred 5. ali 6. letom.

Poglejmo, kako kolobarijo na Moravskem v Schönberški okolici. — Ni ravno vredno naštevati vsakovrstno kolobarenje ondašnjih kmetovalcev, ker ni vse dobro. Omenimo dva šestletna kolobarja Schönberške kmetijske in predivske učilnice za nižave in pa en štiriletan kolobar nekega dobro vredjenega gospodarstva za bolj hribovske lege.

Prva dva kolobarja sta:

1. Detelja; 2. pšenica; 3. grah (pri nas bi smel biti tudi fižol, ki ga tam ne sadé); 4. rž; 5. koruza in lan; 6. jaro žito.

1. Detelja; 2. raps; 3. rž; 4. grah; 5. lan; 6. jaro žito. — Gnoji se vselej okopavini ali grahu.

Drugi štiriletni, prav za prav petletni kolobar se glasi tako-le:

1. Oves, v oves se vseje detelja; 2. detelja se prvo leto kosi; v drugem letu služi ovcam za pašo; 4. deteljišče se pognoji in vseje rž; 5. po rži sledi lan.

Gosp. Hulderson, goditelj in vodja predivoizdelovalnice na Koroškem, priporoča lan sejati najboljše na deteljišče, posebno pa priporoča on za lan onemogle travnike in senožeti, če niso močvirni; lan tam iz-

vrstno stori, ker je zemlja spočita in ni treba za lan gnojiti. Tako senožet se jeseni globoko preorje in čez zimo pusti v brazdah ležati, da razmrzne. Spomladi se ravna tako, kakor smo zgoraj pri obdelovanji sploh govorili. Lanišče se dobro pognoji in vseje žito, v žito se pa vseje trava. Tako se senožet pregnoji in dva lepa pridelka se dobita od nje.

Poglejmo še, kaj pravijo skušeni kmetovalci drugih dežel o kolobarenji, kar se lanú tiče.

Angleži posebno priporočajo, da se lan ne seje pred 6. ali 7. letom na eno in isto njivo, ako hočemo dober pridelek imeti. Oni odsvetujejo lan sejati na gnoj, ampak na tako njivo, ki je bila poprejšnjemu ali pa še letjemu sadežu prej pognojena.

Belgijanci radi sejejo lan na oves, Angleži pa raje na pšenico. Angleži svetujejo na gnojeno okopavino sejati pšenico ali rž, in potem še le lan, ker pravijo, da lan prebohotno raste, če se prec na okopavino seje, zraven se pa pridelava lepa strnina.

Drugi kmetovalci pa zopet trdé Angležem nasproti, in med temi tudi Belgijanci, da ni dobro lanú sejati še le na strnino, če je bila strnina na gnojeni okopavini, in to zato, ker je taka zemlja še preveč izmolzena in prepusta za lan, marveč da je boljše, da se seje lan prec na okopavino, če ne, je treba strnišče za lan gnojiti. — To nasprotno trditev moremo s tem razjasniti, da imajo Angleži gotovo boljšo in bolj gnojno zemljo nego drugi.

Po južnem Nemškem, v Šleziji, na Bavarskem, Virtemberškem, ob Renu in niže doli proti Holandiji sejejo lan radi na ozimino, pred katero je bila gnojena okopavina ali pa gnojena detelja. Včasih ga sejejo tudi na krompirjevišče, če je bilo krompirju gnojeno; sejejo ga tudi na oves, pred katerim je bila gnojena okopavina ali pa detelja.

Opomniti moramo tukaj, da pri nas ni navada sejati oves na gnojeno okopavino ali na deteljo.

Za lanom radi sejejo rž ali pa oves in deteljo. Če sejejo deteljo, jo vsejejo v lan ravno pred pletvijo, da jo plevice nekoliko v zemljo zagrnejo.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca januarija.

Dné	Leta	
31.	1686.	je na Pomorskem, Kurskem in Švedskem deževalo iz neba črno, papirju enako snovo, ki so jo pozneje po preiskavi za luščinasto rudnino spoznali; nenavadno dobra letina je bila tisto leto po tem dežji.
31.	1847.	so na Šleskem ustanovili prvo društvo za izrejo dobrih plemenskih kobil.
31.	1863.	je v Trieru na Renskem Pruskem umrl 72 let star dr. Ludevik Gall, ki je iznašel vinorejcem znano „galiziranje“ vin, po njem tako imenovano.

Meseca februarija.

1.	1810.	se je ustanovila prva živinozdravniška šola v Monakovem na Bavarskem in ž njo sistematična organizacija živinozdravništva.
2.	1853.	Organizacija senata za trgovino, kmetijstvo in obrtnijo na Francoskem.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. februarja 1876.

O b s e g: Razglas, kako zopet spomladi in vse leto naprej ravnati, da se zatara lubadar ali podkožni črv v smrečevji. — Navod za pridelovanje lanu in prediva po Belgiškem načinu. (Dal.) — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Učitelj ljudskim šolam ne bode zmanjkalo. — Recenzija „Latinske slovnice“. (Dalje.) — Štatiščne črtice o Bosni in Hercegovini. — No, kako pa je s samostani (kloštri)? — Mnogovrstne novice. — Kako je ostrupljen mož se zopet oživel. — Mati ga izdá. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Razglas,

kako zopet spomladi in vse leto naprej ravnati, da se zatara lubadar ali podkožni črv v smrečevji.

Da se v pravem času v okom pride nevarnosti, katera nam je že lansko leto žugala po lubadarju, se je vzvidilo c. k. deželni vladi naravnati to-le:

1. Vse smrekovo in mecesnovno lesovje, katero je posekano, od vetra podrto, od snega in na drugi način polomljeno, kakor tudi tisto, katero je zloženo na dvo-riščih ali cestah, ali katero se rabi za plotove, se mora v nizkih legah, to je do 600 metrov nadmorske visokosti, olubiti do srede aprila, in v viših legah, to je, čez 600 metrov nadmorske visokosti, najdalje do konec maja t. l.

2. Veje in slabeji vršički, ki se ne dajo lahko olubiti, se morajo v gori imenovanem obroku do dobrega osmoditi ali pa sežgati.

3. Ako bi se pri lubenju (majenju) lesovja pokazala nekje zalega tega mrčesa, ali če bi se zapazil prezimeči lubadar, tedaj se mora lub (skorja) z mrčesom vred sežgati.

4. Te odvrailne naravnave spolnovati je dolžnost ne samo gozdnim posestnikom, ampak tudi kupcem lesa in pooblastencem sužnosti, katerim se izroči les, ki je že posekan, ter so prvi dolžni, če bi zapazili kako zamudo, to ovaditi o pravem času politični okrajni oblastniji.

5. Tista debla, katera se morajo v smislu odstavka 6 tuvradnega oznanila od 30. maja 1875, št. 3968, nastaviti kot lovke, se imajo tako položiti, da ležijo po svoji celi dolgosti 2-6 centimetrov nad tlami, da zamorejo žuželke ob svojem času naleteti od vseh strani debla; vrh tega ima vsak gozdni posestnik dolžnost, te lovke imeti v razvidu.

6. Kar se tiče obsekovanja (okleščevanja), kroženja, smolarovanja in družega poškodovanja debel, potem kar se tiče plotov narejenih iz smrekovih debel ali njih delov, se opominja zopet na razglāsene ukaze.

7. Političnim oblastnijam 1. stopinje se naroča, da bodo čuvale nad tem, da se bo ta naravnava strogo

spolnovala, in da bodo postopale brez prizanesbe proti zamudnikom in prestopnikom po cesarskem ukazu od 20. aprila 1854 drž. zak. št. 96.

C. kr. deželna vlada za Kranjsko
v Ljubljani 20. januarja 1876.

Navod

za pridelovanje lanu in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravilo.

Ko je lan vsejan, je večje delo opravljeno. Vendar je treba še marsikaj paziti in marsikaj opraviti, predno je lan zrel.

Ako kmalu po setvi suša nastane, ali pa če se po močnem deževanju skorja po njivi naredi, je treba njivo povaljati, da zrak lože zeleni. Prva dôba rasti je najvažnejša za lan. Posebno je treba, da ima takrat dosti vlage in primerno gorkoto.

Čeravno je njiva za lan skrbno pripravljena in plevela očiščena, se plevel vendar še rad pokaže in takrat je treba ga pleti, kakor hitro dva ali tri palce visok izraste. Pleti se mora prav skrbno, da ni treba večkrat ponavljati, pa hitro, da se brž opravi in da lan preveč ne odraste.

Najboljši za pletev so nedorasli otroci in dekleta, toda morajo bôsi biti, da manj škode napravijo in če je moč, naj plevce gredó proti vetru, da veter potlačeni lan zopet vzdigne. Če se čedno pleve in če lan še ni prevelik, se yes lepo vzdigne in poravná, če prav se malo potlači. Če se pa pri pletvi ne pazi in se lan preveč v tla pomandra in pohodi, se mu pa škoda dela.

Pleti se mora, če je moč, po dežji, ko je zemlja vlažna, da se plevel s koreninami izruje, kajti če je zemlja suha, se korenine potrgajo, plevel pa zopet raste. S praličami ni dobro pleti, ker se gostemu lanu škoda dela. Če plevel le sili, ga je treba večkrat pleti.

Pleti se sme, dokler ni lan za malo ped visok, če je viši, mu pa še škoduje. Ako je zemlja za lan prav izbrana in dobro obdelana, ter plevela čista, ni treba veliko pleti; če pa zemlja ali pa seme ni dosti čisto,

napravi pletev veliko dela. Zato se mora seme pred setvijo skrbno čistiti, da je manj dela, kajti pletev vzrokuje mnogo stroškov, in zato je treba, kar je moč sejati na čisto zemljo in pa čisto seme.

V prvi rašči mu posebno bolhe škodujejo, ko začnejo mlade rastline perjiče poganjati, katere objedo tako, da pokvarijo vso setev, to pa posebno takrat, če je suša in toplo vreme. Ko začnejo rastline steblo delati, jim bolhe več ne škodujejo. Zato je vselej boljše lan sejati, da že nekoliko odraste, predno se ta mrčes zaplodi. Če je njiva gladka brez kep, se ta mrčes ne more skrivati in se manj razširja. Ako se bolhe zelo razširijo, svetujejo nekateri njivo s česnjevo vodo o lepem vremenu poskropiti, v deževji pa s pepelom ali gipsom postupati. Nekateri tudi svetujejo petrolej z vodo zmešan.

Zoritev ima zopet mnogo v sebi, in o tej vladajo različne misli. Zoritev se zamore sploh v 3 stopinje razdeliti. Prva stopinja zoritve je prec po odcvetenji in lan dá v tej dobi krasno predivo, pa nič semena. Druga stopinja zoritve je potem, ko začnejo glavice rumeneti in perje od stebela večidel odpade. Takrat se dobi čvrsto predivo in seme za olje, včasih tudi za setev. Tretja stopinja zoritve je tista, ko perje odpade, steblo zrumeni, glavice postanejo rujave, seme trdo in svetlorujavo, predivo je hodno.

Sploh velja pravilo, da lan v prvi zoritvi in bolj zelen poruvan dá lično in žlahno predivo, če se pa lan bolj zrel ruje, je pa predivo hodneje, toda čvrsteje in dobi se seme od njega.

Poglejmo te reči bolj na drobno.

Lakno je najlepše takrat, ko lan odcvete in neha rasti; takrat postane lakno vlačno in trdno. Če se lan takrat poruje, se dobi najličnejše predivo, ki se dá najlepše beliti. Ako hočemo posebno lepo predivo imeti in če lan lepo raste, porujmo ga takrat, ko začne peresa na dolnji strani stebela rumeneti in veneti. Takrat so glavice še zelene in seme nima nikake vrednosti.

Ako pa hočemo dobiti blago srednje vrste, se lan poruje v drugi dobi, ko začne glavice in steblo rumeneti in perje čez polovico stebela odspod proti vrhu zvene in odpade. Glavice so takrat rumene in seme je še trdljato in blede barve. Če se tak lan pusti v glavica posušiti, seme toliko dožene, da je za rabo.

Ako lan rujemo v tej dobi, je predivo sicer nekoliko hodneje, ko v prvi dobi, vendar pa za navadno rabo dobro, ker je trdno, močno, pri tem pa še dosti lično. Pozneje pa že postane hodneje, trdo in se nerado beli, kajti seme potegne pri zoritvi ves sok iz stebela na se in lakno zleseni; zraven pa vleče lakno pri zoritvi železnato kemične zveze v sebe in postane rujavo.

Če pa sejemo lan prav za seme, in če hočemo dobro seme pridelati, moramo pa pustiti, da lan popolnoma dozori. Lan je popolnoma zrel takrat, kedar perje od stebela odpade in steblo zrumeni, glavice so rujave in pa šumé, če se druga ob drugo drgnejo. Seme postane trdo in svetlorujavo.

Kaj je zdaj najboljše?

Najprvo moramo gledati na gospodarsko stran. Gledati moramo, da vsaj eno pridelamo dobro, naj bo že predivo ali seme; če je pa mogoče dobiti oboje, je pa še boljše. Belgijanci v Konstrijski okolici, kjer največ lanú pridelujejo, se držé srednje mere. Oni pusté zoriti lan do srednje dobe, ko začne steblo in glavice rumeneti in perje čez sred stebela odpade. Tak lan še potem, ko se suši, toliko dožene, da je seme tudi za setev dobro. To nas mora že um in skušnja učiti, kako je najboljše ravnati. Če na pr. lan po odcvetenji poleže, ali pa če hoče rijast postajati, takrat se poruje čem

preje tem bolje, da se dobi vsaj lepo predivo, ker semena itak ni pričakovati. Ako se pa vidi, da seme lepo zori in dosti dobička kaže, posebno če je lan prav za seme sejan, in ako bi se videlo, da morebiti še lakna ne bo ravno lepega, naj se pa pusti seme popolnoma dozoriti, da se dobi dobro in lepo seme in tudi slabo ali morebiti srednje predivo. Če pa lan sploh lepo raste in se vidi, da bo lepo predivo pa tudi dobro seme, bo menda najboljše, če ravnamo po izgledu Belgijancev in pustimo lan zoriti do druge stopinje. Tako imamo lepo predivo, pa tudi dobro seme, katerega zadnje se rabi za olje, prednje in lepše pa za setev. Tako imajo dvojni dobiček. — Tako smo že tudi pri nas poskušali in smo dobili lepo predivo, pa tudi seme, na oči nič slabeje, kot izvirno Rusko.

Sploh bi bilo svetovati, da tam, kjer lan lepo stori, naj bi držali se Belgijske navade, da bi pridelovali predivo in seme. V takem kraju pa, kjer lan za lakno ne stori prav dobro, bilo bi boljše, če bi se držali semena in bi pustili lan popolnoma zoriti, da bi pridelovali izvrstno seme za setev. Tako bi si tudi najlože pridobili in pridelali domače seme dobro, in bi nam bilo treba manj tujega semena kupovati.

Tako ravnajo tudi Angleži in Belgijanci.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca februarija.

Dné	Leta	
5.	1783.	Veliki potres v Kalabriji in Siciliji, po katerem je čez 50.00 ljudi smrt storilo, in je grozna škoda zadela mesta in vasi po deželi.
6.	1753.	so začeli napravljati sloveči cesarski vrt v Schönbrunu poleg Dunaja pod cesarjem Francem I.
7.	1758.	je Hanoveranski lajtenant Jacobi v Hohenhausu prvi učil umetno ribštvo, ki ga je potem po svetu razglasil grof Golstein, veliki komornik vojvodstva Jülich in Berg v Parizu. Prve večje poskušnje z umetnim ribštvom so začeli delati leta 1790 v Lippeškem.
7.	1864.	je umrl kmetijski svétnik Daniel Fried. Maas v Ketzlinu, eden najimenitnejših ovčjerejcev na Nemškem, ki je vpeljal Španjsko pleme Negretti-ovac v severni Nemčiji.
7.	1859.	je umrl na Dunaji vitez Karol Kleyle, c. k. ministerski svetnik, ki je razun družih kmetijskih orodij iznašel po matematičnih pravilih narejeni in po njem imenovani Kleylov plug.
10.	1860.	prva Šlezka razstava ovac v Herrenstadtu na Pruskem.
11.	1777.	je bil na nasvet mestnih zdravnikov v Heilbronu krompir za živež človeški prepovedan na Virtemberškem zato, ker so trdili, da ljudje po njegovem vžitku za kozami zbolijo!!
11.	1844.	je umrl v Koblencu Janez Nepomuk pl. Schwerz, slavni učitelj kmetijstva, prvi vodja kmetijske šole v Hohenheimu, ki je po svetu razglasil imenitni Hohenheimski plug, ki se po njem tudi imenuje Schwerzov plug.

(Dal. prih.)

- Dné Leta
12. 1857. V Mussbachu v Renski Pfalci je policija mnogo sodov vina grajščaka Habenerja v prepoved djala in vpričo mnogo tamošnjega ljudstva vino na ulice izlila zato, ker je vino — galiziral.
13. 1734. je vlada Angleška Škotcu Menziesu dala prvi patent na iznajdbo mlatilnice (mlatilnega stroja).
13. 1866. je bila velika lakota po kmetih v Galiciji; konje so prodajali po goldinarji.
14. 1792. je vlada Saksonska prva oklicala ukaz za vpeljanje deželnih plemenskih žebcev v povzdigo konjereje.
15. 1866. je na Angleškem še le veljavna postala postava zoper govejo kugo, po kateri se je okužena živina pobijala proti temu, da se lastniku dve tretjini živinske cene povrnite.
17. 1773. je prvo podlago k izrejevanji žlahnih ovac v Avstriji položil Andrej Hitschmann, upravnik grajščine Jaromiržiške na Moravskem, s tem, da je izprva za pleme izbiral najlepše domače (Moravske) ovce, potem leta 1775 začel Padovansko pleme z Merinoškimi mešati, naposled pa oskrbel si izvornih Merinoških ovnov iz Madrida na Španjskem.
17. 1827. je v Neuhofu poleg Arava v Švici umrl Henrik Pestalozzi (rojen 12. prosenca 1746), slavni prestrojitelj pedagogike, ustanovnik prvih kmetijskih šol, imenitni kmetovalec, ki je v svojih spisih dokazal, da je kmetijstvo važno sredstvo za dobro izrejo mladine, mnogozaslužen tudi za vpeljanje setve Turške detelje (esparsete) in brošča v Švici.
18. 1772. je v Hamburgu umrl grof Janez Hartwig (rojen 13. maja 1712), ki je bil prvi grajščak v Evropi, ki je iz proste volje svoje kmete oprostil desetine in tlake (1767).
(Dalje prihodnjič.)

Razglas deželne sadje- in vinorejske šole na Slapu.

Prve dni marca meseca se prične na tukajšnji šoli nov brezplačni nedeljski kurs za odrastle gospodarje. Kdor želi vstopiti, naj se oglasi pri vodstvu te šole do 5. marca.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritve za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Ko je čas zoritve odločen in lan ravno prav zrel, ga je treba poruvati. Za to delo se odloči kak lep dan. Dobro je, če je zemlja nekoliko bolj vlažna, da se lepše ruje, vendar mora biti suho vreme. Dobro je, da se poruje najprej lan ob krajih njive, ker ta večidel ni tako lepo izraščen, ko oni po sredi njive; navadno je krajši in bolj plevelnat. Sploh se mora pri tem delu jako skrbno in previdno ravnati. Vsak delavec polaga lan po pestéh za seboj razgrnjen. Dobro je treba pa-

ziti, da se dolga in kratka stebila vsaka posebej devajo, da se rijasta ali drugače skažena stebila ne mešajo med dobra.

Če lan ni enako zrel, se mora vsak posebej spravljati, in če ne raste enako, da je nekaj stebel dolgih, nekaj kratkih, se vsaka posebej rujejo. Ako lan ni enako dolg, če na pr. ni enako zelenel ali drugače zadostal, treba je poruvati najprej večega, potem manjšega, vsakega posebej. To se najlože doseže, če se lan, kar ga je prve visokosti, pri glavicah prijemlje in najprej poruje, manjši pa se pušča. Za tem se poruje še ta, ki se ravno tako pri glavicah prijemlje in ruje. Nazadnje ostane še najkrajši, kateri se spet posebej poruje, ali če ni truda vredno, pusti. Lan vsake dolgosti se posebej v vrsto polaga. Tako se najlože izbere in loči, lože pa, kakor če bi se ves skup ruval in potlej ločil. Na to se mora posebno paziti, da se vsaka sorta posebej devlje, ker bi se sicer vse blago skazilo in ves pridelek pokvaril. Lan neenak se ne godi enako; dolgo in kratko, močno in slabo predivo se ne sme nikoli mešati, marveč vsaka sorta za sebe, ker slabo blago vselej dobrega skazi, dobro pa slabega ne zboljša. Lan se mora v vrste lepo vravnati; če ni lepo poravnano, ga pri izdelovanji veliko odpade. Paziti se mora, da se stebila ne lomijo, da se prst otrese od korenin, pa plevel čisto odloči, da ne pride vmes. Ako je lan pri glavicah zmešan, kar je posebno takrat, če je zelo zrel in glavičast, se mora pri koreninah prijemati in stresati, da se poravná.

Če hočemo poskusiti, ali je predivo lično, poskusimo laneno steblo okoli prsta oviti; — če se lepo vpogne in prav mala kolenca dela, je lakno lično; če dela pa velika kolena, ali da se celo lomi, je lakno hodno. Kolikor trdneje je lik na steblih in kolikor bolj se stebila drži, toliko lepše in trdneje je predivo in več ga je.

Ko je lan poruvan, se pusti v vrstah ležati toliko časa, da se stebila nekoliko osuše in vtrdé, da morejo po koncu stati. Če je lepo vreme, je zjutraj poruvani lan proti večeru že dober za dalnje ravnanje. Dokler lan v vrstah leži, ni dobro, da bi ga dež močil.

Zdaj je treba odločiti, kako se bo z lanom ravnalo. Ako se je lan poruval v prvi zoritveni stopinji, ga denejo večidel koj godit in ga ni treba sušiti, ker pravijo, da je predivo najličneje, če se lan zelen godi. Če se je pa lan ruval v drugistopinji zoritve in se misli dobiti dobro predivo, pa tudi seme, kolikor se dá, ga je treba sušiti, tako da seme, ki pri ruvanji ni še popolnoma zrelo, dožene. Če se z lanom po ruvanji prav ravná, morejo glavice in seme toliko dognati in prizoriti, da je seme za vsako rabo dobro.

Glavna stvar je, da se lan prej dobro posuši, predno se skup devlje ali kam zлага, kajti če se lan surov skup zлага, se zgreje in dobi črne lise, postane siv ali rujav, lakno se spridi in predivo ni več svetlo.

Suši se lan različno. Najboljše in najprostejše je Belgijsko sušenje. Po njih načinu se lan, potem ko je poruvan in se v vrstah toliko okrepča, da se dá po koncu staviti, v male kopice postavi. To delo se lože pokaže, kot dopové, vendar poskusimo to opravilo za potrebo opisati, da vsak, ki je delo enkrat videl, lahko sam poskusi.

Za stavljenje kopic mora biti ena oseba, da lan postavlja, dve ga pa donašate. Donašati morate lan v skupkih, ki so iz posamesnih pesti navskriž zloženi, da se more vsaka pest posebej ločiti. Najprvo se vsadi palica kake 4 čevlje dolga v tla, in na njo se začne postavljati lan vsaka pest posebej tako, da se naslanjajo pesti proti zgoraj druga na drugo navskriž, spodaj pa vsaksebi stojé, tako kot šperovci pri strehi. Z

eno roko se prva pest k palici postavi, z drugo roko s pa prime druga pest in se dene k uni, una roka se proč vzame in po naslednjo pest seže; tako se dela kopica naprej od palice, da je blizo seženj dolga. Na koncu, kedar se neha, se nekoliko od kraja po vsaki strani vzame nekaj stebel in se z njimi zadnje pesti privežejo, da obstanejo in jih veter ne odloči in ne prekucne. Ko je na enem koncu tako napravljena, se gré na drugi konec k palici, kjer se je začelo, in od tam se spet naprej dela od palice, tako, da je kopica blizo dva sežnja dolga. Zdaj se na koncu spet tako priveže kot prej in palica se izdere. Med stavljenjem se lan po vnanji strani lepo in gladko vravná, da je gost in da pri deževanju voda ne gre skozi, marveč po vrhu odteče in lanu ne premoči. Zato se morajo tudi glavice po vrhu, kjer vršiči navskriž pridejo, nekoliko z roko potepsti, da se bolje sprimejo in da manj dežja skozi pusté.

Prevelike pestí in pa preveč na debelo in na trdo se ne sme skup devati v kopice, ampak toliko, da zamore veter lan preprihovati in da more tudi po sredi in znotraj sušiti, ker drugače bi lan znotraj črn postal. Kopice se tako postavljajo, da solnce lan dopoldne po eni in popoldne po drugi strani obsije, toraj od severja proti jugu.

V kopicah ostane lan toliko časa, da se stebela zunaj in znotraj toliko posušé, da se lesni deli lahko zlomijo in zdrobé. Če bi nastalo dolgo deževanje in se je bati, da bi lan znotraj črn ne postal, je treba kopice obrniti. V lepem vremenu je lan že v osmih dneh suh, v slabem vremenu je pa dalj časa treba.

(Dalje prihodnjič.)

Nove postave.

Postava o stavbah na Kranjskem.

III. razdelek.

Olajšave pri stavbah.

(Dalje.)

§. 79. Olajšave za obrtnijske stavbe.

Pri vseh tudi ne samotnih stavbah za obrtnijske namene je pri trdnem obzidju, pri ognja varni strehi in pri takih požarnih zidovih, kakor so predpisani proti sosednim hišam, je pod onimi sprevidi, ki so predpisani za varnost osebe in lastnine, dopuščeno, toliko odstopiti od splošnih stavbenih predpisov (II. razdelek), kolikor je treba, da se redno obrtovanje ne ovira in ne postane občutljivo težavno. Posebno spadajo tu sem:

1. Medstene iz ne ognja varne tvarine, razen tistih prostorov, kateri utegnejo biti že po svoji namembi posebno ognjanevarni;

2. napravljanje lesenih šup in začasnih stavb znotraj v poslopji;

3. sestava stropa, ker utegne, ako bi treba bilo, strešni stol ob enem tudi strop biti;

4. število nadstropij, ako ne dobí potem poslopje ake visokosti, katera iz javnih ozirov ni dopuščena.

§. 80. Pri stavbah s samotno lego je zadosti, da se stavbeni prošnji priloži načrt lege v dveh enacih formularih, v katerih se mora narisati glavna oblika cele naprave in k njej spadajočih posamesnih poslopij, katasterske parcele s svojimi številkami, sosednje meje, najbližja poslopja in njih posestniki, kakor tudi kanalne izpeljave, katere so potrebne za odpeljavo odpadkov in tekočin.

§. 81. Privožnja k gasilnim napravam.

Pri vsaki napravi za delalnice morajo dobiti poslopja tako lego, da je mogoče, o nevarnosti ognja gasilnice brez ovira privazati in rabiti.

Skrbeti se mora, da je v slučaju požarja pri rokah zadosti vode, napolnjenih vodojemov (vodoshramb) in potrebnega gasilnega orodja, ter se ima občina prepričati, da je vse to pripravljeno.

Pri večih napravah se utegne zaukazati, da se pripravijo požarne brizglje z vozovi vred za vodo in da se ustanovi požarna bramba.

V. razdelek.

Predpisi, ki so spolnovati po dokončani stavbi.

§. 82. Naredbe po dokončani stavbi.

Potem, ko se je dokončala stavba ali izvršila poglavitna poprava, mora gospodar na svoje stroške nemudoma napraviti vse, da se zasuje izkopana zemlja, odpravi od ceste šuta, lesovje in vse stvari, katere ovirajo prehod, da se v redu popravi razdjani tlak in da se sploh vse to odpravi, kar se je pri stavljenju prenaradilo ali pokvarilo na javnem prehodu.

§. 83. Dovolitev stanovanja in rabe.

Na novo sezidane ali bistveno prenarejene hiše, hlevi in obrtnijski prostori se ne smejo rabiti, dokler ni gosposka na prošnjo gospodarjevo podelila dovolitev za stanovanje in rabo po izvršenem ogledu, h kateremu je privzela enega nestranskega izvedenca o stavbah in zdravstvenega uda občine, in potem ko se je prepričala, da je stavba v redu izpeljana in da je v takem stanu, ki zdravju ni škodljiv.

§. 84. Pri izvršenih stavbah za obrtnijske namene (§§. 76., 79.) ima oblastnija dolžnost prepričati se, ali so se spolnili vsi pogoji za to predpisani.

Nadgledovanje stavbenega delovanja in stavbenega stanu, v katerem so že obstoječa poslopja.

§. 85. Stavbena gosposka mora nad tem čuvati:

1. Da se ne začne zidati, predno stavbena privolitev ne dobi pravno-veljavne moči;
2. da se ne odstopa od stavbene črte in nivela;
3. da se spolnuje potrjeni stavbeni načrt;
4. da gospodar stavbo oskrbuje samo po osebah, ki so za to pooblaščene.

Ako tisti ud, kateremu je stavbena gosposka izročila nadgledovanje, zapazi kak zgrešek, mora on — to reč ob enem naznanivši stavbeni gosposki — v primerljajih 1., 2. in 3. stavbeno delovanje ustaviti, in v primerljaju 4. prepovedati gospodarju dalje zidati. Ta ud je tudi pooblaščen, prepovedati, da se ne sme rabiti slaba ali sumljiva tvarina in ukazati, da se odpravi iz stavišča. — Pritožba nima v teh primerljajih odložne moči.

§. 86. Gosposka ima viši nadzor (nagled) o stavbenem stanu že obstoječih poslopij; ona čuva nad tem, ali se držijo hišni lastniki sebi naloženih postavnih dolžnosti, kar se tiče vzdržanja poslopij, ona naravná v javno korist potrebno odpravo stavbenih pogreškov, ki jih je zapazila, ter ukaže, ako je treba, da se poslopja zapusté (izpraznijo).

Ako je kako poslopje v takem stanu, da se je bati podrtije, mora oblastnija takoj napraviti lokalno komisijo. (§. 9.)

Ako se pri tem dokaže, da je poslopje slabo (na kup leze), mora oblastnija na stroške lastnika pri tej

sušca in trajajo do konca oktobra, — tudi po dvakrat na teden.

Kateri dnevi in ure se izvolijo za ta nauk, o tem se učitelj dogovori s krajnim šolskim svetom; županstvo pa to potem razglasi starišem dotične šolske občine.

In tako smo Vam razložili vse, kar je treba, da poznate namen teh šol, njih veliko korist, in kako se dá z majhnimi stroški ustanoviti. Za primerno plačo učitelja bode skusila deželna skrbeti, ki se nadja tudi od št. ministerstva kmetijstva kake podpore, katero svojo posebno skrb obrača tem šolam.

Prevdarite tedaj možje, ki na čelu stojite občini in ljudski šoli, kar Vam tukaj priporočamo; razglasite to po svoji občini in posebno starišem, ki imajo za tako šolo pripravnih mladenčev, da se ogrejejo njihova srca za njeno napravo, spomnivši se tehtnih besed, ki jih je že pred pol stoletjem naš Vodnik govoril svojim rojakom tako-le:

Kranjc! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava;
Išče Te sreča, um Ti je dan,
Najdel jo boš, ak' nisi zaspan!

Od deželnega odbora Kranjskega.
V Ljubljani 2. svečana 1876.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Ko je lan dosti suh, se v snope poveže kakor žito. Nekateri vežejo snope z lanom samim, drugi pa s slamo, Angleži tudi z bičjem. Pri tem vezanji se perje otepe, kar se ga še drži. Lan se mora lepo in previdno v snope vezati in pri koreninah lepo vravnati.

Ko je lan v snope povezan, ga Belgijanci še v velike kopice zložé in s slamo okrijejo, da se popolnoma posuši in da seme še bolj dožene. Če se lan v velike kopice zlaga, ga v malih ni treba tako dolgo pustiti, da bi bil čisto suh, ker se v velikih kopicah popolnoma posuši. Če se pa v velike kopice ne zlaga, se mora v malih pustiti, da je popolnoma suh.

Če se lan v velike kopice zlaga, se ravna tako-le: Najprvo se zabijeta v tla dva kola po 8 čevljev dolga, poldrugi do dva sežnja narazen. Po tleh se položite malo od tal dve ranti, ki sežete od enega kola do drugega, tako, da je priprava videti, kakor da bi bila za drva skladati. V to pripravo se začnejo snopi skladati, najprej eno vrsto, potem na-njo drugo vrsto, pa tako, da so snopje si nasproti obrnjeni, in tako naprej do vrha in sicer so pri vsaki vrsti korenine toliko navzunaj namaknjene, da se glavice spodnje vrste skrijejo in toliko skrite ostanejo, da mokrota ne pride do njih. Na vrhu se položé snopi na eni strani po dolgem in na-nje nazadnje spet počez, da se napravi kakor streha na eno stran viseča. Po vrhu se s slamo kake tri prste na debelo pokrije in slama podolgoma s preklami priveže, da obstane in da je veter doli ne vrže in lanu dež ne namaka.

V teh kopicah pa lahko ostane lan kolikor časa je treba, da se popolnoma posuši, da glavice doženejo in je seme popolnoma zrelo, skoraj tako, kakor če bi se lan prav za seme pustil zoriti. Če se lan še tisto leto godi, lahko ostane v kopicah toliko časa, da je za goditi.

Pri nas morebiti temu ali unemu ne bo dopadlo lanu v kopice devati in na polji sušiti, ker imamo več pripravnega poslopja, kamor se lahko lan pod streho spravi. Morebiti bi ga pri nas res ne bilo treba v kopice skladati, marveč bi ga pustili samo v vrstah toliko časa, da bi se okrepčal in bi se dal v snope vezati, potem bi ga pa prec v kozolce spravili tako, kakor žito. Toda vselej bi se to ne dalo lahko storiti, zato ker je ta čas, ko je lan zrel, navadno žito v kozolcih. Sicer mislimo, bi bilo to zeló enako, ali pa morebiti še bolje, če bi se lan, namesti na prostem sušiti, v kozolce zložil in pod streho sušil. Glavni namen sušenja je ta, da seme, ki še pri ruvanji ni popolnoma zrelo, dožene in pa da se steblo posuši, tako, da se lan more brez skrbi hraniti, če se prec ne godi in ne izdeluje. To se more doseči na oba imenovana načina, samo prevdariti je treba, kateri je bolj pripraven in kje je manj stroškov. Ker je, kakor smo že rekli, ta čas, ko se lan spravlja, navadno žito v kozolcih, bi bilo brž ko ne bolj priročno se prijeti Belgijskega sušenja na polju, in to že iz tega ozira, ker se lan potem lahko suh domu vozi in je manj vožnje treba.

Če se misli lan isto leto goditi, se mu tako glavice osmukajo ali pa omlatijo. Veliko bolje je pa, če se lan, ki je letos se pridelal, še le drugo leto godi, ker pravijo, da postane lakno bolj vlačno in ličneje, če po zimi počiva. Tudi se spomladi dosti lepše godi in beli, ko jeseni. Takrat se pa lan z glavicami vred pod streho spravi in se pozimi pri priložnosti osmuka ali omlati.

Glavice se osmukajo lanu na za to pripravljenem grebenu ali pa se omlatijo s pripravnimi betvi. Za smukanje mora biti greben z železnimi zobmi. Zobje morajo biti okrogli, da se lik manj trga; robati niso dobri. Zobje so 15 do 18 palcev dolgi, spodaj 5 do 6 črt debeli, proti vrhu pa vedno tanjši in na koncu tumpasto ošpičeni; spodaj naj bo dobre dve črti prostora med njimi. Zobje morajo biti v železno šino trdo vdelani in šina z zobmi se na leseno klop z viti dobro pritrdi. Greben naj bo 2 čevlja širok, da lahko dve osebi ob enem smukate.

Lan se sicer bolj počasi smuka kot mlati, vendar ima pa smukanje to dobro, da se manj zmeša, ko pri mlatvi in tudi suho perje in plevel, če je tega kaj vmes, iz njega izleče. Če se lan ni poprej dosti skrbno zbiral in ločil, se to lahko še pri smukanji opravi.

Pri smukanji se lan zopet veže v male snopke toliko velike, da se lahko s prsti obeh rok obsežejo. To pa zato, da se potem, ko se lan godi in iz godilnice pride, lahko posamesni snopje v male okrogle kopice postavijo, da se hitro osuše, in zato ne smejo biti preveliki, da v kopicah ne pride predebelo, pa tudi ne premalo, da ni nepotrebnega dela. Snopki se tukaj vežejo z lanom samim. Za gojenje je najpripravneje, pa tudi za prekladanje, če se več malih snopov v enega večega s slamo zveže. Ko se snopki vežejo, se mora paziti, da se ne mešajo glavice s koreninami in pa da se lan pri koreninah lepo gladko ravna, da je videti prirezan kakor krtača. (Dal. prih.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca februarija.

Dné Leta

19. 1861. Manifest cara Ruskega Aleksandra II. odpravi sužnost kmetov na Ruskem.

da bo pozneje, ako domá živeti ne bo mogel, drugje raje delal, kakor pohajkoval in prste po ptujem blagu stegoval. Z delavnostjo bo poštenost nazaj priromala in tistone človeško rokodelstvo, ki se pravi krasti, ropati, ubijati, pojde v prognanstvo, morda še pet ur uni kraj sveta. Ne bo se spolnovalo, kar se iz vojaškega življenja pripoveduje, ko je načelnik bral iz zapisnika vojake: „Tatjevič!“ — tu. — „Kradjevič — Uzmovič!“ — tu sva. „Lopovič!“ — tu. — „Poštenovič!“ — ga ni.

Da bi se enkrat začel pošten ljudski „Aufschwung“, potem se za liberalno ministerstvo nihče zmenil ne bo, ker je liberalnost le na jeziku, ne v dejanji.

Povod k temu spisu mi je dala ona okrožnica sl. deželnega odbora in pa skrb za kmetiški stan v prihodnje.

Kaj ne, govoriti je lahko in na papir kaj nakracljati, v dejanji izpeljati je težje? Vse res, delati je treba, „brez dela ni jela.“ Tudi ne misli, dragi bralec, da sem tak strašen pesimist, črnogledec, morda je v resnici še bolj črno za kmetiški stan, kakor sem ti ga tu namalal. Iz mojih besedi si pa tudi lahko spoznal, kako bistro sem pogledal in srčno pozdravil ono okrožnico deželnega odbora, veselja se bodem pa smejal, ako se županstva in kr. šolski svéti po Kranjskem tako razjezijo, da si napravijo sebi in svojim mlajšim praktičnih in koristnih ljudskih kmetijskih šol prej ko mogoče. — Le na noge, korajža veljá!

Lipenski.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca februarija.

Dné	Leta	
26.	1766.	so na Francoskem prvokrat začeli broše (Krapp) pridelovati. Perzijan Althen je to rastlino iz Perzije prinesel v Avignon na Francosko in učil njeno obdelovanje.
26.	1808.	so na Bavarskem proti odškodovanju odpravili služnost (servituto) pašnikov in gozdne stelje.
27.	1671.	je kamnje deževalo v Ortenau-u na Badenskem.
28.	1852.	so bile na Francoskem vpeljane kmetijske založnice (posojilnice) pod vladjo Napoleona III.
29.	1796.	je dobil Lord Dundonald na Angleškem prvi patent na gnojne soli.
29.	1856.	so na Španjskem v Villaviciosi ustanovili prvo kraljevo gozdarsko šolo.

Meseca marcija.

1753. Ukaz cesarske Avstrijske vlade opominja v povzdigo reje lanú kmetovalce, naj sejejo Rigajski (Ruski) in Memelski lan, in jih podučuje v vsem, kar je o obdelovanji in pridelovanji tega lanú vedeti treba.
1754. je bil prvi shod družbe za pospeh kmetijstva, obrtnijstva in kupčijstva v Londonu na Angleškem. Iz te družbe se je pozneje rodila kraljeva kmetijska družba.
1781. so bili pod vladjo cesarja Jožefa II. prvokrat vpeljani cesarski žebci v Avstriji.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritve za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Ako se pa lan mlati, se razgrne po podu kake tri prste na debelo v dve vrsti, glavice druge proti drugim obrnjene in tako se od kraja do konca čez in čez z bétom premlati. Bét mora biti lesen, 12 palcev dolg, 6 palcev širok in 2 palca debel; v sredi se zvrta in nasadi na kriv ročnik, da se pripravno rabiti dá. Pri mlatvi se mora z eno nogo zmirom na korenine stopati, koder se mlati, da se ne zmeša. Pri mlatvi je treba paziti, da bat lepo in gladko pada na lan, da ga ne zbija in ne meša. Ko ste vrsti čez in čez premlateni, lan se obrne tako kakor žito in se še po drugi strani premlati. Ko je vse premlateno, da se nič več glavice ne drže, se lan lepo strese in v snope poveže tako, kakor smo pri smukanji govorili. Tudi tukaj se mora še ločiti, kar je slabega, in paziti, da se pri koreninah lepo ravná.

Ko je lan omlaten, se dene seme z glavičevno vred na zračen krajsušit. Če se seme precej ne rabi, pravijo, da je bolje ga djati z glavičevno skup sušit, ker seme bolj napolni in se bolj zgodi. Ko je seme popolnoma suho, se preveje ali pa na vejalniku očisti. Prvo zrnje se porabi za setev, ako se je lan ruval v drugi dobi zoritve in če so se lan in glavice prej prav presušile; zadnje zrnje se rabi pa za olje. Dobro suho seme se spravi v predale ali v lajte in se na suhem kraji hrani, toda se mora večkrat presuti in prevetriti, da ne zaduhne. Če se več semena dalj hrani, je treba ga zaznamovati z letnicami, kdaj je rastlo, da se ne pozabi in ne zmeša. Ako je seme namenjeno za setev, je dobro ga več let hraniti, ker je stareje in spočito seme boljše za setev, ko novo; če je pa seme za olje namenjeno, se pa sme kmalu oddati v oljarnico.

Glavičevna je poparjena jako dobra piča za živino in je tudi zdrava.

Ako se lan prav za seme seje in o tretji zorilni dobi spravlja, se sploh tako ravná, kakor je bilo rečeno pri lanu druge zorilne dôbe. Vendar pa priporočajo lanu za seme glavice boljše osmukati kot mlatiti, in glavice se potem, predno se mlatijo, še prevejajo, ter se samo najlepše in najtežje glavice za setev zmlatijo, če se hoče prav dobro seme pridelati. Tako ravnajo s semenom Angleži in Belgijanci in pravijo, da jim lan tako dobro stori, kakor če bi bilo seme izvirno rusko.

Brž ko ne bi se tudi pri nas splačalo tako ravnati tam, kjer bi lan za predivo ne storil tako dobro, ker bi, na pr., majhen ostal, ali kaj takega. Tukaj naj bi se lan prav za seme sejalo in pustil popolnoma dozoriti, da bi pridelali dobro seme. Morebiti bi nam potem ne bilo treba mnogo semena iz vnanjih dežel dobivati in bi denar doma ostal.

Drugi del.

Izdelovanje prediva.

Izdelovanje sploh.

Izdelovanje prediva prav za prav ne spada v kmetijstvo, ampak v kmetijsko obrtnijo. Ker pa kmetovalci do zdaj pri nas še vedno sami predivo izdelujejo, bomo poskusili tukaj nekoliko opisati umno izdelovanje

prediva. O tem predmetu se je pri nas že nekaj pisalo. Mi hočemo tukaj podati samo najpotrebniši in praktični poduk najboljšega in za nas najpripravnejšega izdelovanja. Povsod se bomo držali Belgijskega načina.

Lanéno steblo sestoji iz lesnega dela, ki je ovit z likom. Lik obdaja steblo od korenin do vrha in je sestavljen iz ličnih tankih laken, iz prediva. Laknaste nitke so z vlačnim vezilom, nekim žlezcom, med seboj zvezane in na lesno steblo pritrjene. Če hočemo predivo dobiti, moramo lik od lesa ločiti, ga med seboj razvezati, potem pa les od prediva odpraviti. Prvo opravilo imenujemo gojenje in to moremo opraviti z različnimi kemijskimi pripomočki, tako, da se vezilo, žlezec razmoči, segnjije, strohni, ali kakor si bodi razveže. Drugo opravilo je pa izdelovanje, in to je samo mehanično opravilo.

Gojenje: na rosi in v vodi. — Voda. — Godilnice. — Belenje.

Kakor smo ravno rekli, se dá gojenje na več načinov opraviti, in res so tudi že poskušali različne načine gojenja. Za praktično rabo sta se dosedaj samo dva načina gojenja obdržala, namreč na zraku, tako imenovano rosno gojenje, in pa gojenje v mrzli vodi, vodno gojenje. A tudi rosno gojenje, ki je do zdaj pri nas bilo navadno, se mora sploh slabo imenovati, in zato ker je sploh znano, se tudi mi ne bomo obširno z njim pečali, ampak le toliko, da razvidimo, kaj ima eno in kaj drugo v sebi, da se prepričamo, katero je boljše.

Za rosno gojenje so dobri pokošeni travniki in senožeti ali pa strnišča. Lan se na nje tanko in enako razgrne in od časa do časa s pripravnimi palicami obrne, da se bolj enako godi. Pri tem gojenji žlezec, ki veže lakno, strohni in zato mora lan toliko časa ležati na zraku, solncu in na mokroti, da se lakno lepo razveže in od lesa loči. To trpi navadno 5 ali 6 tednov, in če je vreme bolj suho, še dalje; če je pa mokro, je pa prej goden. Sploh pa to gojenje prav malokedaj dobro izpade, že zato, ker je najbolj odvisno od vremena; nobena stvar pa ni tako nestanovitna in nobene nima človek manj v rokah kot vreme. Lan se le redkokrat prav zgodi; če je suho vreme, se lan ne zgodi dosti, je trd in ne gré od stebila, pa tudi lakno je hodneje in ostro, ker žlezec prav ne strohni. Če je pa preveč mokro in preveč dežja, se lan lahko pregodí, ker pri gojenji začne tudi lakno trohneti, predivo je slabeje, da manj prahnega in je zelo neenake barve in trdnote; pri izdelovanju ga veliko odpade, in se ga manj dóbí, kot pri vodnem gojenju. Tudi barva je pri tem predivu večidel tamna in neprijetna in je več dela pri belenju.

(Dalje prihodnjič.)

Nove postave.

Postava o stavbah na Kranjskem.

(Dalje.)

VI. razdelek.

Stavbene oblastnije.

§. 87. Občina.

Stavbena gosposka ali oblastnija je praviloma občina (soseska).

Na koliko sledeči paragrafi od tega izjemke določevajo, se ima občinski predstojnik privzeti k stavbeni obravnavi.

V imenu občine se izvršuje stavbeni red in stavbena policija od županov (občinskih predstojnikov), in

v občinah z lastnimi štatuti od organov, ki so po teh štatutih za to poklicani.

§. 88. Določba stavbene črte in nivela, podelitev stavbene privolitve (§§. 4. in 10.), sprejemba naznanila o stavbah in popravkih (§§. 2. in 3.) in vstanovitev stavbenega načrta (§. 60.) pristoji praviloma občini kot stavbeni gosposki.

§. 89. C. kr. okrajna gosposka.

Pri stavbah, katere se delajo na stroške državnega ali deželne zaklada, ali na stroške javnega zaloga, ki stoji neposredno pod državno ali pod deželno upravo (§. 14.), mora tista gosposka, katera stavbo začne, c. k. okrajnemu glavarstvu (v mestih z lastnim štatutom pa občinski gosposki) naznaniti legopisni načrt, nivelovni načrt in pa stavbeni načrt (§§. 6., 7.), da se napravi lokalna komisija in da se zaslišijo mejaši in drugi udeleženci zaradi kakih ugovorov. (§§. 9., 10.)

Ta gosposka mora k posredovanju pri lokalni komisiji povabiti tisto gosposko, ki stavbo stavi, potem župane, mejaše (§. 87.) in druge udeležence po §. 9. ter lokalno komisijo izvršiti.

Pri tej komisiji obravnavi se mora ustanoviti stavbena črta in nivel ter skušati, da se ugovori poravnajo.

Ako ni zoper stavljenje nobenega zadržka, se mora to naznaniti gosposki, ki stavbo napravlja.

Ako ugovori zoper namenjeno stavbo niso odpravljani, se morajo, ako niso privatno-pravne lastnosti, poravnati od deželne vlade dogovorno z oblastnijo, ki stavbo nareja, in v soglasju z določbami te postave.

Kar se tiče privatno-pravnih ugovorov, naj ravná politična okrajna gosposka po določbah §. 9.

§. 90. Ako pa občina, katera nima lastnega štatuta, sama ali v zvezi s kakim patronstvom ali s kakim drugim, ki ima konkurenčno dolžnost, kako stavbo nareja, mora politična okrajna gosposka opravljati uradne dolžnosti, katere so izročene občini kot stavbeni gosposki prve stopinje.

V tistih slučajih, v katerih se po obrtniškem redu potrebuje dovolitev obrtniške naprave, ali po rudarski postavi politična stavbena privolitev, pristoji politični okrajni gosposki, podeljevati tudi stavbeno privolitev. (§§. 1. do 13.)

§. 91. C. k. deželna vlada.

V področje c. kr. deželne vlade na prvi stopinji spada privolitev naprave novih sél ali novih selskih delov, potrditev načrtov lege za iste in uredbe zaznamovanih v §. 65. Pozvedbe se morajo izvršiti od občin, in, če je treba, od politične gosposke.

§. 92. Pritožbe (rekurzi).

Pritožbe o stavbenih zadevah gredó, izjemoma kazenskih rzsodeb (§§. 95., 97.) in ne krateč rzsodilne pravice, katero ima politična gosposka po §. 96. občinskega reda od 17. februarija 1866 po sledeči poti:

1. zoper naravnave in rzsodbe župana gre pritožba na občinski odbor in zoper rzsodbe poslednjega na deželni odbor;

2. zoper naravnave in rzsodbe stavbene gosposke v občinah z lastnim štatutom na gosposke, ki so določene po tem štatutu;

3. zoper naravnave in rzsodbe c. k. okrajnega glavarstva (§§. 89., 90.) in občinske gosposke v občinah, katere imajo lastni štatut, kolikor namestujejo c. k. okrajno glavarstvo, na c. k. deželno vlado.

Pri stavljenju stavbe, katero se ukaže od c. kr. okrajnega glavarstva, razsojuje pritožbe c. kr. deželna vlada po zaslišbi deželne odbora.

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 15. marca 1876.

O b s e g: Shod zastopnikov kmetijskih družeb v Mariboru o zadevi velike skupščine Avstrijskih vinorejcev. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Posebno dober tlak za hleve, kolarnice, gumna, skednje itd. — Sadna drevesa in pa lončene cevi za vodotoče. — Postava o stavbah na Kranjskem. (Konec.) — Razglas zdravnikom na Slovenskem. — Recenzija „Latinske slovnice“. (Dalje.) — Prislovice in reki iz Istre. — Federalizem redivivus. — Deželni zbori. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Shod zastopnikov kmetijskih družeb v Mariboru
o zadevi velike skupščine Avstrijskih vinorejcev

meseca septembra t. l.

10. dne t. m. je bil shod zastopnikov kmetijskih družeb v Mariboru. Družbo kmetijsko Kranjsko je zastopal dr. vitez Gutmansthal, tukajšnji posestnik in strokovnjak vinorejski. Iz njegovega poročila naznanjamo danes le sledeče:

Velika skupščina vinorejcev vseh dežel Avstrijskih, kjer se vino prideluje, ima biti septembra meseca v Mariboru, za katero se je v gori navedenem shodu sklenil opravični red za to skupščino in pa način vabil v to skupščino; določil se je tudi program reči, ki se bodo takrat obravnavale, v katerega pa so vzele se le take, ki prav za kožo segajo našim vinorejcem, in opustilo vse drugo besedovanje, kise ne tiče koristi in potreb vinorejcev naših. Namen je tudi s temi obravnavami združiti razstavo vin in pa vinorejskega orodja.

Ker po vsem tem je podoba, da bode ta vinorejska skupščina jako važna in koristna, opozorujemo že zdaj vinorejce vseh slovenskih dežel na-njo, pa jim bomo, kedar predsedstvo razglasi vabila k tej skupščini, jih nemudoma na znanje dali.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta
vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca marcija.

Dné Leta

4. 1830. Pomiloščenje vseh gozdnih tatov na Francoskem, zaradi grozno hude zime, ki se je nenavadno zgodaj začela, dolgo trajala in pa veliko drevja po gozdih polomila.
4. 1849. je bil razglašen cesarski patent, ki ukazuje izpeljavo postave od 7. septembra 1848, po katerem ste bili v našem cesarstvu tlaka in desetina odpravljeni.

Dné Leta

6. 1775. so se prve Merinoške ovce iz cesarske grajščine Merkopalke oddale po deželah Avstrijskih. Vodstvo te ovčarije je do leta 1779 imel fajmošter Josip Sostarič.
7. 1849. je bila v Avstriji razglašena lovška postava, katere §. 1. se glasi: „Lov na tuji zemlji je prepovedan.“
8. 1830. Prva poskušnja novega pluga, „ruhadlo“ imenovanega, ki so ga iznajdli strici Veverka v Ribitevem pri Bohdancu na Češkem.
10. 1815. se je ustanovila prva občinska sirarska družba po polkovniku Effingerju v Kinzu, kantona Bernskega v Švici.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Iz teh in enakih vzrokov so povsod, koder je predivstvo na visoki stopinji, začeli lan goditi v mrzli vodi, in to gojenje je zdaj povsod tam v navadi, kjer se lan po obrtniško izdeluje in se predivo za fabrike pripravlja. To bo tudi obstalo toliko časa, da se vpelje kak drug za obrtniško izdelovanje bolj pripraven način. Dandanes poskušajo že precej obširno, goditi lan v segreti vodi v zato napravljenih posodah, al tega se mi še ne moremo tako kmalu prijeti.

Lan se v vodi veliko boljše in bolj enako godi, kajti žlezec v vodi ne strohni, marveč se razmoči, tako rekoč segnjije, in ker se to v vodi veliko prej zgodi, kot na rôsi, tudi lakno manj trpi in ostane trdneje. Voda veliko enakeje deluje na lan kot pa rosa in zrak, ker je jako težko lan toliko enako razgrniti in ga toliko redno obračati, da bi se vsa stebila in vsa lakna zgoraj in spodaj enako godila, v vodi je pa to enako. Sploh kažejo skušnje, da se iz enega in istega lanú dobi za

četrti del na vago manj prediva iz rosnega gojenja, memo vodnega, kajti predivo v vodi godno je mnogo težje na vago kot pa iz rosnega gojenja. Predivo je mnogo čvrsteje, barva mnogo lepša in prijetniša ter se lepše in poprej vbeli.

Iz teh in enakih vzrokov in prednosti moramo tudi mi samo vodno gojenje vpeljati in to bomo poskusili tukaj razložiti.

Za vodno gojenje je treba najprvo pripravne vode. Ni vsaka voda za gojenje dobra.

Mehka in čista voda, ki teče po mehkem solčnem svetu, v kateri ni raztopljenih mineralskih, solnih in železnatih delov, je dobra za lan goditi. Trda studenčna voda, v kateri je mnogo apnine in ogljene kisline, ni dobra za lan.

Ako stojé ob vodi jelše in hrastje, se mora paziti, da voda njihovega perja ne nosi na lan, ker bi lan potem dobil črne lise.

Če je voda apnena in ogljeno kislá, je lakno od nje nekoliko trdo in ostro; če je železnata, pa dobi lakno in predivo od nje rujavo barvo, koja se tudi pri belenji ne dá odpraviti brez kemijskih pomočkov. Kolikor čistejša je voda od zemeljskih in drugih tvarin, toliko boljša je za gojenje in toliko lepše predivo se dobi od lanú, ki se v nji godí.

Najpripravnejše je, če se godi lan v prav zato napravljenih godilnicah, ki so tako narejene, da se more voda po potrebi v nje napeljati ali pa iz njih izpustiti. Po nekaterih krajih godé lan v stoječih ali tekočih vodah, v ribnikih, jezerih, potokih in rekah. Voda iz jezer in ribnikov, ako je čista, je sploh dobra za lan, posebno poleti, ko ni premrzla, toda tukaj moramo gledati še na druge okoliščine, če namreč vode ne rabimo za drugo rabo, posebno v ribnikih, ker je lanéna voda ribam škodljiva, pa tudi za živino ni za pijačo, če je sama. Tekoča voda, zlasti v potokih in rekah, ako ne nosi seboj zgoraj imenovanih škodljivih tvarin, ako ni premrzla in če se ni bati imenovanih škodljivih nasledkov, je tudi dobra za goditi, samo prehitro naj ne teče, ker je tako rada premrzla; posebno v mrzlejšem letnem času se lan v nji počasi godí. Vode, v katerih se lan godí, ne smejo skaliti viharji in nevihte in sploh se mora paziti, da ne pride med lan blato ali kaj takega, ker je to jako škodljivo za lan.

Že prej smo rekli, da je najboljšé, ako se morejo napraviti posebne godilnice za gojenje in sicer tako, da se more voda od zgoraj v nje napeljati in spodaj izpustiti, kedar je potreba.

Pri napravljanji take godilnice se mora zbrati tak prostor, da je za vse okoliščine pripraven. Godilnica naj bo, če je le mogoče, na solncu, in če se več lanú v nji godí, na takem kraji, da se lahko pride z vozom do nje. Poleg nje naj bo toliko prostora, da se more z lanom ravnati, da se zmore lahko vlagati in izlagati in razstaviti na sušenje, kedar se iz godilnice vzame. Če se hoče voda v njo napeljati in iz nje izpuščati, morata lega sveta in vode taka biti, da je najmanj 3½ čevlja pada, da se zamore voda toliko vzdigniti, od daleč napeljati ali pa spodaj odtok napraviti toliko niže, kolikor je bilo poprej rečeno, sploh 6 palcev več kakor zraste najdaljši lan.

Če je voda zeló studenčna in mrzla, je dobro, da, predno se v godilnico spustí, nekatere dni poprej v zato napravljenem bazarji na solncu stojí, da se nekoliko ogreje, vstojí in svojo trdoto zgubi. Sploh je treba paziti, da se za gojenje, kolikor moč, topla voda rabi, kajti kolikor topleja je voda, toliko prej je lan goden.

Godilnica mora biti najmanj 3½ do 4 čevlje globoka. Velikost se ravná po tem, kolikor se vidi, da

se bo lanu godilo. Sploh ni priročno, da bi bila godilnica na vse strani zeló obširna, ker se teže od kraja k sredi pride. Boljše so podolgaste. Če je godilnica mala, zadostuje dva sežnja širokosti in primerna dolgost; velike godilnice smejo biti tudi 3 sežnje široke; če so več, že niso tako priročne. Dolge so pa lahko, kolikor je treba ali kolikor je prostora. Tri sežnje široka in šest sežnjev dolga godilnica lahko vzame na enkrat 60 centov suhega lanú.

Pri napravi godilnic se mora najprej poskusiti, kakošna je zemlja, če drži vodo ali ne. Če zemlja vode ne drži, je treba po stranéh kaka dva čevlja na debelo od dna do vrha jo z ilovico zabiti. Spodnja in zgornja površina se mora vzeti tako, kakor kaže in dopusti spodnja in zgornja površina vode. Ako se spodnja voda lahko odpelje, se sme vsa godilnica djati v tla, da je površje z vnanjo zemljo enako visoko. Nekoliko je vendar dobro, da je rob vzdignjen, da ob deževji deževnica ali druga vnanja voda z blatom vred ne pride v godilnico. Ako se pa spodnja voda ne more nizko odpeljati, kar se mnogokrat na ravnini primeri, takrat je pa treba, da se zgornja voda toliko vzdigne, da je dosti visokosti, in godilnica se mora takrat od zunaj s pripravno mejo obdati. Voda se napelje v njo po napravljenem jezu ali pa po žlebih.

Kar njeno napravo v ožjem pomenu zadene, se mora godilnica od znotraj z lesom ali pa z zidom obdati, da se prst v njo ne vsiplje in da se lan ne zablati. Na tem ni ravno dosti ležeče ali je tako ali tako obdelana. Nekateri zabijejo samo kole na okolo in jih potem s protjem opletó. Ličneje je, če se ob stranéh z lesom obije ali obloži. Za to so dobre dilje ali krajniki, še boljši pa obrezan les. Najboljšé je, če se godilnica obzida ali pa še s cementnim apnom omeče.

Potreba je pa tudi po tleh napraviti pod z dilj ali krajnikov, da je godilnica čedna in se lan ne zablati. Najboljšé je, če se po tleh položé tramovi, ki so na vsakem koncu za pol čevlja v zemljo vkopani, na katera se dilje ali krajniki pribijejo, da jih voda ne vzdigne.

(Dalje prihodnjič.)

Gopodarske skušnje.

Posebno dober tlak za hleve, kolarnice, gumna, skednje itd.

Tak tlak, ki moče ne prepušča in dolgo trpi, se naredí iz zmesi, katera obstojí iz 3 delov tankega kakor moka in dobro prerešetanega premogovega pepela in iz 1 dela vgašenega apna. Za take prostore pa, ki niso pokriti in so vremenu izpostavljeni, se namesto navadnega apna vzame hidravlično apno. Poglavitna reč pri napravi takega tlaka pa je premogov pepel, drobán in da se z apnom popolnoma pomeša. — Najpoprej se tlaku naredí podlaga s tem, da se tla lepo zravnajo, potem nekoliko poškropijo, da so vlažna. Sedaj se trdno zateptajo in slednjič se jim taka lega dá, da se more voda nekako odtekat. Na tako pripravljena tla se potem položi plast iz premogovega pepela in apna 4 ali 5 palcev na debelo. Ta plast se potem tako dolgo teptá in zbija, da njena površina slednjič skoraj vodena postane. — Žlebi za odtok gnojnice se še vrh tega s cementom prevlečejo. Predno se pa po tako napravljenem tlaku hoditi začne, mora se pustiti, da se do dobrega osuši, sicer bi zaželené trpežnosti ne dosegel. — Na takem tlaku smejo ne le goveda in drobnica, ampak celó ostro podkovani konji stati in vendar podkve ne zapuščajo vdirov za seboj. Če ni premogovega pepela (pa vsaj tega nikjer ne manjka) zadosti pri roki, sme se tudi drobno

odprta. In kakor je neutajljiv veliko boljši vspeh skupnega sirarstva kakor posameznega maslarstva, bi bila vendar gotovo Bitenjska družba že razrušena, ako bi se vsakdanje natančno merjenje in zapisovanje ne bilo vpeljalo, pri katerem je vsak le tega deležen, kar res prinese, a s tem spodbujen, kar največ mogoče mleka nanositi, tedaj nič zanemariti, nič potratiti po nepošteni misli, da ne bo sam, ampak vsa družba trpela.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca marcija.

Dné	Leta	
11.	1857.	se je ustanovila v Bischofswerdi družba za rejo lanú in umno pridelovanje prediva na Saksonskem.
12.	1772.	se je začelo na cesarski grajščini Mercopalji poleg Reke prvo izrejevanje ovač žlahnega plemena s 400 ovci deloma Španjskimi (Merinoškimi), deloma pa s Padovanskimi, in pa s 30 ovni izvirne čiste Merinoške krvi.
12.	1844.	Razglas ukaza proti razširjevanju kuge smrkovih in črvivih kónj na Pruskem.
15.	1846.	Prva poskušnja s plugom, ki ga sopár goni, iznajdenem po lordu Willoughby in Osborne v Grinstorpu na Angleškem.
16.	1776.	Kmet Krištof Schneider v Podebulu pri Zeitzu je po nasvetu Schubartovem prvi sejal rdečo deteljo, ki jo je iz Štajarskega dobil; in je s tem postal začetnik deteljne setve v srednji Nemčiji.
16.	1802.	so se začele prve poskušnje gnojenja s koščeno moko po Frideriku Kroppu v Solingenu na Nemškem.
17.	1861.	se je odprava sužnosti na Ruskem s prižnic oklicevala.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritov za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Na ravno ta način kakor tukaj, se godi lan tudi v drugih stoječih ali tekočih vodah, v jezerih in rekah. Ako se lan v jezerih in rekah godi, treba je plave k bregu privezati, da jih voda ne odnese.

Pri plavih se napravi spodnji in zgornji okrog iz remeljnov, ter se oba s steberci in vezmi dobro zvežeta tako visoko, kakor je lan visok. Po dnu in po stranéh se obijejo late tako gosto, da je med njimi po 3 do 4 palce prostora. Pripravno je, če se ena stran odpreti dá, da se lahko od strani vlaga in se zapre, kedar je plav poln.

Ko je čas lan vlagati, se ta, kakor je v snopih povezan, k godilnici spravi, da se lahko vlaga. Pri godilnicah, kjer se voda iz njih izpušča, gre ena oseba v godilnico in začne vlagati snope po konci v godilnico.

Snopi se stavijo trdo drug k drugemu, da se prostor porabi kolikor se dá. Tudi zato je boljše trdo vlagati, da voda skozi ne teče in raztopljenega žlezca ne odnaša, ker je to slabše za lan. Ob stranéh in po dnu se mora vložiti slama, ako godilnica ni posebno čista. Lan se mora vselej tako vlagati, da so korenine na tla obrnjene, ne pa narobe, kajti steblo se pri koreninah prej zgodi kakor pri vršičih. Vsled solčne in zračne toplote je pa ravno voda pri vrhu topleja kot pri dnu, in tako se steblo povsod enako godi. Če bi se pa lan nasprotno vlagal, je to ravno narobe; korenine bi se pri vrhu že pregodile, predno bi bili vršiči godni. Iz tega vzroka tudi ni dobro lanenih snopov polagati, ker bi se ravno tako zgorejni hitreje godili kot spodnji, a še ti pri koreninah prej, kot pri vršičih.

Ko je lan vložen, ali ko je godilnica polna, se po vrhu zopet s slamo pokrije, z diljami ali krajniki obloži in po teh diljah se denejo zopet krajniki ali dilje počez, in te se potem s kamni obložé, da se lan ne vzdigne, in se voda na-nj spusti. Obložiti se pa mora toliko, da ga voda ne vzdigne in da voda čez deske stoji, kajti iz vode ne sme lanú nič gledati, ker če bi vil dalje časa iz vode, bi ga toliko odgnjilo, kar ga ben moli. Izprva, ko je lan suh, močno sili na vrh; ko je pa enkrat moker in se goditi začne, ga voda manj vzdiguje.

V plave se lan ravno tako vlaga, kakor smo zdaj videli, snope po konci in trdo. Plav se mora pri vlaganju tako postaviti na pripravljene rante ali drugo tako pripravo, da se potem, ko je poln, lahko v vodo potisne. Plavi v napravljenih godilnicah se samo obteže s kamenjem, da se potopé do dna. Če se pa plavi v stoječih vodah ali pa v rekah godé, je pa treba plave k bregu privezati, da jih voda ne odnese. Tudi se mora tukaj paziti, da se s kamni ravno prav obteže, da ne pridejo pregloboko v vodo in se ne potopé v globočino. Ko se lan začne goditi, se tudi začne bolj potapljati in treba je kamenje odjemati.

V godilnicah s stoječo vodo je dobro, da voda kakih 6 palcev čez lan stoji, ker se posebno ob vročini voda na površji zeló zgreje tako, da bi se lan po vrhu prehitro godil in na škodo šel, predno bi bil spodnji goden.

Čez nekoliko dni potem, ko je lan vložen, se začne voda rumeneti, peniti, mehurje delati in po kislem dišati. To je neko kipenje ali prav za prav predgojenje.

Pri gojenji je treba paziti na mnogo okoliščin. Suh lan se počasneje godi, kot zelen; debela in hodneja stebila so hitreje godna, kot tanka in lična. Zato je treba lan izbirati in vsako sorto posebej goditi. Trji lan se počasneje godi kot manj zrel. Lan, ki je rasel na različnih tleh, se tudi ne godi enako. V slabem in deževnem vremenu se počasneje godi, kot v lepem in toplem. Ako je lan sploh lepo rasel in je vreme srednje toplo, se lan godi 12—14 dni. Če je pa vreme topleje, poleti, je lan tudi v 8—10 dnevih goden. V mrzlem vremenu, pozno jeseni se lan tudi po 3 tedne godi. V zeló mrzli vodi pozno jeseni se lan zeló počasi godi, da, pri nizki gorkoti se gojenje celó vstavi, da ne gré naprej, in zato ni dobro lanu pozno v jeseni vlagati, kedar se je bati mraza ali zime, ker bi se moral lan v takem primerljivi negoden iz vode vzeti in shraniti.

Kolikor je topleje vreme, toliko hitreje začne lan kipeti, pri tem se pa tudi močno vzdiguje in kviško sili. Če je vreme toplo, je kipenje že v 4 ali 5 dnevih na vrhuncu svoje delavnosti in takrat se prične pravo gojenje. Ko se prične pravo gojenje, postane lan težji, začne zopet padati in se v vodo potapljati. Zdaj se začne žlezec razvezovati in krojiti. Zdaj nastopi tudi ona doba, ki ima največ v sebi, da je lan ravno prav,

ne premalo in ne preveč goden. Pri tem je treba mnogo pazljivosti in previdnosti, že oziroma na to, kar smo prej rekli: kakoršen je lan in kakor je rasel, je tudi lakno dobro ali slabo, — kakor so voda, gorkota in druge okoliščine, ravno tako: kako je nastopilo prvo kipenje, hitro ali počasi, in če je preje ali pozneje nehalo in se lan upadel. Kakor pri vsakem opravilu, tudi tukaj skušnja najboljše vé pravo zadeti.

Splošna pravila za opazovanje in za znamenja pravega gojenja so ta-le:

Ko se vidi, da je nastopilo pravo gojenje in je lan se potopil v vodo, se vzamejo kake tri poskušnje od vsake vrste, in sicer iz srede in iz krajev, ter se preiskuje vsaka posebej. Prvič se nekoliko stebel v pest prime in stisne; če se lan mehak in masten ošlata, in se nekoliko sprijemlje, je to dobro znamenje, da gre gojenje dobro. Zdaj se vzame kakih 6 stebel v roke, se primejo pri koreninah in se poskusijo okoli prsta oviti in zlomiti; ako se stebila prelomijo in ne ovijejo okoli prsta, je znamenje, da bo lan kmalu goden. Prelomiti se poskuša najprej pri koreninah, potem pa više proti vršičem. Stebila so najprej pri korenini godna in potem zmiraj više do vršičev. Zato se mora začeti pri koreninah poskušati. Ko se steblo že pri sredi prelomi, je znamenje, da bo lan kmalu dober.

Zdaj se poskušajo najbližja znamenja pravega gojenja. Vzamejo se v roko posamezna stebila, ter se, pri koreninah začeni, poskuša lik iz stebila potegniti. Če rad od lesa gre, od korenine do vrha in se ne prijemlje stebila, je to prvo znamenje; če se steblo potem s prsti nekoliko pogladi, da se ves lik odpravi in potem poskuša prelomiti, in če krhko pokne, ter se pri prelomu nič drobnih nitik kakor pajčevina ne drži, je to drugo znamenje, da je lan goden. Če se pa lik stebila še prijemlje in nerad proč gre, če steblo pri prelomu ne pokne krhko, ampak se ovije in če se pri prelomu drobne nitke stebila drže, pa lan še ni goden. Dokler se pri prelomu tanka lakna, kakor pajčevine vidijo, katera se pri poglajenji z dvema prstoma niso od stebila ločile, tako dolgo lan ni goden, in pri takem negodnem stebilu se tudi od suhega ne dá les ločiti od lakna.

(Dalje prihodnjič.)

Znanstvene stvari.

Zapisnik

36. odborove skupščine Matice slovenske

v Ljubljani 16. svečana 1876.

Pričujoči so bili gospodje: dr. Jan. Bleiweis kot prvomestnik, Ivan Tušek kot zapisnikar; potem gg.: Kozler Peter, Marn Jožef, Močnik Matej, Pleteršnik Maks., Praprotnik Andr., Souvan France, Svetec Luka, dr. Strbenec Jurij, Šolar Janez, Tomšič Iv., Varū Iv., Vilhar Ivan, Wiesthaler Fr., dr. Zupanec Jernej.

1. Predsednik bere pismo in poročilo, ki so ga Matičnemu odboru poslali pregledovalci društvenih računov v pogled in poročanje v prihodnjem Matičnem zboru. Sklenilo se je, da se gospodom pregledovalcem izreče topla zahvala za njihov trud.

2. Potem bere dr. Jan. Šustovo pismo iz Trsta, v katerem ta naznanja, da ga je volja Matico podpirati in jej po moči služiti; pismo vzame se radostno na znanje.

3. Bere se pismo g. župnika Božidara Raića, v katerem predlaga, naj „Matica“ osnuje strogo znanstven časopis, oziroma mesečnik, in naj ga začinja izdajati že meseca malega travna; v izvršitev tega naj se izvoli oddelek treh strokovnjakov. — Pripoznava se po vse važnost že tudi prejšnji čas od druge strani na-

svetovanega dobrega znanstvenega časopisa, vendar sedanje finančne razmere, ki „Matici“ vелеvajo nekako varčnejše postopati, ne dopuščajo, da bi „Matica“ vrh „letopisa“ izdajala še mesečnik, posebno ker je že mnogo slovenskih časnikov, kateri vsi radi sprejemajo vsakovrstne znanstvene razprave.

4. Bere se g. Majcigerjevo pismo, v katerem ta svetuje, naj bi Matica kmalu izdala „zgodovino slovenske literature“, ker se potreba tega dela bolj in bolj kaže. — Določi se, da se ta predlog dá v pretres oddelku za izdavanje knjig.

5. Gosp. Parapatovo pismo o tiskanji Šegovih svetinj izroči se oddelku za izdavanje knjig.

6. Na vrsto pridejo zdaj ponudbe tiskarjev za tiskanje Matičnih knjig, in sicer samo iz Blaznikove in „Narodne tiskarne.“ Po daljni obravnavi, katere so se še udeležili gg.: Svetec, Vilhar, Marn, Pleteršnik, Šolar in dr. Zupanec, določi se: Tiskarnici naj se še enkrat vprašate: 1) koliko vsaka zahteva za tisek ene pôle sedanjega formata Matičnih knjig v 2500 iztiskih? 2) koliko za papir ene pole v ravno tej obliki in v tem številu? 3) v kolikem času se zavežete, da boste eno pôlo dodelale po sprejetem rokopisu? in 4) ali za korekturo zahtevate kako posebno plačilo ali ne? gospodarski odsek pa se pooblašča, da nove ponudbe temeljito presodi in potem določi, katerej tiskarni naj se v tisek izroče Matičine knjige.

Po dovršenih teh obravnavah izvršila se je volitev upravnikov Matičnih tako, kakor so „Novice“ že poročale v 8. listu, le to imamo popraviti, da v odsek za izdavanje knjig je namesti prejšnjega tajnika stopil sedanji tajnik Praprotnik. Opravila tajnikova je gosp. Praprotnik prevzel 1. dan marcija meseca; on ima vsaki dan uradno svojo uro od 11¹/₂ do 12¹/₂ ure opoldne v Matični pisarni.

Po dovršeni volitvi odbornikov v odsek za izdavanje knjig nasvetuje g. Pleteršnik kot vrednik „Letopisa“ sledeče: Spisi za „Letopis“ naj se kakor drugi spisi izročajo odseku za izdavanje knjig; ako so vsi udje tega odseka ene misli zaradi tiska, naj gre spis precej v natis; ako pa bi udje tega odseka bili navskriž-misli, naj pride obravnava v odbor. Prof. Pleteršnik noče biti sam odgovoren za vredništvo „Letopisa“, temuč pravi, da je on odgovoren le bolj za vnanjo obliko „Letopisovo“; pravo odgovornost za „Letopis“ naj ima ves odbor. Po tej razpravi, katere so se udeleževali gg. dr. Bleiweis, Marn in Šolar, sprejme se gori navedeni nasvêt.

12. V razpravo sta prišla potem g. Dav. Trstenjakova spisa in določilo se je, da se sprejmeta oba po stavljenih pogojih.

Slovansko slovstvo.

* Uzroci kratkovidnosti učenika, po dr. A. Treichleru priredio A. Haidenak, učitelj na kralj. vježbavnici u Zagrebu. Ciena 20. novč.

Dobre oči so neprecenljiv dar božji. To čuti posebno tisti, ki je zgubil zdravi vid. Žalibog, da je dandanes čedalje več kratkovidnih ljudi, katere je ta nesreča zadela že v mladosti, in posebno o šolskih letih. Zato so zdravniki pritožbe učiteljev o tej zadevi preiskovati začeli in našli vzroke kratkovidnosti pogostoma v napakah sedanjega šolstva. Pisalo se je o kratkovidnosti učenecv po mnogih časnikih in dr. zdravilstva A. Treichler v Švici je o kratkovidnosti učencev spisal tako izvrstno razpravo, da je bila z nagrado odlikovana. Gosp. A. Haidenak, učitelj na kralj. vadnici v Zagrebu, pa je imel dobro misel, po Treichlerju spisati in na svetlo dati drobno knjižico, katera z jasno besedo razklada

Na podlagi prav vravnanih zapisnikov je pa vse to hitro razvidno, in se je preteklo dôbo pri Bitenjski družbi naslednje pokazalo:

Mleka je sirar skozi 135 dni vsega vkup prejel 33.893³/₄ bokalov.

Iz teh 33.893³/₄ bokalov mleka je naredil:

- a) Mastnega sira 7890¹/₄ funta. Vagan je bil po 2, 3 do 4 mesece star, sploh takrat, kedar se je odpošiljal po svetu na kupčijo, tedaj že precej osušen;
- b) kuhanega masla 37²/₄ funta. Pri najboljši molži je bil namreč enekrat kotel za vse mleko pre-majhen; zato se je ostalo mleko na izvrženje smetane postavilo, in od tod to maslo;
- c) skute, prav dobre, skoraj presilno maslene, ki dobro polovico več redivne moči memo puste pri maslarstvu pridelane ima 4128 funtov. Ostala siratka se ni zapisovala, ampak koj sproti gospodarjem po primeri mleka za rejo prešičev razde-ljevala.

Kako se je tedaj družbino delovanje ob-neslo? ali je dosti spretno delal sirar in družnike zadovoljil?

Ker je namen te sirarije izdelovati le mastni sir in skuto, in se je povedana mrvica masla le izjemno naredila, hočemo sirarja tudi edino le po pridelku sira in skute soditi, pri tem pa ne pozabiti, da manjšega izdelka ni vselej on sam kriv in je nedvomljivo to, da po različnosti mlečne dobrote mora tudi izdelek različen biti po dobroti in množini. Zato se pridobitev sira in skute iz enake množine mleka tudi le s splošnimi (po-čeznimi) številkami naznaniti dá, ter se sploh šteje na 40 bokalov ali 100 funtov mleka:

- a) 8 do 11, tedaj počez 9¹/₂ funtov tolstega sira tehtanega koj, ko je tiskalnice rešen;
- b) 4 do 5¹/₂, tedaj počez 4³/₄ funtov tolste, to je z maslenim zapenkom pomešane, kaj tečne skute.

Če se ta zapenek pred kuhanjem skute po-sebej za maslo odloči, se samo po sebi razumeva, da se potem skute manj vlovi.

Da-si tudi se je naš sir, ne koj po tiskalnici, am-pak že precej osušen po 2—4 mesece star tehtal, in se je delal iz mleka le bolj na senčnati in gozdni paši na-branega, vendar navedene številke nedvomno kažejo, da je hvalevredni sirar izdelal počez iz vsacih 40 bokalov ali 100 funtov mleka: dobrih 9³² funtov mastnega sira in dobrih 4⁸⁷ funtov tolste skute.

Pri tej priliki opozorujemo na knjižico „Planšarstvo“ izdano od c. kr. kmetijske družbe Goriške. Ondi na strani 31. beremo to-le: „Po naznanilih iz Švice se na-redi iz 100 funtov mleka poprek: 8 funtov in 26 lotov tolstega sira, 22—24 lotov masla iz zapenka, 2 funta in 16 lotov žvarnice (skute).“

Tedaj je Švicar naredil le toliko, naš sirar pa precej več. Ali je tedaj naš spretniši memo unega? ali mi boljše shajamo memo Švicarjev? — Vsakako mogli bi to trditi, ako bi bil naš sir enako dobrega okusa ter enake veljave in cene v svetni trgovini s tistim Švi-carskim, ki je tukaj v pretresu, namreč Ementalskim. Da nas kaj ne zapelje tako napeto misliti, ne smemo pozabiti več dobrote in više cene te vrste Švi-sarskega sira, ki se po 5—8—10 kr. draže memo na-šega prodaja, in ker je ponos dobre sirarije poslednjič končno le večji denarni dohodek, nam kratek račun pojasni, da Švicar iz 100 funtov mleka, če svojih 8 funtov 26 lotov, postavimo, po 40 kr. funt prodá, 44 krajc. več dobi, kakor mi, če svojih 9³² funtov po 33 krajc. spečamo. Tedaj bi se tako Švicarju 1 bokal mleka

za dober krajcar više splačal. In krajcarček več za to-liko bokalov, kolikor jih je za velike Ementalske hlebe treba, naredi končno zdaten znesek.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca marcija.

Dné	Leta	
19.	1781.	so prvokrat prišle Španjske Merinoške ovce po Heurtantu de Lamerville na Fran-cosko.
19.	1849.	je bil prvi kmetijski shod na Dunaji, sklican po ministru poljedelstva pl. Thinn-feldu. Obravnavale so se v tem kongresu sledeče reči: nauk o kmetijstvu, vodno pravo, razkosevanje in zložba zemljišč in pa gozdna postava.
21.	1782.	se je rodil J. G. Kope, sin revnih kmeč-kih starišev, v Besdavi pri Lukavi v spod-njih Lužicah, eden najimenitniših nemških kmetovalcev; umrl 1. prosenca 1863.
22.	1594.	slovesni vhod kralja Henrika IV. v Pariz. Ta imenitni kralj, rojen leta 1553, umorjen 1610, je posebno veliko skrb obračal na po-vzdigo kmetijstva; obče znane so njegove besede, s katerimi je svojo toplo skrb za kmeta razodeval, tako-le se glaseče: „v mojem kraljestvu mora ob nedeljah vsak kmet piščanca v loncu imeti.“
22.	1824.	se je Aleksander pl. Humboldt sošel z Justom Liebigom v akademiji znanosti Pariški; od tega shoda bilo je odvisno vse dalje vedenje Liebigovo na znanstvenem polji.
22.	1873.	je vlada razpustila starodavno kmetijsko-patriotično družbo v Pragi, in namesti nje ustanovila „Landeskulturrath“.
23.	1786.	Cesarski patent dopušča Avstrijskim kmeto-valcem colnine in cestnine prosto vpe-ljavanje Italijanskih in Španjskih ovac v povzdigo ovčjereje Avstrijske.
24.	1762.	se je na Bavarskem dovolilo razkoseva-nje zemljišč, vendar ne na manj kakor na osmi del velikega posestva.
24.	1868.	Vodstvo konjerejskih zadev, ki je v Avstriji bilo dosihmal v roki c. k. vojnega ministerstva, se izroči kmetijskemu mini-sterstvu. (Dal. prih.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Lan je treba ob tem času, kedar bi imel kmalu ugoden biti, zjutraj in zvečer pogledati in opazovati, proti koncu ne dene, če prav trikrat na dan, ker pri-meri se včasi, da se lan prav kmalu pregodí, včasi pa gre gojenje bolj počasi tako, da se mu v dveh dneh

malo pozna. Primeri se tudi, kedar je mrzlo vreme, posebno pozno v jeseni, da se gojenje celó ustavi in ne gre naprej. Takrat je treba lan precej ven vzeti, če prav ni goden, da se posuši in shrani, ter potem spomladi dene godit, ko nastopi toplo vreme.

Če je lan po navadi lepo rastel, pridelek lep, vreme navadno in vse druge okoliščine po godu, tudi gojenje precej redno napreduje, in takrat ni treba bati se, da bi se tako hitro škoda godila. Sploh se mora paziti, kakor smo že prej govorili, da se lan skrbno izbira, posebno debeleja in močna stebela od drobnih, pa tudi poležana ali kakor si bodi poškodovana od zdravih.

V veliki godilnici sicer ne moremo samo ene vrste lan skupaj in na enkrat goditi, ampak večkrat mnogovrstnega. Tukaj se mora paziti na to, da se vsaka vrsta posebej tako vlaga, da se more tudi posebej ven jemati, ker ni ves na enkrat goden. Zato je tudi treba vsako vrsto posebej poskušati. Vendar gre to do neke gotove mere, posebno kedar je lan sploh lep, da ga ni treba veliko ločiti. Vendar se pa sploh rado primeri, če prav je lan zeló enake dolgosti, da je nekaj stebel debelejših, nekaj drobnejših in ker se debeleja stebela nekoliko hitreje godé, ko drobna, se mora pri gojenji vendar počakati, da tudi drobna so godna; če lan ni veliko na vs križem, se sploh ni treba bati, da bi prva pregodila, predno so poslednja godna. Zato se pri poskušnji morajo posebno drobna stebela poskušati, da ta ne ostanejo surova.

Kakor smo že rekli, je lan ravno prav goden, kedar se lik rad in lepo od stebela loči, da nič drobnih laken na stebelu ne ostane. Vendar se mora lik skup držati kakor trak. Če se pa še lik razpustí v drobne nitke in če sploh prerad vsaksebi gre in razpada, da nima moči, je pa lan še preveč goden in mu gre na škodo.

Ko je lan goden in če je ves ene vrste v godilnici in če se iz godilnice lahko voda spušča, je najboljše, če se voda izpusti, da se lan po suhem ven jemlje. Če je pa lanu več vrst v godilnici, ali pa če je godilnica taka, da se voda ne izpušča, mora pa delavec, ki lan ven jemlje, iti v vodo. Lanú se vselej vsaka vrsta začne tam ven jemati, kjer je nehal se vlagati, ker od nasprotne strani ne gré tako dobro. Samo po sebi se razume, da če se lan godí v plavih na tekočih ali stoječih vodah, mora dalavec v vodo iti, da lan izjemlje, ker se polni plavi brez posebne priprave ne dadó lahko iz vode jemati.

Ko se lan iz godilnice jemlje, se snopi postavljajo skup drug k drugemu, da se oteka. Ko je ves lan, kar ga je ene vrste in en pot godnega, iz godilnice, se dá toliko oteči, da se more ž njim naprej ravnati. Če bi se primerilo, da bi lan, ko se iz godilnice vzame, še ne bil popolnoma goden, da bi mu še kaj malega manjkalo, ni treba družega, kakor to, da se tako skupaj sestavljen nekaj časa pusti, kakih 12 do 24 ur ali tudi dalje, da se še nekoliko pogodi, dokler je moker. Predolgo se vendar ne sme pustiti, ter se mora paziti, da se ne ugreje in ne pokvari.

Zdaj je treba zopet na več reči ozir jemati.

Prva je ta, da lan, predno se spravi, se dobro posuši, ker se vlažen in moker ne sme na kup zlagati, sicer bi sprhnel in se spridil. Druga je pa ta, da nekateri lan potem še belijo, ko je goden, drugi ga pa ne belijo nič. Za prvo sušenje je najbolje in najpripravnejše, če se lan, ko iz godilnice pride in se nekoliko oteče, razstavi v tako imenovane okrogle ali male kopice. Pri tem opravilu se tako-le ravná: Veliki snopi, kakor so se pred gojenjem napravili, se razvežejo, da ostanejo samo mali snopki, v katere se je lan pri smukanji ali pri mlatenji povezal. Vsak snopek se prime

z levo roko za vršiček, ter se najprej povez, s katero je zvezan, do vrha združne. Zdaj se z desno roko polovica snopa čedno po tleh razprostre proti desni nogi. Potem se poprime z desno roko za vršiček in z levo roko se še una polovica razprostre na okolo proti uni polovici tako, da skup pridete in se kolobar napravi. Zdaj se samo vrh v levi roki po konci vzdigne, da stoji, in kopica je narejena. Pri tem se mora paziti, da se lan lepo razprostira, da ne pride v nekaterih krajih v skupke, da se lepo, hitro in enakomerno posuši. Zato se ne smejo prevelike kopice delati, ali prav za prav, ne smejo snopi preveliki biti, da lan ne pride predebelo, ker se potem kopice nerade presušé; večje ne smejo biti, kakor toliko, da se dajo z obema malima pednjama obseči. Ko so kopice od zunaj suhe, jih je treba obrniti, da znotranja stran zunaj pride in se še ta posuši. (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

Recenzija „Latinske slovnice“.

Oblikoslovje.

(Konec.)

Kar se tiče obravnave o glagolu, mora se posebno povdarjati (ganz besonders hervorheben), da je v §. 92. pomen časa, ki ga imajo posamezne oblike glagolove, določno naznačen (zutreffend charakterisirt); pri tem, ko Schulz in Schmidt 6 časov samo navajata, ter podasta učencu 6 praznih oblik (leere Formen), a ne, da bi mu pomen takoj pojasnila. Se ve da, tu ju vodi duh nemškega jezika, ki nima za vsako nianco smisla primerne (adaequate) glagolske oblike, kakor jih imata grščina in slovanščina.

Da pa je karakteristika štirih konjugacij obravnovana pred pomožnikom *esse*, s tem se referent ne sklada, ker je stalno didaktično pravilo to, da naj na vsako razlago vsacega pravila nastopi precej poraba in pa privadba (Einübung) vsakaterega pravila. Res, da se je držal tudi Zumpt iste poti, na kojoj je krenil Hrovat, vendar pa misli referent vkljub auktoreteti Zumpta, da sta krenila Schulz in Schmidt na bolj praktično pot; in to misli zato, ker oni v §. 94. navedeni personalni sufiksi (osebila) na pomožniku *esse* za učenca niso dosti jasni.

[Naša stara misel je ta, kar spada skupaj, naj bode skupaj; tako tudi splošne obravnave o glagolu so najbolj razvidne, če se obdelajo ob enem, in učitelj vé iskati, kjer vé, da mora biti dotična stvar; vsaj se gramatika ne tradira po paragrafih v vrsti, kakor zgodovina po letih. — Glagol biti, *esse*, (*ēivai*) ima v vseh jezikih svojelastno spregatev; on spada med *verba anomala* (*esse*, *sum*, *eram*, *fui*), ki so izpeljana iz raznih debel; česar jezik ne potrebuje, osahnelo je in se zgubilo, tako, da včasih še do korena priti ne moremo. Ker pa *esse* tako neogibljivo trebamo, deli smo ga za splošne obravnave o glagolu precej pred navadne forme — in žal nam je, da nismo vzeli semkaj še *possum* — „das beste Buch ist der Lehrer selbst“, rekel je svoje dni Bonitz, in tako si tudi tukaj vsak lahko sam razredi, kakor mu drago. — Da bi pa hoteli pri *esse* eksperimentirati s personalnimi sufiksi, tega ni nikdaj nihče mislil.]

[Da ne bi prevod otemnil originala, naj govori dalje referent sam.] „Ueberhaupt ist es misslich an dieser Stelle von Personal-Suffixen zu sprechen, weil die Schüler dieser Unterrichtsstufe noch nicht in der Lage sind, eine solche Analyse der Verbalformen zu erfassen

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca aprila.

Dné	Leta	
1.	1782.	je cesar Jožef II. odpravil sužnost kmetov v Galiciji.
1.	1867.	se je odprla 4. svetovna razstava v Parizu, ki je bila druga v Parizu; kmetijski pridelki pa so bili ločeni od razstave v Parizu in razstavljeni v Billancourt-u.
2.	742.	se je rodil cesar Karol veliki, ki je bil velik podpornik kmetijstva (umrl 28. jan. leta 814).
2.	1767.	se je rodil slavni ovčjerejec Bernard Petri v Zweibrücken u; na svojem posestvu v Theresienfeldu v doljni Avstriji je izrejal posebno Merinoške ovce, in ovčjereji spisal mnogocenjene knjige.
2.	1819.	je umrl grof Jurij Festetič, veliki posestnik na Ogorskem in ustanovitelj prve Ogorske kmetijske šole „Georgikon“ imenovane na grajščini „Kestely“.
2.	1824.	je Ruski car Nikolaj razglasil ukaz, po katerem je grajščakom dovoljeno bilo, podložnim kmetom zemljišča v lastnino dati, da pa s tem niso odvezani bili sužnosti.
3.	1846.	so bili kmetje na Poljskem od Ruske vlade oproščeni sužnosti grajščakov proti temu, da jim odrajujejo obresti od zemljišč.
3.	1872.	se je ustanovila visoka šola za poljedelstvo na Dunaji.
3.	1875.	se je v Avstriji oklicala postava zoper trtno uš.
4.	1093.	je kamenje deževalo na Francoskem; po stari kroniki Charles-a so, ko je dan napočil, zvezde z neba padale na zemljo.
4.	1818.	se je ustanovila viša kmetijska šola v Ogorskem Altenburgu.
6.	1637.	se je prva turšica (koruza) sadila v Roveredi na južnem Tirolskem, kamor je bila iz Verone prinesena.
7.	1756.	je Avstrijska vlada razglasila poziv, naj se kmetovalci poprimejo reje žlahnih ovac.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravilo.

(Dalje.)

Ako se lan ne misli beliti, ostane v kopicah toliko časa, da je popolnoma suh, kar se v nekaterih dnevih zgodi, če je lepo vreme. V kopicah mu dež in vreme ne škodujeta, da se le lik prej osuši, da ni mehak, zato se ni bati, da bi se lan pregodil, potem ko iz vode pride in se razstavi. Samo takrat, če bi ga precej, ko iz vode pride in je lik še mehak, dež močil, mu škoduje, pa ne drugač, kakor o tem, da lik preveč raztepe in zmeša. Ko je lan suh, se kak lep solnčen dan v velike snope kake 12 palcev premerka s slamo poveže

in pod streho spravi na suh kraj nekoliko od tal, da ne prhne. Pri tem vezanji se morajo prve vezi odpraviti in posebej spraviti, ker bi lan mešale pri izdelovanju.

Če se pa misli lan beliti in sicer precej, ga ni treba v kopicah dolgo puščati, marveč samo toliko, da se malo posuši. Potem se poveže in se spravi na tisti kraj, kjer se misli beliti. Pri belenji se lan prav tako razgrne po tleh, kakor pri rosnem gojenji. Najboljše za to so pokošene senožeti ali pa strnišča. Nekateri imajo navado, lan precej ko iz godilnice pride in se nekoliko oteče, na belenje razgrniti in ga nič v kopice ne stavijo. Tako ravnaajo Angleži, Belgijanci pa pravijo, da to ni tako dobro, ampak da je boljše, če se lan v kopice dene in prej posuši, predno se razgrne na belenje, ker pravijo, da mu posebno nagli dež škoduje, če ga moči, dokler je lik mehak in se ne prime stebila, zato ker lik preveč stepe in zmeša. V kopicah pa, če prav ga dež dobi, predno je suh, mu manj škoduje.

Lan se beli zato, da dobi lepšo barvo. Lan, ko iz vode pride, ima neprijetno zelenkasto barvo in tako je tudi predivo. Na belenji pa se spremeni lan sprvega v rumenkasto belo barvo. Nekateri pusté lan na belenji ravno toliko, da zgubi zeleno barvo. To je prva stopinja. Drugi ga pa toliko pusté, da dobi popolnoma belo barvo; in to je druga stopinja ali popolno belenje. Po različnosti vremena in lanu je ta prej ali pozneje vbeljen. Na pol vbeljen je lan že v 6 ali 8 dneh, če je vreme ugodno. Če se pa hoče popolnoma beliti, mora dalje časa ležati, 12 do 20, tudi 30 dni. Lepo solnčno vreme z malo dežjem je najugodniše za belenje. Če je vreme zmiraj suho brez dežja, se lan sicer vbeli, vendar ostane nekoliko trd; če je pa preveč dežja, spet ni dobro, ker se ne vbeli lepo in se ga rada črnina loti. Sploh mu dež ne škoduje družega, ko na barvi, če dolgo dežuje; lakno pa, ko je enkrat v vodi godno, se ni bati, da bi se mu tako hitro škoda delala kot pri rosnem gojenji. Škoduje mu pa črnina in ta se ga posebno rada loti pozno na jesen. Lan dobi namreč sive lise, in če se precej ne pomaga, je v kratkem času ves siv. To se posebno lahko pripeti, če lan v veliki travi leži, da ga preraste; če ni bil prej dosti goden, ali če nastopi proti koncu dolgo deževje; če zemlja zeló hlapi, posebno ob meglenih dnevih, ali pa če ga prav topel dež premoči.

Kakor hitro se črnina pokaže, se mora lan vzdigniti in v kopice postaviti. Spomladi in poleti se črnina ne pokaže tako rada, zato je najboljše lan spomladi in poleti beliti. Za belenje so najboljši vlažni, ne premokri travniki. Na suhe senožeti ni tako dobro lanu razgrinjati, ker je tam po navadi več mrčesa, ki lanu škodo dela.

Pri belenji napol je pri lepem vremenu že dobro, če se lan tretji ali četrti dan obrne in potem čez kake 4 dni vzdigne, da se posuši. Če se popolnoma beli, se mora dalj časa pustiti. Če je po eni strani bel, ga je treba obrniti, da se še po drugi strani vbeli. Tudi takrat se mora lan večkrat obrniti, kedar nastopi dolgo deževje. Če je dolgo lepo vreme in na to dež pride, ga je treba takoj obrniti.

Lan je popolnoma vbeljen, kedar dobi ves enako belo barvo in se lik začne sam od stebila ločiti, ter je pri krivih steblih kakor lok napet, in se prav rad od stebila loči. Takrat je treba lan vzdigniti in ga za nekatere dni v kopice postaviti, tako kakor smo zgoraj pri mokrem lanu govorili, da se popolnoma posuši.

Beljen lan je treba spet zbirati, ter se tisti, ki nima prave barve, ali pa če je siv ali črnkast, posebej spravlja. Zdaj se lan v velike snope s slamo poveže in k strehi spravi, kakor smo pri nebeljenem lanu govorili.

Belgijanci dosti drže na to, da lan, ki je letos raste, še le drugo spomlad godé in belijo. Pravijo, da je predivo od takega lanú, ki se počije, veliko lepše, kakor pa če bi se precej godil in belil.

Tudi tak lan, ki bi se na priliko jeseni ne dogodil dosti in bi se zavoljo mraza moral ven vzeti, se spomladi dene spet godit brez vsake škode, da se popolnoma dogodi. Samo to posebnost ima, da se ga vdrugo voda ne prime kmalu, in se le počasi omehča, ter mnogo dalje godi, kakor pa če bi se bil prvokrat naprej godil.

Belgijanci v Kortrijski okolici, kjer največ lanu in prediva pridelujejo, godé lan v reki Leije, ki jim iz Francoskega priteče. Ta voda je kemično in mehnično jako čista; teče počasi in enakomerno, ter navadno ne stopi čez bregove in je nevihte poleti ne skalé. V ti vodi godé lan celo lan celo leto, kajti toliko lanú, kar ga tam pridelajo, ni kmalu godnega, posebno ker pripelejo lan več ur daleč goditi. Že spomladi začno goditi, ko se voda zgreje, in godé do konca vinotoka. Za gojenje imajo plave in jih napolné na bregu z lanom, porinejo v vodo in privežejo vsak plav k bregu, da jih voda ne odnese. Navadno napravijo plave trdo drug do drug po obeh bregovih. Pravijo, da je boljše več plavov skup, da se eden drugemu tiše in da voda med plavi ne teče, marveč mirno stoji.

Sploh pravijo, da ni dobro, če bi voda skoz lan tekla in razvezan žlezec odnašala, koji je potreben, da ta čas v miru ostane, da se lakna v njem lepo razvežejo, omehčajo in razpusté.

(Dalje prihodnjič.)

Za domaće potrebe marsikaj.

S čim se perilo rudeče zaznamuje.*)

Wegler primeša beljaku enega jajca ravno toliko vode; to precedi skozi tanko platno in pridene tekočini nekoliko cinobra. S pomočjo peresa piše na platno, ki ga hoče zaznamovati. Ko se je pisava posušila, pogladi platno z vročim gladilnikom (Biegeleisen). S tem se beljak strdi, in cinober se tako prilepi, da ga ne mjilo, ne lug, celó kislina ne izperejo.

Sladkorjeva voda zopar opeklino z apnom v očeh.

Če ti je po nesreči ali po neprevidnosti prišlo kaj živega apna v oči, in če si hočeš hitro pomagati, vzemi sladkorjeve vode in si moči oči. Iz sladkorja (cukra) in apna se namreč naredi neka spojina, ki v očeh ne peče več.

Sasafrasovo olje (oleum sasafra).

To olje je po mnogih skušnjah posebno dobro zoper omotico po tobaku; če vliješ par kapljic tega olja na smodko, izgubi omotilno moč. Tudi omamljenemu nekaj kapljic tega olja zopet zavednost podeli. Ker to olje ni posebno drago, rabijo ga tudi pri podkovanju hudih kónj. Na rutico vlijejo nekoliko tega olja in jo tiščé konju pred nosnice. Konj postane miren in se dá podkovati.

Nova kemična prvina.

V cinkovi rudi je iznašel nedavno Lecoq de Boisbaudran kemično prvino, ki se bode „gallium“ imenovala. Ta prvina je sedaj predmet kemične preiskave.

*) Hvala lepa! Le večkrat kaj tacega ali drugoga.

Vred.

Književne stvari.

Izašla je III. svezka (svezka za marcij).

„Srpske Zore“

zabavno-poučnog lista sa ilustracijama

i donela je: „Čiča Tima“. Pripovedka od Gjura Jakšića. (Sa slikom). — „Seoska namiguša“. Pripovedka po Friedr. Spielhagenu. — „Kletva Kosova“. Pesma Pavla J. Markovića. — „Slepčeva osveta“. Pripovedka po njemačkom od B. M. — „Za slobodu“ . . . Pesma po Pötefiju. — „Crnogorci“. (Sa slikom). — „Dva svedoka“. (Sa slikama „Aja Sofija“ i „Jedrene“). — „Švajcarsko stado“. (Sa slikom). — „Preko pustinje Zahare“. — „Šume u Srbiji“. Od F. Kanitza. (Sa slikama „Crni Vrh“ i „Banja“). — „Putne crte o Bosni“. — „Plen pop-Žarkove čete.“ (Sa slikom). — Pretres knjiga. — Pregledne bilježke. — Rebus. — Konjički skok. — Anagram. — Riešenje zagonetke u II. svesci. — Prepiska uredništva.

Sa ovom sveskom su namireni oni predplatnici, koji su za četvrt godine predplatili, te se učljivo pozivaju, da svoju predplatu za II. četvrt što skorije obnove. —

A tako isto se poziva i ostala p. n. publika, da se predplaćuje na „Srpsku Zoru“ koja je izmirenjem I. četvrti pokazala, da ima sposobnosti za život, a umnoženom predplatom će se služiti, da sve bolje svom pozivu i željama publike odgovara.

Već izašle svezke mogu se još dobiti. — „Srpska Zora“ staje na celiu godinu 4 gold. 80 nov., na po god. 2 gold. 40 nov., a na tri mesece 1 gold. 20 nov. Predplata se šalje pod ovim naslovom: „Administration der „Srpska Zora“ III. Gärtnergasse 25 in Wien.“

* Zadnjemu listu „Srbadije“ je bila priložena izvrsna slika 9 najodličnijih junakov v ustaji Bosniški in Hercegovinski. To je pač krasna spomenica na zgodovinski boj, ki bode konec storil trinostvu Turškemu. Hvala sl. vredništvu za ta dar!

Politične stvari.

Hudi vetrovi po deželnih zborih.

Navadno se nobena večja dogodba nenadoma ne pripeti, ampak se kolikor toliko časa pripravlja. Tudi premembe po državah se ne vrše kar čez noč, ampak različna znamenja gredó pred njimi, jih napovedujejo. Kakor se pred hudo nevihto vzdigne v kakem kraju veter ali zabuhlo bobnenje, tako se tudi pred političnimi prekuci čujejo nemirni glasovi iz raznih krajev.

Da sistema, ki že nekoliko let vlada v Avstriji, ni vstvarjena za veke, ampak da mora v kratkem pasti, to je zdaj pač vsakemu jasno, znamenja za to se čedalje gosteje prikazujejo.

Ustavne države najmočnejši stebri imajo biti deželni zbori. Al ravno ker imajo biti taki, je tudi državi skrbeti na vso moč zato, da ne oslabé, kajti nasledek oslavljenja zborov bi moralo biti oslavljenje države same. Sistem sedanji pa slabí deželne zборе in jih je že izdatno oškodoval, zato mora pasti. Da že pada, o tem so znamenja pokazala se po več deželnih zborih.

Najprvo je počilo v Tirolskem deželnem zboru. Večina je namreč, razžaljena po postopanju ministra Stremayerja, ki je za hrptom deželnega zbora in ne ozirajoč se na pravice dežele dovolil na Tirolskem naseljenim protestantom osnovati si lastne cerkvene ali

Take Grojerske memo Ementalskih manjše hlebe pa kupčijski svet že koj zavolj majhnote, tedaj že zavolj nižjega rodú v ceni veliko pod Ementalske stavi; zato pa tudi po dovetim razvrstenji sira nikakor ne tirja, da bi ti manj imenitni rojenci vso opravo, to je, vso maščobo mleka, iz katerega so narajeni, imeli, in dobro vé, da je nimajo, katera se jim tedaj jemati sme tako, da se povzame v kotel vselej mleko dveh molž, katerih večerna se pred pode-lovanjem posname. In to to je ravno zraven različne velikosti hlebov bistveni razloček med Grojersko in Ementalsko sirarijo, kajti Ementalska je vselej popolnoma mastna, Grojerska pa navadno toliko manj mastna, kolikor večerno mleko čez noč smetane izvrže, kar se po okoliščinah v nekateri noči več, v nekateri pa manj zgodi. In za to smetano ravno, katero pri naši družbi dajemo hlebam, ki jim po njih stanu ne gre, se poganjam, katera pri na pol mastni sirariji, posebej prodana, bi gotovo več vrgla, kakor bi na pol masten sir manj vreden bil. In prav izdelan bi nič kaj manj vreden ne bil. (Dal. prih.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca aprila.

Dné	Leta	
8.	1775.	je cesarica Marija Terezija dala postavo za čebelarstvo v našem cesarstvu in ustanovila se je v Brnu na Moravskem šola z vrtom za čebelarstvo.
9.	1788.	je najstareja in dolgo rabljena Škotska mlatilnica patent dobila; mašino to je iznašel Andrej Meikle v Tynninghamu na Škotskem.
10.	1785.	se je ustanovila ovčarija v Rambouilletu na Francoskem s 364 Merinoškimi ovcami, ki so bile iz Španjskega le-sem pripeljane. Od todi se še dandanes to pleme imenuje „Rambouillet-pleme“. Nad vhodom v to ovčarijo je kralj Louis XVI. dal napraviti napis: „Curat oves oviumque ministros“ (oskrbovalnica za ovce in za njih oskrbnike).
10.	1838.	Pater Mathew je na Irskem ustanovil veliko društvo treznosti.
11.	1583.	je Sir Walter Raleigh peljal prve nasel-nike v severno Ameriko.
13.	1756.	je kralj Friderik II. na Pruskem razglasil poduk, v katerem plemenitašem in grajšča-kom priporoča dobro in umno obdelo-vanje polja, ter jim žuga, da ne dobijo nikakoršne državne podpore, kedar bi kaka nesreča zadela njihovo posestvo, ako ne storé, kar jim oni poduk velevala. Ta poduk bi še dandanes vreden bil, da bi se veliki posestniki po njem ravnali.
13.	1832.	se je delniška družba (družba na ak-cije) za povzdigo svilarstva ustanovila v Re-gensburgu na Bavarskem.
14.	1872.	se je ustanovila kemično fiziologična posk-uševalnica za sadje- in vinorejo v Klo-sterneuburgu nad Dunajem.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

(Dalje.)

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepanje, nekaj o mi-kanju; splošne opombe.

Ko je lan tako pripravljen, goden in vbeljen, pre-stopimo ž njim na izdelovanje.

Izdelovanja namen je, lik od lesa ločiti in ga za prejo pripraviti.

To se dá na različne načine in z različnimi pripra-vami doseči.

Lan izdelujejo na rokah in s stroji (mašinami). Stroji so jako različni in napravljajo po svoji večji ali manjši popolnosti boljše ali slabše blago.

Prvo pri izdelovanju prediva je to, da je lan ravno prav suh; pravimo: ravno prav, kajti ne mislimo tukaj na sušenje, kakoršnega smo pri nas navajeni. To je velika napaka našega predivstva, da lan, predno ga izdelujejo, na ognju in dimu tako rekoč se-žgó in spečejo. Naši kmetje pravijo, da se lan ne dá drugač tretji in izdelovati. Res je, da z našimi na-vadnimi pripravami, z našimi trlicami se ne dá drugače izdelovati, toda ne pomislijo, da tak sežgan lan ne dá lepega in dobrega prediva, naj je lan sam na sebi še tako lep. Lan, ki se preveč suši, zgubi trdnost, tako, da je lakno neverjetno veliko slabeje, kakor od lanú ravno prav suhega. Tako predivo izgubi vso maščobo in voljnost; je trdo, ostro in pusto, ter izgubi vso svetlost. Posebno je še škodljivo to, če se lan suši nad ognjem in dimom, kakor imajo po nekaterih krajih navado. Dim hipoma vzame laknu vso svetlost in voljnost.

Lan se sme sušiti pri 25, k večem 30 stopinjah gorkote po Reaumurjevem toplomeru. Kar je več, gré na škodo in se ne smé. Poletni čas, kedar je toplo solnce, se lan na solncu ravno prav posuši, da je dosti suh za izdelovanje. Predivoizdelovalnice, ki izdelujejo lan po obrtnijsko in toraj vsak čas pozimi in poleti redno de-lajo, imajo prav za to napravljene sušilnice, zraven iz-delovalnic, da lan v njih redno suše. V teh sušilnicah se lan suši samo po gorkoti, ki je napravljena iz peči po posebnih cevih. V nje se surov lan redno vlaga, in ko je suh, po potrebi ven jemlje.

Prvo delo izdelovanja je to, da se leseni del stebila zdrobí in stare, — drugo to, da se lik od lesa odpravi ali pezdirje iz prediva iztepe, — tretje pa to, da se lik v tanka lakna razcepi, da se more presti v lične niti.

Po tem bomo govorili o trojnem delu izdelovanja: o trenji, otrepanji in mikanji.

Kar je navadnega lanú, iz kojega izdelujejo pre-divo za navadne fabriške izdelke, se izdeluje zdaj sploh na strojih, ker se ne plača tako navadno blago na rokah izdelovati. Samo kar je lepega lanú za lično predivo, ga izdelujejo Belgijanci na rokah z lastno pri-pravo, tako imenovanim „Belgijskim orodjem“. Za naše razmere ne moremo še izdelovanja strogo ločiti v to in ono vrsto, marveč opisali bomo samo za nas najboljši in najpripravniši način izdelovanja.

Belgijanci tarejo lan z bätom. Belgijski bät je iz trdega lesa, ki je prav tako napravljen, kakor bät za mlatiti, samo da ima spodaj zobe po 1 do 1½ palca globoke. Lan se na gladkem podu lepo razgrne, tako kakor pri mlatvi. Korenine se morajo lepo vravnati v vrsto, toda lan se ne sme pretanko razgrniti, ker bi sicer

stebila preveč trpela. Delavec stopi z levo nogo na lan počez blizo korenin in tolče z batom na lan pri vršičih počenši, in počasi čedalje bolj nazaj proti koreninam. Ko je po eni strani dosti strt, se obrne in še po drugi strani pretere. Ko je po obeh stranéh strt, se vzdigne, strese, lepo poravná in za otrepanje pripravi.

Ta način trenja je za lično predivo najboljši, ker lik pri tem najmanj trpi, leseni del se stere, da lik nič ne trpi, kar je ravno nasprotno pri naših trlicah. Naše trlice za trenje nikakor niso pripravne, zato ker lik po njih preveč trpi in se pod trlico preveč trga, in ne dá takega izdelka, kakor bi ga mogel dati pri dobrem izdelovanju. (Dal. prih.)

Politične stvari.

Velikonočno premišljevanje.

Slovenska naloga pri Marn-u
Spisal Jos. Cimperman.

Ko pa napočil bil je tretjič beli dan,
Gospodov angelj je odvalil kamen v stran;
Iz grôba vstal je Krist, obdajal ga je svít,
Vstal kot zmagalec je od smrti prečastít!

J. C.

Veseli glasovi srcé dvigajoče „aleluje“ done po vesoljnem krščanskem svetu: obhaja se novič veliki praznik odrešenja in zmage nad smrtjo in peklom. Ni ga radostnejšega praznika v cerkvenem leti nego je velika noč: sivi starec ob palici in fantič v novi obleki, ki jo je prejel „za pirihe“, oba sta vesela, in žena in mož se v družinskem krogu radujeta sreče, ki sta jo napravila svojim dragim. Vsak čuti, da ovi dan je izvanreden dan.

A vendar, kakor vesel je ta čas za ljudstvo sploh, mislečemu domoljubu, ki se ni še emancipiral vseh „predsodkov“, mislečemu domoljubu vzbujá ravno ta čas zeló otožne misli. Z vstajenjem našega Gospoda in Mojstra izpolnile so se prorokove besede, da bode Izveličar vstal iz groba in s tem potrdil Božje svoje poslanstvo.

Naši pesniki, kateri se tudi imenujejo proroki, oznanjali so že davno, davno, da nam Slovanom bodo itak vstale iz groba naše pravice, katere nam pristujejo po Božji volji in človeškem pravu. Al žalostna še zmirom majka Slava! Ako odpremo liste zgodovine slovanske, čitamo na vsaki strani, kako so tujci vedno tlačili naše pleme, kakor da so bili naši pradedje vstvarjeni samo za robstvo. Za vtrditev tega izreka pač ni treba obširnih dokazov; vsak zgodovinsk list to pričuje.

Kar pa najbitkeje mora geniti sleherno, za slovanstvo čuteče srcé, je to, da se Slovanom kakor nekđaj tako še dandanes ob hvalisanih dnevih „napredka“, „omike“ in „človekoljubja“ vedno odreka in izpodbija pravica za ravnopravno eksistenco in se jim stavijo od vseh strani zapreke proti razvitku v političnem, literarnem in socijalnem življenji. „Difficile est satiram non scibere“ ali, kakor me šegače peró, niti ene žale besede ne bodem danes izpregovoril.

Kdor je paznim duhom študiral zgodovino in pozná promembe raznih njenih dôb, vedel bode, da se na vekomaj ne zatira noben narod. Vsak ima pravico, od zgoraj mu dano, da se razvija duševno in telesno svojemu bitju primerno, držeč se šeg in navad svojih pradedov. So mar Slovani le zato na svetu, da služijo drugim in da se izobraženje Slovana doseže le s tem, da se mu nemška, laška in magjarska kultura siloma vcepuje? Ne, ne! Zato ne obupajmo! Kakor je naš vzvišeni Mojster veličastno osramotil svoje sovraž-

nike, ki niso verovali njegovim naukom, ravno tako se bodo prepričali naši protivniki morebiti v ne prav daljnem času, da „največ svetá otrokom sliši Slave.“ Pravica, bodi-si tudi dolgo zatirana, slednjič se ojači, prodere na dan in njen nebeški svit vzame vid zatiralcem, da izpoznajo Božje in natorne pravice. Zaupanje v Gospoda vseh narodov naj nas Slovane krepí in tolaži pri naših le redko z vspehi venčanih nazorih; ono nam bodi svitla zvezda vodnica na našem težavnem poti k oprostenu iz jarma tujčevega; ona naj nas opominja, da smo vsi otroci enega Očeta, da tedaj vsi imamo jednake pravice. Tudi nam vzide solnce svobode, in tedaj naj vsklikne vsak pravi rodoljub iz globine srca:

Ošabnost pomni ti grmanska in osmanska,

Ošabnost pomni ti: bodočnost je slovanska!

Umetnijske stvari.

Nova slika.

Vodje i junaci iz ustanka u Bosni i Hercegovini.

Na tej, že v našem zadnjem listu z veliko pohvalo omenjeni veliki sliki se nam predstavljajo:

Luko Petković — Mičo Ljubibratić — Bogdan Zimonić — Milovan Bošković — Peko Pavlović — Lazar Sočica — Melentije Perović — Petar (Pecija) Petrović in Stojan Kovačević.

Slika je litografiral A. Šubert.

Cena sliki, ki je 90 centimetrov dolga in 63 centimetrov široka, je 1 gold. 20 kr., tedaj tako nizka, da si jo vsakdo lahko naroči.

Naročnina se pošilja na ovo adresu: P. Janković, Wien III. Ungargasse Nr. 2.

Novci naj se pošljejo ali v plačanem pismu ali pa po poštni nakaznici, kakor je komu drago, ali naj se na korespondenc-karti javi, pa se mu bode po poštnem povzetji poslala.

Naročniki, koji za gotov denar naročé najmanj 10 slik, dobijo eno sliko po 1 gold. in pošljejo se jim franko.

Brez ove velike in umetniško izdelane slike ne bi smel nihče biti, ki se interesuje za slovansko-kristjanski ustanak v Bosni in Hercegovini.

Slovansko slovstvo.

* *Kratek opis Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja.* Dodatek čitankam za slovenske ljudske šole. Sestavil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. 1876.

Pod tem imenom je ravnokar na svitlo prišla drobna knjižica, kateri cena je 10 krajc., ki popisuje slovenske dežele po velikosti in številu prebivalcev, popisuje njihove reke, gore, podnebje, železnice in ceste, pridelke, cerkveno in politično razdelitev, mesta in druge važne kraje itd., na kratko rečeno vse, česar potrebuje slovenska mladež v šoli, da pozna domovino svojo in sosedne jej dežele. Res prav veliko in prav jasno na 23 stranéh. Temu opisu pa je dodan še kratek pregled vseh Avstrijskih dežel takraj in unkraj Litave. Ne utegnili bi škodovati tudi marsikateremu družemu starejemu domačinu, ako si omisli to knjižico in se učí iz nje znanja zemlje slovenske. Priporočamo jo tedaj toplo vsem, katerim je mar za znanje zemlje slovenske.

- Dné Leta
18. 1873. je v Monakovem umrl baron Justus Liebig (rojen 8. maja 1803), najimenitnejši kemik sedanjega stoletja, ki je prestvaril znanstvo kmetijstva in mu pomagal na najvišjo stopnjo.
19. 1850. se je ustanovila državna učilnica pravljanja kmetijskih mašin in orodja v Haine St. Pierre-u v Belgiji.
21. 1863. se je napravila kmetijska šola in izgledno gospodarstvo v Marbeli pri Malagi na Španjskem.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepnanje, nekaj o mikanju; splošne opombe.

(Dalje.)

Ker je to izdelovanje ali trenje vkljub svoji popolnosti vendar počasno, zato so za izdelovanje v večem napravili drugačne stroje, ki blizo tako delajo kot bät, vendar se pa more ž njimi mnogo več lanú streti. Med drugimi so jako pripravne terilnice na valjarje, ki jih je naša kmetijska družba dobila iz Frankstadta na Moravskem. Ta terilnica potrebuje 4, prav za prav 5 delavcev. Dva trdna človeka gonita stroj, eden podaja lan in drugi ga jemlje ven, eden pa lan prinaša in odnaša. Opravilo pri trenji je tako-le:

Stroj se uravná in priredi za delo; dva močna delavca primeta za kljuke na vsakem koncu velikega valjarja; tretji jemlje po mali pesti velike skupke lanú, ga na koreninah lepo zravná, na vršičih pa nekoliko razprostrè in podá v stroj med valjarje. Gonilca zavrtita valjarje toliko naprej, da lan v sebe vzamejo, po tem pa enkrat sèm in tjà, da se stebila starejo. Ko je dosti strt, se enkrat naprej zavrti, da strti lan na drugi strani ven pride, katerega pripravljen delavec v roke prestreže, enkrat ovije, čez pol pregane, da se ne meša, in na stran položi; uni delavec pa med tem drugo pest pripravi in zopet v stroj podá, in tako gré delo naprej. Še en delavec je potreben, da lan prinaša in da strenega odnaša na svoj kraj.

Lan se mora pri vlaganji v stroj lepo vrvnati, korenine morajo biti poravnane in stebila ne zmešana. Kolikor lepše in bolj vrvnan se lan vlaga, toliko lepše se tare, manj se meša in lik se manj trga, zato se tudi lepše in hitreje potem otrepna in ga manj odpade.

Ta terilnica je prav dobra in pripravna za rabo in je vredna priporočila. Dela veliko hitreje kakor pa bät in tudi zelo tako dobro. Nikakor se jej ne more primerjati naša navadna trlica, ki lan jako nepopolnoma tare, pri tem pa predivo seseka.

Ko je lan strt, treba ga je od lesa in pezdirja očistiti, ali pezdirje iz njega stepsti. Zato se to delo imenuje otrepnanje ali otrepnanje. Kakor je znano, naša trlica opravlja oboje; ž njo se namreč lan stare in potem pezdirja očisti. To orodje pa, kakor že vsakega lasten prevdarek uči, za nobeno ni pristojno in popolno. Zato imajo tudi po drugih krajih za čiščenje in otrepnanje jako različno orodje. Najpopolnše je Belgijsko orodje: otrepalni stol in otrepalni nož. Otrepalni stol je deska 4 čevlje visoka, najmanj 1 čevlj široka in poldrugi palec debela, ravna in gladka. En čevlj od vrha ima zarezo navprek 9 palcev glo-

boko in poldrugi do dva palca široko; spodnji rob zareze je na okroglo obrezan, da nož na ostri rob ne pada in prediva ne seka.

Deska ima stalo iz debelejega ploha, v katerega je vdelana v čop in z zagozdo pritrjena, da trdno po konci stoji; da se deska manj maje, je na levi strani še z oporno k stalu pritrjena. Na zadnji strani deske sta v stalo vtrjena dva okrogla steblica po 18 palcev visoka in na nju je pritrjen močen usnjat jermen, tako da je trdo napet. Ta jermen služi zato, da se pri otrepnanji delavec z nožem po nogah ne poškoduje, zraven tega pa jermen tudi delo olajša, ker odbija nož, ki na-nj pada, zopet z neko močjo nazaj kviško in po takem manj roka trpi. Otrepalni nož mora biti iz trdega lesa, najboljši je gabrov in javorjev.

Otrepanje je pri vsem izdelovanji prediva najumetnejše delo, in zahteva največ ročnosti in pazljivosti, kajti od tega je zavisno dobro ali slabo predivo. To delo z Belgijskim orodjem se tako le opravlja: V levo roko se vzame toliko strtega lanú, kolikor ga more roka priročno držati. Z desno roko se lik lepo poravná in pri tem se posebno na koreninah čisto enako vrvná, da je šop videti prirezan, kakor ščet. Na koreninah ne sme nobenega lika manjkati, da bi bil v šop potegnjen, kajti tak lik se pri izdelovanji izpuli in v pezdir gre. Kar je dobrega lika, se pri opuljenji nazaj k šopu pridene. Zdaj se prime šop z levo roko pri vršičih, tako, da malo več kot polovica dolgosti iz roke gleda, se vtakne v zarezo pri deski, se prime z desno roko na koncu za korenine in se drgne ob desko najprej po eni in potem še po drugi strani, da se omehča in volen postane, tako da sam ob deski visi. To se zato dela, da se lik ne odbija in ne seka, če bi bil preokoren. Zdaj se šop toliko nazaj potegne, da samo tretjino dolgosti iz deske visi, dve tretjini pa zad v roki ostanete. Potem se začne z nožem otrepnati in po vsakem vdarcu se pomakne nekoliko šopa iz deske, toliko časa, da dobro polovico dolgosti pod nož pride. Zdaj se šop obrne, da spodnja stran na vrh pride in se dela ravno tako, kot poprej; ko je zopet po uni strani tako obdelan, se še nekoliko naprej obdeluje, pa tako, da se zdaj šop pri vsakem mahljeji nekoliko obrne, da vsak vdarec na drugo mesto pade in se po vseh stranéh predela. Pri vsakem vdarcu se šop nekoliko strese, da pezdirje bolj odpade in se nekoliko rahlja. Ko je šop že precej predelan, se vzame z deske, z roko pogladi in opuli; kar je dobrega lika, se k šopu nazaj pridene.

(Dalje prihodnjič.)

Iz poročila

o delovanji in konečnem računu prve Kranjske sirarske družbe „Bitnje“ v Bohinju

gledé na sirarsko dōbo od 25. maja do 6. okt. 1875.

(Dalje.)

Bitenjska družba po svojem sedanjem stanu, ko vsako molžo posebej celó mastno podeluje, v najboljšem času nekatere popolnoma mastne hlebe po 40, 42 do 45 funtov naredi.

Če nočeš takih sirov poprodati v domači deželi, ampak jih spraviti po njih pravi ceni v daljno kupčijo po svetu, kaj misliš, kako se ti bo to kaj odsedalo?

Če si neskušen ali predrzen, boš morebiti ponujal, da imaš 40 do 45 funtov težke Ementalece na prodaj; al kmalu boš slišal, da svet bolje vé, kaj je Ementalec, kakor ti. Reklo se ti bo: „visocega Ementalskega rodú ne morejo biti, če so tako majhni.“ Ti se boš še dalje poganjal in povdarjal, da majhni so res, pa so popol-

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 3. maja 1876.

O b s e g: Poduk trgovcem in obrtnikom o novi postavi za kolek (štampelj) pri menjicah in trgovskih računih. — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Iz poročila o delovanji in konečnem računu prve Kranjske sirarske družbe „Bitnje“ v Bohinju. (Dalje.) — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — Sistematično in oficijelno skrunjenje nedelj in praznikov. — Deželni zbori. — Palackova svečanost v Pragi. — Mnogovrstne novice. — Jugoslav. književnost. — Mati ga izdá. (Dal.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Poduk trgovcem in obrtnikom

o novi postavi za kolek (štampelj) pri menjicah in trgovskih računih.

Postava od 8. sušca t. l. o koleku (štampeljnu) za menjice (Wechsel) in trgovske račune je veliko drugačne, ko je bila poprejšnja postava. Ker so na prestopke te postave, ki je 1. dne t. m. v veljavo stopila, velike kazni postavljene, zato iz ukaza c. k. finančnega ministerstva od 19. dne u. m., ki je došel c. k. finančnim vodstvom, sledeče v zapombo našim trgovcem in obrtnikom razglasimo*):

Zastran menjic naj si posebno to zapomnijo, da se dozdanja raba kolekov, kjer se je dan in imé stranke na marki vpisal, od 1. dne maja naprej popolnoma opusti, da se dalje nadpisovanje kolekov z besedami samo pri razjasnilih (prevodih menjic, v knjižbih, prejemnih listih, prelogih itd.), kateri so koleku podvrženi in menjici pristavljeni, ne pa pri menjici sploh, dopusti, da se marveč kolek za domače in tuje menjice po naslednjem načinu odrajuje, namreč pri domačih menjicah:

1. da se rabijo spisi menjic, ki so po službino kolekovane,
2. da se koleki na zadnji strani čistega lista ali papirja prilepnijo in predno se menjica spiše, k uradskemu prekokovanju prinesejo,
3. ako preseza plačilo 25 gold., se ti neposrednje pred izdajo menjice plačajo, pri tujih menjicah pa se koleki ravno tako na zadnji strani menjice prilepnejo in k uradskemu prekokovanju prinesejo pred časom,

*) Prekokovanje kolekov, ki se za menjice rabijo, oskrbujejo na Kranjskem vse c. kr. davkarije in naddavkarije, katere bodo navadno dopoldne in popoldne uradovale. Uradno kolekovani spisi menjic od 5 gold. nazaj se od 1. maja leta 1876 pri vsaki c. k. kolekovni prodajalnici kolekov na drobno dobivajo. — Vrste spisov menjic od 6 gold. naprej se od 1. maja 1876. l. v prodaji na drobno pri naddavkariji v Ljubljani dobivajo, pri naddavkariji v Novem mestu in pri vseh družih davkarijah na Kranjskem pa so tudi v prodaji na drobno vse vrste uradskih spisov menjic.

kateri je za plačilo postavljen, ali ako plačilo 25 gold. preseza, nastopi neposrednje vplačevanje.

Če se davščina od menjic nepopolno, začasno ali po drugem načinu plačuje, kakor po zgoraj imenovanem, se to od 1. maja 1876. leta naprej premerja s petdeseterno davščino, ako se je ta po stopnici (skali) I. in z deseterno, ako se je po stopnici II. vplačevala in plačuje se znižana davščina s polovico stopnjevanja le takrat, kedar odgovorna stranka kolekovni prestopke sama poprej naznani, predno to finančni urad izvé in tako se vsaka pritožba odpové.

Samo v tem primerljeji se prizanese ali zniža gori omenjena zvišana davščina; drugikrat pa ne.

(Konec prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepanje, nekaj o mi-kanju; splošne opombe.

(Dalje.)

Zdaj se šop prime z levo roko na obdelanem koncu pri koreninah, nekaj od konca, toliko, da lik z roke ne vhaaja, uni konec, ki še ni obdelan, se z desno roko opuli, razprostre in pogladi, izpuljeni lik se k šopu pridene; šop se zopet v desko vtakne, sprva samo tretjina dolgosti, potem pa počasi toliko, da pride čez polovico dolgosti pod nož, da nič celega v sredi ne ostane, ter se še na tem koncu ravno tako obdela, kakor smo prej pri unem koncu opisali.

Ko je šop na obeh koncih obdelan, je treba ga obrniti, da pride notranja stran zunaj, zunanja obdelana pa znotraj. Zato se šop prime pri koreninah z levo roko, se položi ob levi nogi, z desno roko se pa čedno po sredi razdeli in razprostre in znotranja neobdelana stran se zunaj obrne; potem se poprime za vršiče in se še uni konec tako obrne.

Zdaj se dene spet v desko in se na obeh koncih prav tako predela, kakor smo prej videli, in potem se položi na stran.

Ko je drugi šop zopet tako pripravljen, se vzameta oba skupaj za en šop, se vzame drug bolj oster nož

in se zopet od kraja do konca ves šop tako obdela, kakor je bilo pri prvem šopu povedano. Ako več delavcev ob enem otrepajo, je boljše, če si delata po dva iz roke v roke, da prvi predivo na prvo roko obdela, drugi pa jemlje po dva šopa skup in ga popolnoma izdeluje. Pri izdelovanju na čisto je treba šop pridno obračati, da ne ostane nič lika, ki bi ga nož ne dosegel in bi se ga pezdirje držalo; treba je šop večkrat opuliti in dober lik k šopu nazaj pridjati, da ne izpada v pezdirje. Vozli, ki se napravijo, naj se poravnajo; če se poravnati ne dajo, se izpulijo in odvržejo.

Treba je šop na koncu zmirom gladko držati, da je pri koreninah kakor prirezan, ker se lik manj iz šopa vleče in je šop skozi in skozi enake debelosti. Odpadek je treba večkrat od pezdirja odbrati, in kar je boljšega, na dan spravljati. Nož se ne sme pretrdo v rokah držati, ampak na lahko; sicer je treba čvrsto in gotovo mahati, in pa tako, da nož ne pada naravnost na predivo, marveč na desko nad zarezo, da se po predivu samo zdrsne; lik manj trpi in se manj seka.

Nekateri svetujejo šop pri ravnanju, predno se prvokrat v desko dene in obdeluje, skozi majhen železen greben potegniti, da se lik bolj poravná in pa da se konci, kjer se glavice držé, zašpilnice imenovani, odrgnejo. Ako je lan lepo zraščen, da stebila nimajo veliko vršičev, se lepo otrepajo; če pa so stebila zeló razraščena, ko je lan redko bil sejan, posebno pri zimskem lanu, pa zašpilnice pri otrepanju sitnost delajo, ker se ne dajo rade odpraviti, zato je dobro, da se poprej na grebenu odpravijo.

Za otrepanje je treba dveh nóž: eden bolj tumpast za prvo roko, drugi bolj oster za popolno izdelovanje. Če se noži skrhajo, jih je treba z oblom in ostrim steklom poostri. Treba je paziti, da se ne jemlje ne preveč in ne premalo prediva v pest, kajti če ga je preveč, se šop ne more lahko držati in lahko lik odpada, zraven se pa po sredi težko predela; če je pa premalo prediva v roki, pa lik preveč trpi od noža in ga lahko seka.

Sploh mora delavec dobro paziti na to, da je predivo povsod enako izdelano in da v sredi ne ostane nič surovega in pezdirnatega. Pogosto se primeri, da se nekateri lik ne dá po nikakem obdelati, kajti drži se ga pezdirje tako, da se z navadnim otrepalnim nožem ne odpravi. To se posebno takrat rado primeri, kedar je lan premalo goden; večkrat so pa tudi nekatera stebila taka, in to so tista, katera so bila že prej v rašči zaostala, se skazila, ali ki jih je rija ali slana poškodovala. Taka stebila se morajo kar se dá že poprej odbrati, ker so jako sitna pri izdelovanju. Ako se vendar katero vmes dobí, da se ne dá izdelati, ali pa če je lan sploh premalo goden, da se nerad izdeluje, je potreba posebnega železnega tumpastega noža ali strguljice. Ž njo se že otrepáni šop prediva, toliko časa drgne, da se vse pezdirje odpravi. Strguljica pa ne sme biti preostra, in sploh se mora pri tem opraviu varno ravnati in šop vedno obračati, da se lik preveč ne poškoduje.

Če se predivo izdeluje za prodaj, je dobro in priročno, če se v pripravne zvezke poveže, da se lože spravi in razpošilja. Najpripravniše je, da se položita dva šopa, prvi po čez za vezi in na njo se polagajo potem drugi šopi, toliko, kolikor vezi obsežete. Ko je dosti, se z vezmi na vsakem koncu trdo zveže. Taki zvezki se lahko predevljejo in hranijo, da se predivo ne meša.

(Dalje prihodnjič.)

Iz poročila

o delovanju in konečnem računu prve Kranjske sirarske družbe „Bitnje“ v Bohinju

gledé na sirarsko dôbo od 25. maja do 6. okt. 1875.

(Dalje.)

3. Pri odgovoru na tretje vprašanje: zakaj namreč maslenega skutnega zapenka pred kuhanjem skute v kotlu posebej ne ločimo, ampak koj med skuto pomešamo? mi je pa skuti pisati neko apologijo, to je, zagovarjati tako res skoraj premastno, presilno skuto, kar bo težavno, nasproti nekako prepustim načelom tistih zastopnikov narodnega gospodarstva, ki prestrogo, brez razločka, kar sploh pri vsaki sirarji hočejo, da bi morala posebej pridelovati tak masleni zapenek. Oni tako rekoč pedantično zahtevajo, da bi ne smel živinorejec tistega mlečnega izdelka (to je skute), ki ga sam povžije in mu za živež družine dobro zaleže, si nekoliko močnejšega in okusnejšega napraviti, ampak da bi moral vso maščobo le za gospodo nabirati in v denar spravljati.

Kakor že vemo, je neizogibljivo, da po siru iz kotla vzetem še nekaj maščobe v njem ostane. Ali to maščobo posebej pridobivati in za maslo prodati, ali pa jo skuti privoščiti in jo mastnejšo povžiti, o tem se suče vprašanje.

Nikakor ni tajiti, in po vsem prav se trdi, da zapenkovo maslo in skuta ločena sta večje denarne vrednosti, kakor pa vkup pomešana; to je dognana resnica. Vendar v opravičenje našega delovanja to navedem, da vedni taki denarni poštev je, če ne že za gospodarja, pa gotovo za druge ude njegove družine vendar že tudi malo dolgočasen, zlasti če se gre za mlečni izdelek, ki je kakor skuta toliko priljubljeni živež v Bohinju; zato bi rekel, da o tem ne gre razsojevati pedantično po prepustih teorijah, ampak bolj po domače tako, da dobrovoljni ozir imamo na potrebo in tudi na prijetnost družinskega življenja.

Če bi družnike Bitenjske mlekarije nagovarjal, da bi skutni zapenek posebej v maslo podelovali, ker bi tako kaj več denarja še iz mleka lahko dobili, me drugi zavračajo s tem, da pravijo: „Dobro je res, če se na zadnje kaj več denarja potegne, toda tako skuto, kakor nam jo tako sirarstvo daje, imamo pa tudi zeló zaljubo, ter se zavoljo nje raji kaj denarja znebimo.“

Prav po tem tedaj razsodimo stvar tako-le:

Če dobé družniki sicer še vsaj za silo denarja za svoje potrebe, zakaj bi si ne privoščili boljše, mastnejše skute, katera je za dobro polovico tudi tečniša; če jih bo pa za denar še bolj kakor zdaj pritiskalo, ga bodo že še iz skutnega zapenka poiskali, in zadovoljni bodo s pusto skuto, kakoršno še od maslarstva dobro poznajo.

Razen tega, da jim prav radi privoščimo, da si morejo s tako boljo skuto življenje malo posladkati, se mora pa tudi pripoznati, da Bohinjski prebivalci, ker je tečna kriredivna hrana, se je tudi nekako potrebni, da morejo biti kos debeli zimi, da zmagujejo težavno vožnjo po gorah in ne opešujejo, kedar po cele tedne pod žgečimi solničnimi žarki s silnim trpljenjem za živino zimsko pičo napravljajo.

Vrh tega bi se jaz zoper tako boljo skuto, če tudi je za nekateri okus skoraj presilna, zdaj tudi zavoljo tega še toliko ne vzdigoval, ker pri Bohinjcih, ki po pravici toliko na skuto držé, daje sirarstvu dober sloves in velikokrat prav dobro služi v potolažilo tistim domačim pri kaki hiši, katerim morebiti nič kaj po volji ni, da gospodar vsega mleka, kakor poprej, domá na prosto razpolaganje ne pusti, ampak ga v sirarsko družbo daje. Taki, če tudi sicer nepremišljeno kaj be-

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepanje, nekaj o mikanju; splošne opombe.

(Dalje.)

Kakor smo že rekli, more biti predivo lepo izdelano, da ni nič pezdija v njem, kajti — kakor je izdelano, tako se ravna cena pri njem. Na Belgijski otrepalnici se predivo samo lesa in pezdija očisti, lik sam na sebi pa ne, da bi se razdelil v tanka lakna, marveč je še dobro znamenje, če ima predivo trakasto lice, kajti opravilo, lik v lična lakna razdeliti, da je za prejo pripraven, gre v drugo vrsto izdelovanja in to je namen predilnic. Predilnice navadno pokupijo predivo tako, kakor pride izpod otrepalnic, in tudi predivoizdelovalnice se s predivom ne pečajo dalje. Predilnice kupljeno predivo navadne vrste še enkrat na strojih otrepajo, da se pezdije popolnoma odpravi, če bi ne bilo popolnoma čisto. Potem pa gre predivo v mikalnico, kjer ga na pristojnih grebenih mikajo in ločijo vsako po svoji dobroti in kakošnosti v posebne vrste, in tako je še le za prejo pripravljeno. Kar je pa izvrstnega prediva za lične izdelke namenjenega, ga pa še po otrepanju mnogovrstno obdelujejo in pripravljajo, predno se prede.

Samo tisto predivo, kar se ga hoče doma podelati in spresti, se samo po sebi razume, da ga je treba do kraja izdelati, da je za prejo pripravno. Predivo, ki je izdelano po Belgijski šegi, je nekoliko razločno memo našega izdelovanja, kakor smo že omenili. Predivo namreč ni tako razcepljeno v drobna lakna, kakor je predivo našega izdelovanja, marveč nekoliko trakasto, kar pa fabrike ravno zahtevajo, ker jim tako predivo dá veliko več praznega, kakor pa naše navadno, zato ker se lik pri mikanju lepo razcepi in malo hodnika ostane, ko nasproti od našega veliko hodnika odpade, praznega je pa manj, ker je preveč sesekano. Toda za domačo prejo je zavolj tega predivo Belgijskega izdelovanja manj pripravno, če bi se hotelo kar surovo izpod otrepalnice presti. Potreba ga je mikati. Toda če hočemo imeti lepo blago, morajo mikalniki drugačni biti, kakor se pri nas navadno vidijo, ki ga naredé, zabivši kakih 10 žebeljev v desko.

Za domačo rabo sta dosti dva mikalnika, eden za prvo roko, drugi pa za lični izdelek. Osti morajo biti jeklene, okrogle in lepo na dolgo ošpičene, prav tako, kakor šivanka in so v železno ploščo ali za domačo rabo tudi v prav trdo leseno diljico vtrjene. Pri prvem mikalniku so osti 5 do 6 palcev dolge, $1\frac{1}{2}$ črte debele; v vrsti stojé po 8 črt narazen. Vrste same so po 5 črt narazen. Osti so v vrstah tako razdeljene, da ne stojé druga za drugo, ampak med ostmi v prvi vrsti stojé une v naslednji, tako da so osti od spredaj še enkrat tako goste videti.

V drugem mikalniku so pa osti po $3\frac{1}{2}$ palce dolge, 1 črto debele in stojé v vrstah po $3\frac{1}{2}$ črte, vrste same pa po 2 črti narazen. Osti stojé v tem redu, kakor pri prvem. Na prvem mikalniku ostane hodnik, kar ga je vmes; na drugem mikalniku se pa predivo razcepi v lična lakna, da je tako praznje predivo za vsako prejo pripravno.

Dobro predivo, kakoršno zahtevajo fabrike, mora biti popolnoma očiščeno od pezdija in najprvo trdno, potem pa dolgo in lično. Na barvi ni toliko ležeče in imajo v različnih krajih različno barvo, vendar pa mora

biti barva, kakoršna koli je, povsod enaka. Najbolj navadna je vendar bela barva. Lepo predivo mora biti svitlo kakor svila, mehko in pa mastno za tipanje. Ako se lik poskuša vtrgati, mora lom v lična lakna se razcepiti, ne pa gladko se odlomiti, kakor bi bil presekan.

Ker je izdelovanje na Belgijskem stolu precej počasno, zato so poskušali tudi za otrepanje napraviti stroje in imamo jih na izbiro, toda delajo jako različno, nekateri bolje, drugi slabeje. V predivoizdelovalnicah, kjer se izdeluje navadno blago na debelo, rabijo stroje; kmetovalci pa, kateri predivo sami izdelujejo, otrepajo večidel na rokah z Belgijskem orodjem. V izdelovalnicah zeló hvalijo tako imenovane Erlandske otrepalnice, ki so posnete po Belgijskem stolu. Imajo namreč ravno tako vravnano otrepalno desko, kakor Belgijski stol; zadej za desko imajo vreteno s krogom in va-nj vdelanih 8 nožev, ki se vrté in skor tako delajo, kakor otrepalni nož. Taka otrepalnica bi se dala napraviti tudi na rokah, toda tukaj se skoraj ne spleča, tako kot pri terilnici, ker se potrebujete potem dve osebi za-njo, kateri pa na stroju ne napravite dosti več, kakor posamezno na stolu, a vendar se dá na stolu lepše izdelati kot na stroju.

Po dosedanjih naših skušnjah izraste v srednjih letih na oralu prostora iz Ruskega semena okoli 45 centov na zraku suhega lanú in kake 6 do 8 vaganov semena. Iz 100 funtov zeleno suhega lanú dobimo okoli 75 funtov v vodi godnega in suhega. Iz 100 funtov godnega suhega lanú smo dobili okoli 20 funtov otrepnega prediva in 1 do 2 odpadka. Iz 100 funtov negodnega suhega lanú se sme toraj pričakovati okoli 15 funtov otrepnega prediva. Po takem je prirastlo na oralu 680 funtov dobrega prediva, — semena se potrebuje na oral 3 in pol do 4 vagane. Ako se predivo lično mika, se dobí iz 100 funtov dobro otrepnega prediva okoli 60 funtov praznega in okoli 37 funtov hodnega prediva, drugo odpade.

(Dalje prihodnjič.)

Iz poročila

o delovanji in konečnem računu prve Kranjske sirarske družbe „Bitnje“ v Bohinju

gledé na sirarsko dóbo od 25. maja do 6. okt. 1875.

(Dalje.)

Idimo zdaj s planine v dolino, stopimo v hišo vrlega prednika naše družbe, namreč Žvaba na Bitnjah, pokličimo njegovega soseda Vajvodo in Ozebka iz Lepence, odprimo čedne bukve, v katerih so zapisani dohodki in izdatki družbe, in tako kličimo ta družbin odbor na odgovor: ali je vse mlečne izdelke, ki se niso koj v naturi razdelili, zlasti sir prav hranil in v svojem času, kar najbolje mogoče, na korist družbi prodal? ali so plačani vsi stroški? ali zapisani vsi dohodki, in ali je po zvršeni prodaji vsega sira, nekoliko masla in mrvice za prodaj odločene skute od denarja za vse to strženega vsakemu udu posebej za v sirarijo nanošeno mleko pripadli znesek resnično in pošteno izplačal?

Vse to preiskovaje najdemo, da vse se je redno vršilo in da se sklepni račun popolnoma z zapisniki vjema. Posebno kar se tiče razprodaje sira, katera je za nas trgovstva nevajene prav težavna reč, si je odbor letos mnogo koristnih skušnj pridobil, ter siru odprl pot po svetu v različne kraje, kjer ga s pohvalo po 32 do 33 gold. cent „franko Lesce“ plačujejo. Le škoda, da nam je že davno pošel ter se že 3. grudna lanskega leta zadnji bleb odpeljal proti Jadranskemu

Ako drago, naj še kdo o tem „Banatu“ kaj pové, kajti deželni zbor je novo postavo za obdelovanje mahú sklenil; da pa ta postava dober sad rodi, treba radikalnega zdravila iskati in sistematično se dela prijeti.

Poškodovani maharji pa želé, da bi kmalu v Banat prišli, ali pa „Banat“ k njim.

Lipenski.

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepanje, nekaj o mi-kanju; splošne opombe.

(Dalje.)

Kakor skušnja uči, zamore napraviti en delavec ali ena delavka razmerno na terilnici in Belgiškem stolu na dan, če se dela 12 ur, 8 do 10 funtov otrepanega prediva in to s trenjem in otrepanjem vred. Na prvi pogled se to z našim navadnim izdelovanjem ne vjema, kajti naše terice, napravijo na dan po 20 tudi 25 funtov prediva. Toda pogledjmo stvari bolj v obraz in videli bomo, da je rezultat v resnici ravno nasproten, kakor se vidi.

Prvi razložek je ta, da naše terice ne delajo po 12, marveč sploh po 18 ur ali pa še več na dan; potem pa mora biti lan tako suh, da skor razpada od vročine; ako bi se z Belgiškim orodjem tako suh lan izdeloval, bi se ga tudi dalo napraviti mnogo več, kakor sicer, nasproti pa se z navadno trlico samo 25 stopinj suh lan še izdelovati ne dá. Pri tem pa naše terice izdelujejo predivo le na pol, tako da skoro polovica pezdirdja ostane v predivu, med tem, ko je predivo po Belgiškem načinu izdelano brez vsakega pezdirdja. Toda poglobitni razložek je vrednost. Predivo se največ skazi z vročino in prehudim sušenjem, in pride ob ceno tako, da je v najboljšem slučaju za tretjino manj vredno, kot uno po Belgiškem izdelano.

Vzemimo, na pr., da se pridela na oralu zemlje okoli 45 centov lanú in da se dobí iz njega po skušnjah leta 1873 okoli 680 funtov prediva; računajmo ga po navadni metodi izdelanega po 20 gold. cent, vrže 136 gold. Ravno tisti lan po Belgiški šegi izdelan smemo bolj gotovo po 30 gld. cent računati, kot unega po 20 gold. Računajmo ga 680 funtov po 30 gold., vrže 204 gold., toraj 68 gold. več ko prej. Ta razložek se nam pa še bolj očitno pokaže, ako primerimo dohodke in stroške pri obdelovanju.

Kakor so sedaj pri nas razmere in nas skušnja uči, imamo na oralu zemlje z lanom obsejane in lan v predivo podelan vseh stroškov okoli 172 gold.

Dohodkov imamo pa:

Semena računimo 8 vaganov po 6 gold. 48 gold., prediva po navadni šegi izdelanega 680 funtov po 20 krajc. 136 gold., skupaj 184 gold.; po odbitih stroških z 172 gold. nam ostane dobička 12 gold.

Vzemimo pa zdaj 680 funtov prediva po Belgiški šegi izdelanega po 30 krajc. 204 gld., seme ravno tako kakor prej 48 gold., skupaj 252 gold., po odbitih stroških z 172 gold. ostane dobička 80 gold.

Tu imamo primeru dobička 12 k 80, to je, več ko šestkrat toliko, in to je vse ležeče na samem izdelovanju, kajti druga dela in drugi stroški so enaki tu ali tam.

Da pa tudi stroški izdelovanja pri Belgiškem načinu niso dosti ali pa nič različni memo našega, bomo kmalu videli.

Veči del imajo pri nas o teritvi posebno pri hrani jako napčne in nespametne potroške, veliko večje, kakor je prav in potreba. Toda to mora že skor tako biti, če ne, gospodar drugokrat ne dobi delavcev in delavk. To pa je jako škodljiva razvada, ki se nikakor ne vjema s pravimi gospodarskimi načeli. Pa človek bi že ne rekel toliko o tem, ako bi tudi delo bilo res dobro. Nočemo s tem grajati naših delavcev in delavk, kakor da bi ne storili svoje dolžnosti; oni storé, kar morejo in znajo, toda mi hočemo samo to pokazati, da se z enakimi stroški in pri enakem ali še boljšem zaslužku, pa po drugem načinu, dá veliko boljše blago napraviti, kakor zdaj.

Vsak gospodar, kdor je z lanom opraviti imel, bo pritrnil, da stane samo izdelovanje, to je, teritev za cent prediva 8 do 10 gold., ako računa vse stroške, kar jih ima pri tem. Funt prediva pride po takem stali 8 do 10 krajc. Ako bi se predivo izdelovalo po Belgiškem načinu in če napravi en delavec na dan 10 funtov prediva, ter računamo 8 do 10 krajc. od funta, zasluži na dan tak delavec 80 kr. do 1 gold. Kakor so dandanes razmere pri nas, se sme ta zaslužek za take delavce kot pri teritvi že precej dober imenovati.

Tukaj lahko vidimo, da je mogoče s tistimi stroški izdelati dobro blago, kakor slabo.

To je že vse prav, si bo mislil ta in uni; al kako bi se stvar preuredila in dosegla, in kako bi bilo treba jo prijeti, to je drugo vprašanje.

(Konec prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca maja.

Dné	Leta	
13.	1822.	je bila prva velika razstava živine na Dunaji, ki jo je napravila družba kmetijska.
13.	1833.	je začel v Hofwylu v Švici Emanuel pl. Fellenberg prvo trimesečno šolo za poduk ljudskih učiteljev v kmetijstvu.
14.	1752.	se je rodil Albreht Thaer, sin Hanoveranskega dvornega zdravnika v Zellu (umrl 28. oktobra 1828); on je bil začetnik umnega poljedelstva.
14.	1796.	je Angleški zdravnik Jenner prvi cepil koze od krave na otroka. Že 5 let poprej pa je učitelj Plett v Stackendorfu pri Kielu v Holsteinu to najdbo naredil in naznanil.
14.	1860.	je umrl J. H. T. Schütze, grajščak v Schweti na Saksonskem (rojen 24. svečana 1778); on je bil prvi, ki je po Angleškem izgledu vpeljal izgledne kmetije na Nemškem.
15.	1855.	se je odprla prva svetovna razstava v Parizu, katera je bila druga med svetovnimi razstavami.
18.	1843.	je prišla prva ladija iz Chinha-otokov na Peruvanskem z guanom (tičjekom) v Hamburg.
19.	1872.	so našli prvo trtno uš (Phylloxera vastatrix) v poskuševališnem vrtu Klosterneuburške sadije- in vinorejske šole.

(Dalje prihodnjič.)

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajaj o vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 31. maja 1876.

O b s e g: Šest glavnih zapoved gozdnega gospodarstva. — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — Kako se dá krompir za več časa dober ohraniti. — Asekuracija škode po toči. — Kaj hočejo masóni ali frajmavrarji? — O zadevah Wolfovega slovarja. — Zaloga knjig in časopisov Matice slovenske. — Cerkev in politika. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Šest glavnih zapoved gozdnega gospodarstva.

Gospodarjem na srce poklada Ad. Trientl.

Gozd (boršt) je neizmeren kapital deželi; vživajmo le obresti (činže) njegove, kapitala samega pa se ne dotaknimo!

S temi besedami sklepa slavnoznani pisatelj ta poduk, katerega naj vsak gospodar, ki kaj gozda ima, pazljivo bere, pa vsak teden zopet bere, da si ga od konca do kraja v glavo in srce vtisne.*)

Prva zapoved gozdnega gospodarstva je ta, naj ljudstvo z gozdi tako ravná, da mu neprenehoma donajajo največi dobiček. Če se ravná ž njimi drugače, trpijo škodo in gospodar ne vleče iz gozda največega dobička, ampak le majhno korist. Oče, ki je zasadil gozd, ne doživi časa, da bi ga smel sekati; to bo smel še le vnuk ali vnukov vnuk. Če oče pokvari gozd, pokvari en del lastnine svojim naslednikom. Če ljudstvo oškoduje gozde svoje dežele, poškoduje deželo prihodnjim rodovom.

Poljedelstvo je osebno gospodarstvo leto za letom, gozdno gospodarstvo pa je gospodarstvo ljudstva od stoletja do stoletja. Če kdo polje zanemari, ne sega to zanemarstvo ven čez polje; pokvara gozdov pa deluje na vse strani in za prihodnje čase naprej. Zato je polje popolna lastnina gospodarjeva, da stori ž njim, kar mu drago, brezozirno samosvojno gospodarstvo z gozdom pa se ne sklada s previdnostjo in ljubeznijo gospodarja do svojih potomcev.

Kamorkoli po deželi pridem, povsod slišim pritožbe, da gozdi gredo rakovo pot, in da deželo zadene v 50

*) Ta poduk živo priporočamo tudi učiteljem naših ljudskih šol, naj bi ga odrašeni mladini, ki po dovršeni ljudski šoli domá ostane na kmetiji, prebirati pa tudi prepisovati dali, da bi ga svojim očetom domú nesli v poduk. Priporočamo pa ta poduk, o katerem želimo, da bi našim kmetom prav v kri segel, še posebno zato, ker so zlate resnice tako jasno in na kratko razložene, da jih lahko razume vsak pastir in ni treba učene glave, da bi jih razumela. Ko bi navedenih 6 zapovedi živo seglo v kri vsacega gospodarja, porok smo, da v malo letih vsaka dežela postane na tisoče in tisoče goldinarjev bogateja!

Vred.

do 100 letih grozna škoda, ako se ne začne bolje gospodarstvo z gozdi.

Gozd, kakor polje, vsako leto raste, in če se v poštev vzame vse, kar gozd vsako leto daje, namreč bodcke (igle), perje, veje, dorastek lesa in skorje in pa mah na zemlji pod drevesi; te rasti pa ni manj, kakor je je vsako leto na polji. Vendar ta vsakoletna rast gozda ne donaja gospodarju naravnost dobička, da! še vživati ne sme te rasti, ako noče na lesu se oškodovati. Le kaj malega sme vsako leto vpo- trebljevati, to je, da le porabi to, kar se za umni tre- bež gozda poseka, da smolo nabira, ki sama po sebi iz arevja odteka itd. Pridelek pravi v gozdu obstaja pa v lesu. Če se gozdu o pravem času vzame le les, se mu zemlja tako malo oslabi, da je to komaj čez 1000 let poznati. (Kon. prih.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Izdelovanje: sušenje, trenje in otrepanje, nekaj o mi- kanju; splošne opombe.

(Konec.)

Poskusimo še na to vprašanje odgovoriti.

Res je, da bo mogoče naše predivstvo še le po tem zdatno povzdigniti, če napravimo predivoizdelovalnice, posebno po večih predivskih okrajih. To moramo toraj prvo priporočati. Vendar predivoizdelovalnice ne bodo povsod na enkrat, koder bi jih bilo treba, in če bi prav bile, vendar v manjših in oddaljenih krajih ne bo mogoče se jih posluževati, ker bodo za marsikoga predaleč, kajti surov lan se ne spleča daleč voziti. Tu- kaj bo treba še zmiraj predivo na rokah izdelovati.

Za take kraje, kjer bi se predivoizdelovalnice ne splečale, ker bi ne imele dosti dela, ali pa kjer ni pri- ložnosti, da bi se napravile, in sploh povsod, koder se lan prideluje, pa ni izdelovalnic, bi bilo razun tega, kar smo že tukaj o pridelovanju in izdelovanju govorili, še svetovati:

1. Da bi v takem kraji kak posamezen kmeto- valec ali pa cela občina skup napravila pripravno poslopje za sušenje lanú in izdelovanje prediva, ka- kor imajo že zdaj pone katerih krajih posebne sušilnice

za to; samo nekoliko drugače bi mogle biti vravnane. Taka sušilnica bi morala imeti dve sobi, v prvi bi bila naprava za sušenje, v drugi bi bil pa prostor za izdelovanje, za orodje in delavce. K temu bi ne bilo treba tako posebnih stroškov. Naši premožnejši kmetje po deželi, posebno v bolj hribovskih krajih, imajo večidel dosti poslopja, in marsikateri še posebno kajže in v njih tako imenovane gostače. Taka kajža bi se prav z malimi stroški dala predelati v sušilnico za lan.

2. Da bi napravili v take sušilnice namesto navadnih trlic Belgijsko orodje in sicer eno terilnico in kakih 6 ali 8 otrepalnih stolov, po potrebi tudi več. Terilnica pride stati sedaj okoli 80 gld., toda, če bi se pri nas domá napravljale, bi dosti ceneje prišle. Otrepalne stole pa lahko vsak mizar napravi in ne stanejo veliko.

3. Da bi se v vsakem takem kraji nekoliko delavcev in delavk navadilo predivo izdelovati po Belgijski šegi namesti našega sedanjega izdelovanja, kajti vsak za-se tega ne more in tudi dostikrat časa nima. Ker so že v vsakem kraji zdaj za to posebni delavci in delavke, ki so vajeni s predivom ravnati, bi se ti najprej navadili novega izdelovanja, če pa ne, se pa tudi vsak drug tega kmalu privadi. Kdor ima količkaj pripravnosti za to, se v dveh mesecih privadi vsega potrebnega. Eden teh delavcev bi moral tudi razumeti gojenje lanu v vodi in bi pazil na godilnice, da bi bilo vse v redu.

4. Plačilo naj bi se preuredilo in vravnalo od funta ali centa samo na denar. Kar je treba pripeljati ali odpeljati in kar je treba posebnih delavcev, drv za kurjavo itd., bi bilo najboljšo, da bi preskrbel vsak, komur se dela, za sebe.

Tako bi bilo mogoče najprej in po najkrajšem potu vpeljati pri nas Belgijsko izdelovanje. Tako bi ne bilo treba nobenih posebnih novosti, ker bi bila osnova skor vsa po starem in primerna, samo delalo bi se drugače in z drugačnim orodjem, in vsa naprava bi bila bolje vredjena.

Pri vsem tem moramo gorko priporočati, da bi pri nas tudi za ta gospodarski oddelek se napravilo posebno društvo, katero bi skrbelo za povzdigo predivstva, kajti povsod veljá: združena moč!

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca maja.

Dné	Leta	
20.	1756.	je vlada Avtrijska prvičrat dovolila, da se v našem cesarstvu smejo napravljati razstave živine in da smejo biti sejmi za volno.
20.	1814.	Cesarski ukaz vелеva, da se na vseh bogoslovskih šolah v našem cesarstvu uči kmetijstvo.
20.	1852.	Akademija znanstev v Bruselju v Belgiji izvoli komisijo, ki naj preiskuje, ali je cepljenje kužne pljučnice pri goveji živini v stanu odvrniti to hudo bolezen.
20.	1865.	Ruski car Aleksander II. je v lastnino na državnih grajščinah Poljskih prepustil tista zemljišča kajzarjem in delavcem, ki so jih dosihmal le kot podložniki na svojo korist obdelovali.

Dné Leta

23.	1856.	se je odprla svetovna kmetijska razstava v Parizu, pri kateri so bili tudi kmetijski pridelki našega cesarstva odlično zastopani.
24.	1692.	se je rodil Adam Ulrich v Landi na Badenskem; on je bil prvi, ki je murve vpe-ljal na Nemškem; zarad velikih zaslug njegovih za kmetijstvo so ga imenovali „profesor juris et ruris“.
25.	1657.	so prvo kavarno odprli v Londonu na Angleškem.
25.	1874.	se je ustanovila šola za sadje- in vino-rejo v Klosterneuburgu nad Dunajem.
26.	1379.	je čudno kamenje deževalo pri Mindenu na Hanoveranskem.

(Dalje prihodnjič.)

Asekuracija škode po toči.

Na nekatera vprašanja: kje je kaka zavarovalnica škode po toči (Hagelassekuranz)? damo na znanje, da je na Dunaji taka asekuracija pod imenom „Oesterreichische Hagelversicherungs-Gesellschaft in Wien“. Kakor razglas te zavarovalnice v „Oest. landw. Wochenblatt“ pravi, utegne ona priporočila vredna biti iz sledečih vzrokov: 1) Tarifa za zavarovanje ni visoka in pozneje doplačevanje se ne zahteva; 2) povračilo škode dobi zavarovanec zadnji čas v enem mesecu; 3) pri povračanju škode se ne odbijajo stroški za žetev in mlačve; 4) škoda se povrne tudi, če je toča le majhno škodo (do 20. dela zavarovane vrednosti) naredila; škodo cenijo možje dotičnega okraja; 5) od zavarovalne tarife se odpusti 6%, če se kdo zavaruje za 5 let, 4% pa, če se asekurira za 3 leta; 6) udom kmetijskih družeb se vrh tega od tarife odpusti še 5 odstotkov; 7) veliki posestniki ali pa cele občine, ki se zavarujejo, dobijo še posebne poboljške. — Kdor še kaj več o pogojih te asekuracije zvedeti želi, naj se pisмено na vodstvo te zavarovalnice na Dunaj (Gisellastrasse 1) obrne.

Gopodarska skušnja.

Kako se dá krompir za več časa dober ohraniti.

Krompir v ta cilj in konec se mora posušiti. Tak se dolgo časa dober ohrani in v daljne kraje pre-peljavati dá, kajti posušen ne zgubi svoje močnate tvarine. Iz 5 do 6 funtov surovega krompirja se naredi 1 funt suhega tako-le: Surov krompir se olupi (olupki so živini dobra krma) in v prav tanke krhlje razreže; ti krhlji naj se potem v vodi, kateri se dodá malo kuhinjske soli (3 do 5 odstotkov), kuhajo, pa ne toliko, da bi popolnoma skuhani bili; tako prekuhani krhlji se vzamejo iz lonca in hitro v peči posušijo. — Na Nemškem ste dve fabriki, ki napravljate suh krompir.

Podučne stvari.

Kaj hočejo masóni ali frajmavrari? *)

Marsikaj, kar je nekđaj bolj skrito bilo, to stopa dandanes očitneje na dan. Tako tudi masói. Iz Pru-

*) V R. Fröhlichovem nemško-ilirskem slovníku 1840 se za nemško besedo „Freimaurer“ nahaja ilirska „mason“, jedan od potajnega društva, kojega u Francuskoj, Nemačkoj, Italii itd. još ima — za „Freimaurerei“ pa „masonstvo“, potajno društvo. Nam je ta beseda bolj všeč kot po nemški narejena